

Islâh Nedir?	7
Kur'anla Amel.....	7
Sahabe-i Kiram ve Bizler	7
Şüpheli Kalb	7
Cimrilikten Ölmek.....	7
Mürşid-i Kâmil	7
Devlet Sahibi	7
Dağ kaldırıldı	8
İnançsız Bir Kavim.....	8
Kitabı Kuvvetle Tutun ve İçindekilerle Amel Edin	8
İşaretler	9
Muvaffakiyet	9
Hikaye (Edeb ve himmet).....	9
Hikâye (Bayezid-i Bestâmî (k.s.).....	10
Bâyezîd-i Bestâmî (k.s.) ile Şems-i Tebrîzinin Farkı	11
Makamlar ve Dereceler	11
Tariyk	11
Tarikat	11
Kitaplar ve Peygamberler	12
Himmet.....	12
Himmetin Gücü	13
Hinduların Himmetleri?.....	13
Zikr-i Hafî Zikrî Cehrî	13
Zikir Farzdır.....	14
Cehrî Zikrin Bazı Faydaları	14
Temiz Ağızla Zikir ve Dua Etmek.....	14
Kur'ân-ı Kerim.....	15
Kur'ân-ı Kerim ve Amel	15
Benî Adem Ve Misak	15
Tefsîr-i Şerifi:	15
İlk Sual ve İlk Cevap	16
Belâ ile Neâm Arasındaki Fark?.....	16
Temsil ve Tahyîl ile Beyân Edilen Deliller	16
Hakikî Manâ Murad Edilmektedir	17
Özrü Kaldırmak	17
İstidâd Taklîd'e Mânîdir	17
Âyetlerin Açıklanması	17
Hakikî Misâk	17
İnsanların Adem Aleyhisselâmın Belinden Çıkarılması	18
Cennetlikler ve Cehennemlikler	18
Sulbî Evlâdın İzhârı	18
Peygamberlerin Sözleri.....	18
Ebu's- Suûd Efendiye Göre Manâ	19
Hepsi Haykırdılar	19
Kâlû Belâ'yı Hatırlayan Veli.....	19
Velinin dünü bu günü?	20
SofUnun Zamanı	21
Sırların Bilinmesi.....	21
Te'vîât-i Necmiyyeden	22
Ruhlar Üç Sınıftır	22
Sâbikûnun Misâki	22
Ashâb-ı Meymene'nin Misâki.....	23
Ashâb-ı Meş'emenİN Misâki	23
Yoklukta Hitaba Mazhâr Olan İnsan	23
Sebkat Ehli	23
Nihayet Nedir?.....	24
Mutezile Mezhebinin İtirazı	24
Mutezileye Cevap	24
Elestü Ahdi	24
Kötü Âlim Belam Bin Bâûranın İbretli Kıssası	26

Tefsîr-i Şerifi:	26
Belâm bin Bâurâ	26
Kişi Yaşadığı ve Doğduğu Yere Nisbet Edilir.....	26
Belam bin Bâurâ'nın Kıssası	26
Ayetlerden Sıyrılmak.....	30
Belâmın Dünya Malına Meyletmesi	30
Sâlik ve Mekrullah	30
Efendimiz (s.a.v.) ve Ona Tabi Olanların Halleri	31
Lütuf ile Belâ	31
Belamın Tevhidinin Yok Olması.....	31
Yükselmeden Düşmek	31
Heva.....	32
köpeğin meseli.....	32
İlim ve takva	32
Nankörlük Mahrumiyet Getirir.....	33
Kerem, KahrveMekr.....	33
Te'vilât-i Necmiyyeden	33
Allah'ın Mekri.....	33
Yahudi Âlimlerin Köpeğe Benzetilmesi.....	33
Yahudilerin Büyük Şeytanlıkları	33
Kıssayı Kısas Et.....	34
Fiilleri Kötü Kavim	34
Kavmin Fiilleri Kötüdür	34
Kendilerine Zulüm Etiler.....	34
Öğüt ve Hidâyet.....	34
Dalâleti İsteyene Dalâlet Yaratılır	34
İşaretler.....	35
Süfyân-ı Sevri Hazretlerinin Duası.....	35
Hikaye	35
En Güzel Dua	35
Hikaye (şükür).....	35
Cevher Kuruşa Satılmaz	36
Vaaz ve Öğütleri Kabul Etmek.....	36
Cehennemlik Kavim.....	36
Tefsîr-i Şerifi:	36
Cinlerin Bazı Hususiyetleri	37
Cinlerin İnsanlardan Önce Zikredilmesi.....	37
Cinler de İbâdetle Mükelleftirler	37
Kâfirlerin Çok Olması	37
Gadab Ehli mi Yoksa Rahmet Ehli mi?.....	37
Kâfirlerin Çokluğu Müminler Bir Müjdedir	38
Veled-i Zina.....	38
Veled-i Zina Cennete Giremez	38
Çok Zina Yapanlar	38
Veled-i Zina Velayete Ulaşamaz.....	38
Şehvet Akıl Gözünü Kör Eder.....	38
Gözler	39
Kulaklar	39
Hayvan Gibi Olmak.....	39
En 'âm Ne Demektir?.....	39
Hayvandan Aşağı İnsan	39
Dalâlet Ehli.....	39
Hayvan ve İnsan Farkı	40
Gafiller.....	40
Meleklerden Faziletli Olmak	40
Mahlukat Kısım Kısımdır	40
Muhabbet Ehli	40
Cennet Ehli Olanlar	40
Cehennem Ateşi İçin Yaratılanlar	41
Esmâ-İ Hüsnâ	41

Tefsîr-i Şerifi:	41
İsim Müsemma'dan Gayridir	41
Esmâ-i Hüsnâ ile Dua	41
Manâları:	42
Esmâ-i Hüsnâ'nın esrarı ve duası	45
Makamlar	45
Cennetü'l-A'mala Giden Yol	46
Cennetül-Mirâsa Varis Olmak	46
Herkesin Cennet ve Cehennemde Menzilinın Olması	46
İhsan Makamı	46
Gizli Zamanlar	47
thsâ'nın Manâsı Nedir?	47
İsimleri Okurken Dikkat Edilecek Manâ	47
Manâsını düşünmek ve Zikretmek	47
Esmâ-i Hüsnâ'yı Ezberlemek	47
Esmâ-İ Hüsnâ'nın Sayısı	47
Esmâ-İ Hüsnâ'nın Fazileti	48
Allâhü Teâlâ Hazretlerinin Güzel İsimleri Çoğtur	48
İsm-i A'zam	48
Allah İsmi Celâli	48
Sayıların Bazı Sırları	48
Mülhidleri ve sapıklar	49
Sebeb-i Nüzul	50
Ceza	50
Allah'ın Sıfatları	50
Te'vilât-i Necmîyyeden...	51
Allah'ın Sıfatlarıyla Vasıflanmak	51
Allah'ın Vasıflarıyla Ardaklanmak	52
ilâhî İsimlerde Değişiklik Yapanlar Cezaya Çarpırlar	52
Köylünün Nasihati	52
Adalet	53
Tefsîr-i Şerifi:	53
Hak Üzere Olan Kavim!	53
Konevînin Şerhi	53
Mürşid-i Kâmil ve Kıyamet	53
Evliyâ'nın Hürmetine Azablar Def Edilir	54
Kutub Kimdir?	54
Kırklar	54
Evliyanın Ahlakı	55
Evliya Olabilmek	55
Ticâret	55
İbni Uleyye'nin Kadılığı	55
Kâdî Olacağına Ölümü Tercih Et	56
Adaletli Ol	56
Adi Nedir?	56
İstidrâc	57
Bilinmedik Bir Yerden Gelen İstidrâc	57
Hileyle Gülmek	57
Felekin Mühleti Seni Aldatmasın	57
Mühlet Vermek	57
İmlâ ile tstridrâcın Arasındaki Fark	58
Tuzak	58
Gizlice Tutmak	58
Keyd'in Manâsı	58
Günahla Beraber Devam Eden	58
Nimeti Verene Yönelmek	58
Hatalardan Sonra Gelen Nimetler	58
İstidrâcm Değişik Manaları	59
Mürîd ve Sofular için İstidrâc	59
İki Günü Eşit Olan Zarardadır	59

Ahmed Bin Hambel'in Vasiyeti	59
Mühlet (tstidrâcın) Hikmeti Nedir?	59
Mühlet ve Azabın Hikmeti	60
Kalbi Kırıkların Yanındadır.....	60
Zaman Kimin Lehine Kimin de Aleyhinedir	60
Peygamber Efendimiz (S.A.V.)	60
Tefsîr-i Şerifi:	60
Sebeb-i Nüzul	60
İlmî Bir Tetkik	61
Muhammedü'l-Emîn (s.a.v.)	61
Nezîr	61
Göklerin ve Yerin Melekûtünü Düşünmek	61
Melekût.....	62
Ecelleri Çok Yakındır	62
Ölüme Hazırlık	62
Kurân-ı Kerimden Başka Kitap Yoktur	62
Allah'ın Saptırdığı.....	63
Tefekküre Teşvik	63
Aklını Kullansalardı Cehennemlik Olmazlardı	63
Mülk ve Melekût	64
Melekût?	64
Mülk?.....	64
Kalb Ashabı ve Akıl Erbabı.....	64
Hikâye (Allah'ın Varlığı).....	65
Kuşlar ve Balıkları Güldürmemek	65
Kıyametten Soruyorlar	65
Tefsîr-i Şerifi:	66
Kıyamete Saat İsmi Verilmesi	66
Sebeb-i Nüzul	66
Saatın Demir Atması	66
Kıyametin İlmî.....	66
Kıyamet Vaktinin Gizli Olması	67
Kadir Gecesi Gizlidir	67
Cuma Gününde tcâbet Saati Gizlidir	67
Kıyamet En Zor Şeydir.....	67
Kıyametin Kalblere Ağır Gelmesi	68
Kıyamet Ansızın Gelir	68
Sual ve Araştırma	68
Allah Katındadır	68
Kıyametin Kopma Saatini Sorma Sebepleri	69
Gayıblar Bilinseydi.....	69
Nezîr ve Beşîr Peygamber	69
Dünyanın Ömrü Ne Kadardır?.....	70
Dünyanın Ömrü Meçhuldür.....	70
Kıyametin Kopma Saatini Efendimiz (s.a.v.) Biliyordu	70
Sır Katibine Haber Verdikleri.....	70
Kıyametten Haber Horoz.....	70
Kıyâmet'in Bazı Alâmetleri	71
Takva ve İhlâs Yapmacık Olduğu Zaman	71
Hak Ehli Olanlar	71
Kaç Kıyamet	71
Büyük Kıyamet Sahibi Olmak İsteyen Sahâbî	72
Bu Hadis-i Şerifin Şerhi	72
İnayet Ehli	72
Anka Kuşu Avlanmaz.....	72
Himmet ve Cömertlik	73
Kervan Yol Aldı	73
Aşk Ehli	73
İnsan Ve Nimet.....	73
Ruhların Babası	73

Dedem?.....	74
Eşin Yaratılma Hikmeti	74
Salih Evlâd İçin Dua.....	74
Sâlih Evlâd	75
Şükür	75
Hazret-i Havva'nın Doğurması	75
Müslümanlara Uyarı	75
Ebus-Suûd Efendiye Göre Manâ	76
Mahlûkata İbâdet Edilmez.....	76
Kendilerine Bile Yardımı Dokunmayan	76
Put Ve İnsan	77
Tefsîr-i Şerifi:	77
Putlar da Kullardır	77
Onların Ayakları Var mı?	78
Putların Elleri Var mı?.....	78
Göz ve Kulakları mı Var?.....	78
Size ve Putlarınıza Aldırış Etmem.....	78
Koruyan Allâhü Teâlâ Hazretleridir	78
Allah Benim Velimdir	79
Allah Sâlihleri Veli Edinir	79
Putlar Yardım edemez	79
Sesleri işitmeyen Putlar	79
Tevessül ve Teveccüh.....	80
Ehlüllah'ın Uykusu	80
Bakar Görmezler	80
Göremediler ve Mahrum Oldular	80
Süleyman Aleyhisselâm'ın Mührü	80
Hikâye	81
Cemâli Görmek İçin	81
Göreni Görmek.....	81
Görenleri Görmek.....	81
Evliyaya Kem Gözle Bakan	82
Efendimiz (s.a.v.)ı Rüyada Görmek	82
Şeytan Efendimiz (s.a.v.)ın Şekline Giremez	82
Rüya.....	82
Rüya'da Peygamberleri Görmek	82
Mürşid-i Kâmilleri Rüyâ'da Görmek	82
Ricâlüllah (Allah Erlerin)den Olabilmek?	83
Örf	83
Tefsîr-i Şerifi:	83
Afv Yolunu Tutmak?.....	83
Afv Allah'ın Ahlâkıdır	83
Efendimiz (s.a.v.)ın Ahlakı?	84
Efendimiz (s.a.v.)"in Edebi.....	84
İyiliği Emret.....	84
Örf Nedir?.....	84
Câhillere Karşı.....	85
Câhillerden Yüz Çevirmek	85
Efendimiz (s.a.v.)ın Ahlakı.....	85
Gadabı Yutmanın Yolu.....	85
Dil Kalble Desteklenmelidir	86
Şeytandan Murad?	86
Şeytan-ı Karın.....	86
Efendimiz (s.a.v.)'ın Şeytanı Müslüman Oldu	86
Şeytanın Tahtı.....	87
Efendimiz (s.a.v.) ve Şeytan	87
Süleyman Aleyhisselâm'ın Duası	87
Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri Şeytana Mânidir	87
Şeytanın Efendimiz (s.a.v.)e Musallat Kılınması	87
Allâhü Teâlâ Kâhârdır	88

tstiâze Ümmet İçindir	88
Şeytana Aldırış Etmeyenler	88
Velinin Şeytana Bakışı	88
Gadap (öfke) Şeytandandır	88
Öfkeyi Gideren Dua.....	88
Gadabı Söndüren?	89
Öfke ve Gazap Cehennem Ateşidir	89

İslâh Nedir?

İslâh;

1 - Ya zahiri islâh etmektir.

2- Ya da sırları (gizli hâlini) islâh etmektir.

Bu Allâhü Teâlâ hazretlerin nurunu feyzini kabul etmek (ve kabule müsait bir hale gelebilmek) için zahiri amellerle kayıtlı olup; nefsi islâh etmektir. (3/270)¹

Kur'anla Amel

Bil ki, âhir zamanda en çok terk edilecek şey; Kur'ân-ı kerim ile amel etmektir.

Zira muhakkak ki saidlerden sonra eşkiyâ gelecektir. Bu eşkiyâ dünyanın süsleri (ve mallarına) aldandılar.²

Sahabe-i Kiram ve Bizler

Hasan (Basrî k.s.) hazretleri buyurdular:

Bedir savaşına katılmış olan yetmiş kadar sahabe-i kiram (r.a. ecmeîn) hazerâtını gördüm. Onlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerine helal kıldığı şeylerden (öyle kaçınırlardı ki,) Allâhü Teâlâ hazretlerinin size haram kılmış olduğu şeylerden sizin zahid olmanız (çekinmenizden) daha çok zâhid idiler... Onlar, sizin rahatlığa sevinmenizden çok daha şiddetli bir şekilde belâlara seviniyorlardı.

Eğer sizler, onları görmüş olsaydınız, elbette;

-"Muhakkak bunlar deli!" derdiniz.

Eğer o sahabeler, sizin en seçkinlerinizi ve en hayırlılarınızı görmüş olsalardı elbette ki;

-"Bunlar için asla kurtuluş yoktur!" derlerdi.

Ve eğer onlar, sizin en şerhlerinizi görmüş olsalardı; onların hesap gününe iman etmediklerine hükmederlerdi.

O sahabelere, eğer dünya malı arz olunsaydı, kalblerinin bozulma korkusundan onu terk ederlerdi.³

Şüpheli Kalb

Herem, Üveys'e dedi ki:

-"Nerede olmamı emredersin?" dedi. O da, Şam'a doğru işaret etti. Sordu:

-"Orada maişet ve geçim nasıldır?" Üveys buyurdular:

-"Yazıklar olsun, şu kalblere ki, kendisine şek ve şüphe girmiş ve kendilerine vaaz ve öğütler fayda vermiyor!"⁴

Cimrilikten Ölmek

Söyleyen ne güzel söylemiş:

Evi buğday dolu

Tek bir kişiye azıcık verirse;

Kendisini gam ve keder alır...

O gam ve kederden ölür.

Onun tutup yığıldığı kış azığı değil..."⁵

Mürşid-i Kâmil

Bu şek ve şüphe, ancak ilâhî husûsî tevfiğ ile zail olur. Bu şek ve şüphenin giderilmesi için elbette "mürşid-i kâmil" in terbiyesi gerekir.

Zira muhakkak ki mürşid-i kâmil, nefsin maslahat ve mefsedetlerini en iyi tanıyanlardan biridir.⁶

Devlet Sahibi

¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/421.

² İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/421.

³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/421-422.

⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/422.

⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/422.

⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/422.

yürü!"
Ey dost!
Benden bir öğüt olarak kabul eyle!
-"Yolunu arındırıp aydınlatan devlet sahibi bir erin ardında ⁷

Dağ kaldırıldı

"Hem bir vakit biz, o dağı tepelerine çekmiştik..."
"Netk" bir şeyin yerinden sökülmesidir.
"dağ"dan murad, Musa Aleyhisselâm'ın üzerinde kelâmullah'ı işittiği ve kendisine Tevrâtm yazılı olduğu levhaların verildiği dağdır.
Veya Filistin dağlarından herhangi bir dağdır. Ya da Beyt-i makdis'in yanında olan dağdır.
"onların üzerleri" kelimesi, "biz çektik" fiiliyle mensûbtur. Çünkü "biz çektik" fiili, "biz kaldırdık, biz yükselttik" manâsın/ tazammun etmektedir.
Sanki şöyle denildi:
Dağı yerinden sökmek ve yerinden çıkartmakla İsrail oğullarının başlarının üzerine dağı kaldırdık...
"Netk" (çekmek) kaldırmamanın makamlarından ve kaldırmamanın husule gelmesi için bir sebeptir...
"Sanki o bir gölgeliktir."
Tavan olarak üzerlerine kaldırdı. s& seni gölgelendiren her şeydir. Fârisî olarak, ou- "gölgelik" demektir.
"Ve zannettiler..."
Yakînen bildiler;
"Muhakkak ki o (dağ) kendilerine, düşüyor..."
Dağın üzerlerine düşeceğine yakînen inandılar. Çünkü dağ, havada durmaz.
Yahudîler, Tevrâtın hükümlerini kabul etmemelerinin takdiri üzerine onunla (üzerlerine dağın çıkarılmasıyla) korkutuldu. ⁸

İnançsız Bir Kavim

Rivayet olundu:
ercumesi
Musa Aleyhisselâm, İsrail oğullarına Tevrat'ı getirdiğinde; onlara Tevrat'ı okudu. İsrail oğulları, Tevrâtın içinde bulunan ağır ve meşakkatli mükellefiyetleri işittiklerinde, onu kabul etmekten kaçındılar ve onun içinde olanları din olarak kabul etmekten imtina ettiler..
Bunun üzerine Allâhü Teâlâ hazretleri, dağa emretti, dağ yerinden söküldü. Yükselip, Yahudilerin başlarının üzerinde (gökte) havada durdu. Öyle ki, dağ, Yahudilerin askerlerinin ve fertlerinin olduğu her yere yayıldı. Onlardan hiçbir kimse kalmadı; mutlaka dağ onun başının üzerindeydi. Yahudî askerlerinin ve fertlerinin dağmıklığı bir fersah'ın bir fersah ile çarpımı kadar idi... İsrail oğullarına;
-"Eğer bunu kabul ederseniz; kabul edin! Yoksa bu dağ; sizin üzerinize yıkılacaktır!" denildi.
Yahudiler, dağa baktılar.
Onlardan her biri, sol tarafları üzerine hemen secdeye kapandılar. Dağın üzerlerine düşme korkusundan dolayı da sağ gözlerinin ucu ile de dağa bakıyorlardı. Bundan dolayı Yahudilerin hepsinin sol gözlerinin ucu ile secde etmekte olduklarını görürsün. Ve derler W:
-"Bu kendisiyle bizim üzerimizden azabın kalktığı secdedir!" derler.
Bunun üzerine Yahudiler, bir şeyi zorla kabul eden ve ilk fırsatta gerisin geriye dönen kişinin bir şeyi kabul edişiyile cebren (istemeyerek zorunlu) olarak, Tevrat'ı kabul ettiler.
İşte bundan dolayı Tevrat ehli, onu zorla kabul ettiklerinden dolayı ilk fırsatta da Tevrat'ı tamamen tahrif ettiler ⁹

Kitabı Kuvvetle Tutun ve İçindekilerle Amel Edin

edin.
"tutun,"

⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/422.

⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/423.

⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/423-424.

Izmâr-i kavii iledir. Yani "Biz dedik: Tutun,
Size verdiklerimizi..."
Kitab'tan,
"kuvvetle"
Ciddiyetle tutun ve onun meşakkatlerine azimle tahammül
Bu kavî-i şerîf, vav 0)dan hâldir.
"ve İçindeki hatırımdan çıkarmayın..."
Amel edin ve onu unutulmuş gibi terk etmeyin. "gerekir ki korunursunuz."
Onunla, amellerin en çirkinlerinden ve ahlaklarından rezillerinden kurtulur. ¹⁰

İşaretler

Bu âyet-i kerimede şu işaretler vardır:
Eğer insan, kendi nefesine ve tabiatına bırakılsa; tabii olarak dinî emirlerden hiçbir şeyi asla kabul etmez. Katiyetle dinin ağırlıklarını yüklenemezler. Ancak kabul etmek üzere yardım görmek, zahiri veya bâtını bir emre hamletmek hariç... Bu durumda kişi, kabul etmeye ve hamletmeye zorlanır.
Allâhü Teâlâ hazretleri, inayet erbabına yardım etti ki, onlar mücâhedelere ve riyâzâta tahammül ettiler.
Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerine verdikleri şeyleri, Allâhü Teâlâ hazretlerinden bir kuvvetle tuttular; yoksa kendi irâdelerinin kuvvetleriyle tutmadılar... ¹¹

Muvaffakiyet

Mesnevî'de buyuruldu:
-"Gözler ve kulaklar bağlıdır.
Ancak varlığı terk eder ve feda edersen;
0 hariç...
Gözler, ancak Allah'ın İnâyetiyle açılır.
O zaman münîs bakışlar muhabbet ve sevgiyle olur.
Dünyada Allâhü Teâlâ hazretlerinin emrine amade olmayan bir gayret; asla muvaffak olamaz.
Rüşd ve doğruluğu en bilen Allâhü Teâlâ hazretleridir..." ¹² (3/271)

Hikaye (Edeb ve himmet)

Şeyh Üftâde (k.s.) hazretleri. Aziz Mahmud (k.s.) hazretlerine hitaben buyurdular:
-"Birçokları otuz yıl, mücâhede ederek çalıştılar; sana hasıl olan (bu manevî dereceler kendilerine) müyesser olmadı!"
Aziz Mahmûd Hüdâî (k.s.) hazretleri buyurdular:
-"Bizim kendisinde hizmet etmekte olduğumuz kapımız; kendisine hizmet edilmesi gereken kapıların en yücesidir. (Yani bizim üstadımız, mürşid-i kâmil ve üstadların en değerlisidir)... Bu (kapının sayesinde) bizler inayete erme saadetine erdik!"
Bunun üzerine Şeyh Üftâde (k.s.) hazretleri tebessüm ettiler. (Ve kendisine himmette bulundular). ¹³

¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/425.

¹¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/425-426.

¹² Mesnevî-yi manevî şerif: Defter: 3,s. 32,

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/426.

¹³ Bu hadise, bize hocalarımıza ve üstadımıza karşı nasıl bir edep içinde olmamız gerektiğini öğretiyor.

Aziz Mahmud Hüdâî hazretlerinin erdemliğine ve yüce mertebeye ulaşmasına yol açan hadiselerden biri de şudur:

Bir kış günü akşamı Üftâde Hazretleri, talebelerini toplamış onlara sohbet ediyordu. Bir ara "Dostlarımız! Canımız taze üzüm istedi. Acaba bulmak mümkün müdür? Buyurdu. Talebe ve müridleri içlerinden:

-uBu kış günü bu karda taze üzüm olur mu? Diye düşünüyorlardı,

Aziz Mahmud Hüdâî Hazretleri de kendi kendine İlademki hocam söyledi, mutlaka bunda bir hikmet vardır." Diye düşünerek ayağa kalktı. Saygı İle;

-Efendim! Müsâade ederseniz bendeniz getireyim, dedi.

Talebe, mürid, muhibban ve orada hazır olan bütün cemaat Aziz Mahmud Hüdâî Hazretlerinin yüzüne baktılar. Üftâde Hazretleri, Aziz Mahmud Hüdâî'nin yüzüne sevgi ve tebessüm ile baktı:

-iyi olur, buyurdular. Aziz Mahmud Hüdâî Bağ yolunu tuttu:

Karlar altında kalan bağda bir asma çubuğunun üzerinden karları temizlediğinde, salkım salkım üzümler gördü. Bunun Hocasının bir kerameti olduğunu anlayıp üzümleri sepete koymaya başladı. Asmadaki üzümler bittiğinde, sepet de ağzına kadar dolmuştu. Sepeti omuzuna alarak dergâha doğru yürüdü. O da heyecanlanmıştı. Büyük tevekkül ve Hocasının isteğini yerine getirme düşüncesiyle, çıktığı yolda bir sepet dolusu taze üzümü omuzuna alarak dergâha doğru yürüdü. Hızlı hızlı yürürken, birden ayağı kaydı ve bir çukura düştü. Çukur derin olduğundan, çıkmak için çok uğraştıysa da başaramadı. Çukur kar doluydu. Göbeğine kadar karların içindeydi.

Çaresiz kalınca hocası Üftâde Hazretlerinden yardım istemek aklına geldi. Ve içinden, candan ve gönülden ihlas ile;

Hikâye (Bâyezîd-i Bestâmî (k.s.))

Hikâye olunur:

Bâyezîd-i Bestâmî (k.s.) hazretleri, uzun bir zaman karpuz yemedi; Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, karpuzu nasıl kestiğine vukûfiyeti (malumat ve bilgisi) olmadığı için...

Bundan dolayı, Şems-i Tebrîzî (k.s.)¹⁴ buyurdular:

-Meded Yâ Üftâde Hazretleri Biiznillah! İmdat ya mübarek hocam, der demez, çukurun başından bir ses;

-"Ey Mahmud! Uzat elini de yukarıya çekeyim" dedi.

Aziz Mahmud Hüdâî Hazretleri, bu sesin sahibine baktı. Tanımadı. Hayatında görmediği bir insandı.

Çukurun başındaki kimsenin kendisine gülümsediğini gördü. Utanarak elini uzattı. Yukarı çıktığında o kimseyi görmez oldu.

Aziz Mahmud Hüdâî Hazretleri, sepetini omuzuna alarak, dergahın yoluna koyuldu.

Acaba bu zatı şerif kimdi?

Neden hemen kayıplara karıştı?

Keşke elini öpüp hayırlı duasını alsaydım?

Kendisine teşekkür bile edemedim, gibi düşüncelerle dergâha geldi. Üftâde Hazretleri hâlâ sohbet . ediyorlardı. Aziz Mahmud Hüdâî Hazretlerinin omuzunda taze üzüm dolu sepeti gören talebe, mürid, muhibbân ve cemaat şaşırıp kaldılar.

Aziz Mahmud Hüdâî Hazretleri, başından geçenleri ve çukurda kendisine meçhul bir kişinin yardım ettiğini söyleyeceklerdi ki, Üftâde Hazretleri tebessüm ederek söze başladılar:

-Sana yardım eden Hızır Aleyhisselâm'dı. Evliyalar Ansiklopedisi, 12/ 93 -94

İsmail Hakkî Bursevî (k.s.) Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/426-427.

¹⁴ Şems-i Tebrîzî: Asıl ismi Muhammed bin Ali'dir. Tebriz'de doğdu. Doğum târihi bilinmemektedir. Şems-i Tebrîzî lakabıyla meşhur oldu.

Şemseddîn-i Tebrîzî hazretleri, Tebriz'de ilim öğrendi ve edeb üzere yetişti. Daha küçük yaşta manevî hâllere, üstün derecelere kavuştu. Kendisi şöyle anlatır:

"Henüz ilk mektepteydim. Daha bulûğ çağına girmemiştim. Peygamber efendimizin sevgisi bende öyle yer etmişti ki, kırk gün geçtiği halde, O'nun muhabbetinden aklıma yemek ve içmek gelmedi. Bazen yemeği hatırlattıklarında, onları elimle yahut başımla reddederdim. Göklerdeki melekleri ve yerle gayb âlemini, kabirdekilerin hallerini müşahede edebiliirdim. Hocam Ebû Bekr, hallerimi başkalarına haber vermekten beni men ederdi. Bir gün babam bu hallerimden ürktü ve beni karşısına alıp; -"Yavrucuğum! Ben senin acayip işlerinden bir şey anlamıyorum. Bunun sonu nereye varacak? Korkarım ki sana bir zarar erişir?" eledi. Ben de ona;

- "Babacığım! Bir tavuğun altına konan bir ördek yumurtasından çıkan ördek yavrusunun dereye dalıp yüzdüğü gibi ben de manevî deryaya dalmış bir haldeyim." diye cevap verdim." Şems-i Tebrîzî hazretleri, Ebû Bekr-i Kirmânî'den ve Bâbâ Kemâl-i Cündî'den feyz aldı. Şems-i Tebrîzî hazretleri seyahat ettiği yerlerde, uğradığı memleketlerde iyi bir dost bulunması için duâ ederdi. Kendisi anlatır:

- "Bir zaman Rabbime, beni kendi velileri arasına koyup onlara arkadaş et diye yalvarırdım. Bunun üzerine bir gece rüyama bana; -"Seni bir veliye arkadaş edeceğim." dediler. Ben de; -"Peki o velî zât nerede bulunur?" dedim. Bana;

- "Aradığın velî Rum diyarındadır." dediler. Sonra onu bir zaman aradım. Bana rüyamda; -"Daha bulacağın zaman gelmedi." dediler. Bir zaman geçtikten sonra bana; -"Ey Şems-i Tebrîzî! Senin en şerefli dostun ve arkadaşın Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî hazretleridir." diye ilham edildi. Bundan sonra Rum diyarına gitmek ve o sevgili zât ile görüşmek ve yolunda başımı feda etmek üzere yollara düştüm."

Şems-i Tebrîzî hazretleri uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra 1244 senesi Ekim ayında Konya'ya geldi. Büyük kapıdan şehre girerek bir han sordu. Gösterilen Şekerrîzân Hanına yerleşti. Şems-i Tebrîzî hazretleri Konya'ya geldiğinde halk onun hakkında;

- "Acaba bu zât Allahü teâlânın bir velîsi midir?" dediler ve onun sohbetlerini dinlemeyi arzu ettiler. Şems-i Tebrîzî hazretleri kimseyle görüşmek istemedi. Konuşmalar çoğalınca, mecbur kalıp; -"Benim bir huyum vardır. Nedir dersiniz! Ben bir yahûdî ve hıristiyan gördüğümde onlara Hak teâlânın hak yola kavuşturması için duâ ederim. Bir kimse ki bana sövse, rencide etse ben yine ona duâ edip; "Yâ Rabbî! O kimsenin dilini sövmekten kurtar, iyiyi çevirip sövmek yerine teşbihle, tehlille meşgul olsun demekten başka işim yoktur. Ben velî olsam olmasam size ne?" buyurdu ve bir zaman insanlarla görüşmekten uzak durdu.

Şems-i Tebrîzî hazretleri günlerini orada geçirirken, bir gün kapıda oturmuş Allahü teâlânın mahlûkâtı hakkında tefekkür ediyordu. O sırada Mevlânâ hazretleri talebeleriyle oradan geçerken, kapı önünde tefekkür hâlindeki, Şems hazretlerine baktı, ona selâm verdi. Ve yoluna devam etti. Kendi kendine de; - "Bu, yabancı bir kimseye benziyor. Buralarda böyle birisini hiç görmedim. Ne kadar da nurlu bir yüzü var." diye düşünürken aniden atının yularını bir elin tuttuğunu gördü. Atı durduran Mevlânâ hazretleri, elin sahibinin o yabancı olduğunu görünce; - "Buyurunuz! Bir arzunuz mu var?" dedi. O da; - "İsminizi öğrenmek istiyorum.* deyince, Mevlânâ; - "Celâleddîn Muhammed." diye cevap verdi. Bunun üzerine Şems-i Tebrîzî;

- "Bir suâlîm var. Acaba Muhammed aleyhisselâm mı, yoksa 8âyezîd-i Bistâmî mi büyüktür?" diye sordu. Böyle bir soruyu ilk defa duyan Mevlânâ hazretleri;

- "Elbette ki Muhammed aleyhisselâm büyüktür. Bütün mahlûkât ve Bâyezîd O'nun hürmetine yaratıldı." dedi. Bu cevâbı bekleyen Şems-i Tebrîzî; - "Peki, Muhammed aleyhisselâm)

"Biz seni lâyıkiyla bilemedik yâ Rabbî!" dediği hâlde, Bâyezîd-i Bistâmî, niçin

"Sübhânî, benim sânim ne yücedir" diye söyledi. Bunun hikmetini söyler misiniz?" diyerek tekrar sordu. Mevlânâ hazretleri, buna da şöyle cevap verdi:

- "Peygamber efendimizin mübarek kalbi öyle bir derya idi ki, ona ne kadar marifet, aşk-ı ilâhî tecellî etse, ne kadar muhabbet, Allahü teâlânın sevgisi dolsa onu İçine alır, kuşatırdı. Hattâ daha çoğunu isteyip;

- "Yâ Rabbî! Verdiğin bu nimetleri daha da arttır." buyurdu. Fakat, Bâyezîd-i Bistâmî'nin kalbi o kadar geniş olmadığı için, İlâhî feyzlere tahammül edemeyerek ufak bir tecelli ile dolup taşardı. Az bir feyzle taşınca da böyle şeyler söylardı." Bu izâhata hayran kalan Şems-i Tebrîzî, "Allah" diyerek yere yığıldı. Bayılmıştı. Mevlânâ hazretleri, hemen atından inerek Şems-i Tebrîzîyi kucakladı, ayağa kaldırdı. Bu nûr yüzlü zâta çok ısınmıştı, kalbinde o kadar muhabbet hâsıl olmuştu ki, ayılınca büyük bir hürmet ve edeb ile evine götürdü

Mevlânâ Celâleddîn ile Şems-i Tebrîzî hazretlerinin zahiri ve bâtını çalışmaları devam ederken, onların bu sohbetlerini hazmedemeyen ve Mevlânâ'nın kendi aralarına katılmamasına üzülen bâzı kimseler, Şems-i Tebrîzî hakkında uygun olmayan sözler söylemeye başladılar. Bu söylentiler, Mevlânâ'nın kulağına kadar geldi. Diyorlardı ki: "Bu kimse Konya'ya geleli, Mevlânâ bizi terk etti. Gece gündüz hep birbirleriyle sohbet ediyorlar da, bizlere hiç İltifat göstermiyorlar, Yanlarına kimseyi de koymuyorlar. Mevlânâ, Sultân-ül-ulemâ'nın oğlu olsun da, Tebrîz'den gelen ve ne olduğu belli olmayan bu kimseye gönül bağlasın. Onun için bize sırt çevirsin. Hiç Horasan toprağı ile (Mevlânâ hazretlerinin memleketi) Tebrîz toprağı bir olur mu? Elbette Horasan toprağı daha kıymetlidir." Bu söylentilere Mevlânâ; "Hiç toprağı itibâr olunur mu? Bir İstanbullu, bir Mekkeliye galip gelirse, Mekkeli'nin istanbulluya tâbi olması hiç ayıp sayılır mı?" diyerek cevap verdi. Fakat söylentiler durmadı. Şems-İ Tebrîzî hazretleri artık Konya'da kalamıyacağını anladı. O çok kıymetli dostunu, o mübarek ahababını bırakarak

- "Karpuz kıssasından dolayı, Bâyezîd-i Bestâmî (k.s.) hazretleri, hicap'ta idi..."¹⁵

Bâyezîd-i Bestâmî (k.s.) ile Şems-i Tebrîzinin Farkı

Üftâde Efendi (k.s.) hazretleri buyurdular:

- "Şems-i Tebrîzî (k.s.) hazretleri, Bâyezîd-i Bestâmî (k.s.) hazretlerinin zühdünü (ve her şeyi Efendimiz s.a.v. hazretlerinin sünneti üzere yaşama azmi ve) irâdesini, bir hicâb (perde) kıldı. Lakin işin hakikati şöyledir:

Bu zatlardan her ikisi de (yani Hem Bâyezîd-i Bestâmî hazretleri ve hem de Şems-i Tebrîzî hazretleri) hakikaten büyük bir kemâl ve gayet büyük bir makam sahibiydiler.

Muhakkak ki Bâyezîd-i Bestâmî (k.s.) hazretleri riyâzat yoluyla vasıl oldu.

Şems-i Tebrîzî ise marifet yoluyla vasıl oldu.

Allâhü Teâlâ hazretlerine giden yollar çoktur. Lakin, riyâzat yolu daha muhkem, daha sabit ve daha kalıcıdır.

Zühd sahibi galibtir; her ne kadar uzun bir zaman kendisine fütuhât nasip olmazsa bile... Lakin fütuhât olup (manevî kapılar açıldığı) zaman, birden açılır.

Bundan dolayı Hallâc hazretleri, şeriat ve tarikata kemâl derecesinde sahip olduğu için kendisine açılan maneviyatı zabt edemedi. Böyle mezkûr üslûb üzere kendisinden hakikatin hali zahir oldu.¹⁶

Makamlar ve Dereceler

Allâhü Teâlâ hazretlerinin inayeti önce kişiyi,

1 - Kabule hidâyet eder.

2- Sonra da zühd ve riyâzata...

3- Daha sonra da aşk ve hâle...

4- Bunlardan sonra hakikate götürür...¹⁷

Tariyk

Allâhü Teâlâ hazretlerine giden yollar, mahlukatın nefeslerinin sayıncadır. İnsanlardan her biri bir yoldan, Allâhü Teâlâ hazretlerine ulaşır.

O yol tayin edilmiş değildir. O yol (bazı câhil) insanların sandığı gibi değildir. Çünkü o zahirî üslûb üzere değildir.¹⁸

Tarikat

Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

- "Evlere kapılarından gelin..."¹⁹

Buradan murad, herkese münâsîp olan tarikattır. Vusul tarikâtı (kişiyi hakka ulaştırın) yol;

1-Zikirdir,

2- Takvadır...²⁰

Şam'a gitti. Şems-i Tebrîzî hazretlerinin gitmesi Mevlânâ'yı çok üzdü.

Şems-i Tebrîzî hazretleri, Mevlânâ'yı velîlik makamlarının en yüksek derecelerine çıkarmak için elinden gelen bütün tedbirlere başvuruyor, her türlü riyâzet ve mücâhedeyi yaptırıyordu. Günler bu şekilde devam ederken, halk, Mevlânâ'nın hiç görünmemesinden dolayı Şems'e kızmaya başladı. Bir gün bu söylenenleri Şems-i Tebrîzî işitince, Sultan Veled'e; "Ey Veled! Hakkımda yine sû-i zan etmeye başladılar. Beni Mevlânâ'dan ayırmak için, söz birliği etmişler. Bu seferki ayrılığımın acısı çok derin olacak!" dedi.

1247 senesi Aralık ayının beşine rastlayan Perşembe gecesiydi. Mevlânâ ile Şems hazretleri yine odalarında sohbet ediyorlar, Allâhü teâlânın muhabbetinden ve çeşitli velîlik makamlarından anlatıyorlardı. Bir ara kapı çalındı ve Şems hazretlerini dışarı çağırdılar. Şems-i Tebrîzî, Mevlânâ'ya; "Beni katletmek için çağırıyorlar." dedi ve dışarı çıktı. Dışarda bir grup kimse, bir anda üzerine hücum ettiler. Şems-i Tebrîzî hazretlerinin "Allah!" diyen sesi duyuldu. Mevlânâ hemen dışarı çıktı, fakat hiç kimse yoktu. Yerde kan lekeleri vardı. Derhal oğlu Sultan Veled'i uyandırıp, durumun tetkikini istedi. Yapılan bütün araştırmalarda Şems-i Tebrîzî hazretlerinin mübarek cesedini bulamadılar. Bu cinayeti işleyenler yedi kişi idi. İçlerinde, Mevlânâ'nın oğlu Alâeddîn de vardı. Yedisinde de kısa bir süre sonra çeşitli belâlara yakalanarak öldüler. Bir gece Sultan Veled, rüyasında Şems-i Tebrîzî'nin cesedinin bir kuyuya atıldığını gördü. Şems-i Tebrîzî hazretleri ona;

"Ben falan yerdeki kuyuya gittim. Beni buradan alıp defneyeyim," buyurdu. Sultan Veled uyanınca, yanına en yakın dostlarından birkaçını alarak, gördüğü kuyuya gittiler. Cesed hiç bozulmamıştı. Bulduğu yerden alıp cenaze hizmetlerini gördüler ve Mevlânâ'nın medresesine defnettiler. Tarih: 1247 (H.645), daha geniş bilgi için Türkiye gazetesi Evliyalar ansiklopedisine bakınız. Mütercim.

¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/427-430.

¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/430.

¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/430.

¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/430.

¹⁹ Bakara: 2/189,

Kitaplar ve Peygamberler

Ve bil ki: ilâhî kitaplar, Allâhü Teâlâ hazretlerinden bir rahmet ve inayet olarak geldi.

Yine peygamberler (a.s.) hazerâtı da böyledir.²¹

Kim onlara tabi olur ve onların getirdiklerini kabul ederse, o kişi gerçekten azablardan kurtulmuştur.

Ve o kişi bu âlemin hapishanelerinden çıkmıştır. Ve o kişi, yüce melekütlere uçup gitmiştir.²²

Himmet

- "Himmetin büyük bir tesiri vardır!"^{23 24}

²⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/431.

²¹ Allâhü Teâlâ hazretleri Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin bütün âlemlere rahmet olduğunu şöyle beyân etti:

- "Ve seni sâde âlemlere rahmet olarak göndermişizdir!" Enbiyâ: 21/107,

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Ben ancak âlemlere bir rahmet ve büyük bir hediyeye'im!" Câmiu's-sağîr: 2583

²² İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/431.

²³ Himmet, tasavvufî ıstılahlardanır. Himmet, Kast, irâde, kuvvetli istek, arzu, gayret, halis niyet, iyi niyet, isabetli karar, sıhhatli karar gibi manâlara gelir.

Tasavvuf İlmî ıstılahında ise, Cürcânî hazretleri himmeti şöyle tarif eder, tarifâtında;

"Bir kemâl hâlini veya bir şeyi tahsil etmek için kişinin bütün maneviyat ve ruhâniyetiyle birlikte kalbini Allâhü Teâlâ hazretlerine yöneltmesidir..."

Bazıları da himmeti şöyle tarif ettiler: Himmet: Ailâhü teâlânın velî kullarından bir zâtın, kalbinde yalnız bir işin yapılmasını bulundurup, başka bir şeyi kalbine getirmemesi ve Ailâhü teâlâdan o işin olmasını dileyerek, bu şekilde mânevî yardımda bulunmasıdır.

Kişinin kıymeti, himmetine göredir. Eğer onun himmeti dünyâ için İse, onun hiçbir kıymeti yoktur. Eğer Ailâhü teâlânın rızası ise, onun kıymetine ulaşmak pek zordur.

Ruhu'l-Beyân tefsirinin kaynaklarından biri olan Kâşânî hazretleri buyurdular:

Himmet, iki kısımdır:

1- Himmetü'l-Afâkî

2- Hîmmetü'l-Enfûsî

Âfâkî himmet, kişinin bütün gayret ve düşüncesini fânîyi terk edip, bakî olana yöneltir.

Enfûsî himmet ise, kişiyi sevap kazanmaya sevk eder.

Ubeydullah-ı Ahrâr (k.s.) hazretlerinden rivayetle büyüklerimiz buyurdular:

"Büyüklerin himmeti dağları yerinden sökü� oynatır..."

Bir cihan sultanı, (Osmanlı padişahlarından Sultan birinci Ahmed hazretleri) Evliyâ'nın himmeti hakkında buyurdular:

"Varımı ben Hakka verdim, gayrı varım kalmadı. Cümlesinden el çekip pes dü cihanım kalmadı. Çünkü hubbullah erişti, çekti beni kendine

Açtı gönlüm gözümü, gayri gümânım kalmadı. Evliyanın himmeti, yaktı beni küül eyledi Safiyim, buldum safayı dü cihanım kalmadı.

Ahmeda der, "Yâ İlâhî sana şükürüm çok-durur" Hamdü lillah aşkı Haktan gayrı varım kalmadı."

Büyüklerin himmeti, bütün müşkilatı halleder. Zorlukları kolaylaştırır. Bakî himmet hakkında şöyle buyurdular:

"Bu mesel-i meşhurdur: Dağlar dayanmaz himmete Himmet-İ merdân ile olur, âsân her müşkil iş...."

Mürşid-i kâmil, talebelerini himmetle terbiye ederler. Ve bazen himmetle onlara uzun bir zamanda Öğrenecekleri ilim, marifet ve bu işi yapması Cenab-ı Allah'ın hoşuna gitti. Seher vakti olduğunda bütün ilim kapılarını Cenab-ı Allah ona açtı. Artık zahir ve bâtın bütün ilimler ona malûm olmuştu. Bir çok makamları elde etmelerini sağladılar.

Ebu Abdullah el-Müştehir Hazretleri, Şiraz'lı bir kurt taifesindedir. Cenabı Allah ona ilmi - ledün bahşetmek istemişti. Bir gün Şiraz medreselerinden birine geldi. Medresede talebeler ilim mevzuunda konuşmalar yapıyorlar, bazı hususlarda tartışmaları vuku buluyordu. Talebelerin ilim öğrenmek için hayli gayret sarfettiklerini görünce hoşuna gitti ve bir mesele öğrenmek kasdıyla bir şey sordu. Talebeler gülüştüler onun bu safça, yani basit bir şeyi sormasına... O Mübarek:;

— Ben de sizin öğrendiğiniz ilimlerden bir ilim öğrenmek isterim. Bana bir yol gösterin, dedi. Talebeler müstehzi bir tavırla ona şu nasihatla bulundular:

— Eğer alim olmak istersen, evinin tavanına bir İp bağla, ayağımı da İpe sıkıca bağlayıp kendini başı aşağı sallandır ve her sallanıpta «San renkli demir (veya aslan yelesi)» de. Böylece ilim kapıları sana bir gecede açılır, dediler.

Ebü Abdullah el-Müştehir Hazretleri talebelerin kendisi ile alay ettiklerini hiç aklına bile getirmeden doğru eve gitti. Onların dedikleri gibi evin tavanına bir ip bağlayıp ayaklarını da bir "ucuna bağladı ve başı aşağı sallanmaya başladı. Her gidip geldiğinde ise onların tarif ettiği şeyi söylüyordu, Hüsn üniyyet ve sıdk u sadakatle âlimin halletmekte güçlük çektiği mevzuda o hiç zorlanmadan hüküm veriyordu. Her anlaşılması güç meseleyi ona sorar oldular, işte «Emseytü Kürdiyyen, esbahtü arabıyyen (Kürt olarak akşamladım arabî İlimlere vâkif olarak sabahladım)» sözünü bu hâdiseden sonra söylemiş olduğu rivayet olunur.

Bu hâdiseden sonra, o sabah Şiraz camilerinde va'z etmeye başladı ve Fatiha-i Şertfe'ye yedi türlü mânâ verdi. Mertebe mertebe açıkladığı Fatiha'nın mânâsını! en sonunda içinde bunu anlayacak hiç kimse yoktur. Hızır Aleyhisselâm bile bu mânâyı anlayamaz diyerek bitirdi. Zahir ve bâtın bütün ilimlerin hamili olan Ebü Abdullah Hazretleri, aynı zamanda zamanının manevî selâhiyet sahibi bir mürşidi de oldu.

Şems-İ Tebrîzî (k.s.), kafası pek ders almayan ve daha yüzünden bile okumasını tam bilmeyen sultanın oğluna himmet ettiler. Çocuk günde bir cüz Kur'an-ı Kerimi ezberledi ve bir ay içinde hafız oldu. Celvetiyye Tarikatının büyük Şeyhlerinden olan Üfîade Hazretleri, bütün ömrünü Kur'an-ı kerim öğretmek ve islâmî terbiyeyi ve İrfanı vermekle geçirdi. Bir gecede Farsçayı öğrenen zattır. Bir gece rüyasında Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî Hazretlerini gördü. Mevlânâ na:

-Talebelere bizim Mesnevî'den de okutunuz" buyurdu. 0;

Farsça bilmiyorum, deyince Mevlânâ Hazretleri;

-Sen başla bir kere, Allâh'ü Teala yardım eder, buyurdu.

Ertesi sabah hiç Farisi bilmediği halde kırk yıldır Farsça tahsili görmüş gibi Mesneviden vaaz ve nasihat vermeye başladı,

Şeyh Ebü'l-Faruk Süleyman Hilmi (k.s.) hazretleri, medreselerde on yıldan fazla bir zamanda okunan

Himmetin Gücü

Zikredildi:

Hindistan da bazı insanlar vardı. Bir şeyin yapılmasını ve olmasını istedikleri zaman; insanlardan uzaklaşıp, ayrı bir köşeye çekilir ve bütün himmetlerini o şeyin olmasına sarfederlerdi. O işte onların himmetlerine muvafık olarak vaki olur ve meydana gelirdi.²⁵

Hinduların Himmetleri?

Şu zikredilen hadise bu kabildendir:

Sultan Mahmûd Hindistan şehirlerine gazâ'ya çıktı. Hindistan'da bir şehir vardı. Sultan Mahmud o şehri fethetmek için her yöneldiğinde hastalanırdı.

Sultan Mahmûd müşavirlerine bunun sebebini sordu. Danışmanları buyurdular:

-"Onların yanında Hindulardan bir cemaat var. Onlar, himmetlerini buna (senin hastalanmana) sarfettikleri ve kullandıkları zaman; bu hastalık onların himmetlerine uygun olarak meydana geliyor!"

(Sultan Mahmud bunun çâresinin ne olduğunu düşünmeye ve soruşturmaya başladı.) Onun ashabından bazıları kendisine, o Hindulann himmetlerini karıştırmak ve tesirsiz hale getirmek için; davul çalınmasını, boru ve benzeri aletlerin öttürülmesini! işaret ettiler.

O da öyle yaptı.Bunun üzerine Sultan Mahmûdun hastalığı gitti, iyileşti. Şehri (fethedip) kurtardılar...

Sen ey sâlik (seyr-u suluk yolcusu) zikir davulu ve onu cehri yapmakla, nefsin himmetlerini ve fasit ve kötü havatırını sende karıştır. Sende Allâhü Teâlâ hazretlerinin inâyetiyle nefsin elinde kalb şehrini kurtar. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, namazda selâm verdiğiğinde (tesbihatta) yüksek sesle şu duayı okurdu;

„Lâ ilahe illallâhü vahdehü lâ şerike leh. Lehül-mülkü ve lehül-hamdü yuhyî ve yümît Ve hüve hayyün lâ yemûtü biyedihil-hayr. Ve hüve alâ küllî şey'in kadîr"

Hız. Allah her şeyden büyük ve ondan başka İlâh (Hak ma'bûd) yoktur, o birdir. Onun ortağı yoktur, Mülk onundur, hamd ona mahsustur. Diriltir ve öldürür, 0 diridir, ölmez. Hayır onun elindedir. Ve o her şeye kaadirdir. " ²⁶

Zikr-iHafîZikrî Cehrî

Şeyh ebün necib es –sühreverdî ²⁷ buyurdular

bütün ilimleri ve dersleri talebelerine 2 yılda okuturdu. Hatta 18 gün gibi kısa bir zamanda Molla cami kitabını okuttuğu vakidir.

Himmete nail olmanın yolu nedir?

1 -Himmete edecek zatın bulunması, Himmete nail olmanın en büyük yolu, önce himmet edecek bir gönül erini bulmak. Himmet edecek seviyede ehil ve maneviyat sahibi bir kişi bulunmazsa, himmete nail olunmaz. Maneviyat ve ilâhî feyizden yoksun, gerçek müşid-i kâmil olamamış ama kendisine şeyh, evliya ve müşid süsü veren kişinin himmetini beklemek; susayan kişinin tuzlu deniz suyu içmesine benzer. Hiçbir faydasını görmez. Belki zararını görür.

2- Himmete talip olan kişinin İman, ihlas, takva, sıdk-ü samimiyet sahibi olması gerekir.

3-Edeb... Kişinin müşidine karşı büyük bir edep sahibi olması gerekir. Edep olmadan himmet olmaz.

4-Hizmet olmadan himmet olmaz. Himmet, hizmete bağlıdır. Tasavvuf ve hizmet ehli olan bir büyüğümüz, şöyle cevap vermişler:

"Himmete talip olan hizmet'e râğip olur... Hizmete râğib olan himmete nail olur"

Himmete isteyen hizmet etsin, Hizmet olmadan himmet olmaz. Allâhım bizlere hizmet etmeyi nasip eyle! Allâhım bizlere himmete nail olmayı nasip eyle! Allâhım bizlere şefaate nail olmayı nasip eyle! Allâhım bizlere rahmetine gark olmayı nasip eyle!" Âmin,.. Mütercim.

²⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/431-432.

²⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/433.

²⁶ Buhârî: 844, Müslim: 593,

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/433-434.

²⁷ Şeyh Ebü'n-Necib es-Sühreverdî205, buyurdular:

N6Sebî Hazreti Ebu Bekir ^SÜhreverd kasabasında "oğdu. Hazretlerine

gün hocası kendisine; Nizamiye Medresesinde hocalık yapan Es'ad Mühen'den, tasavvuf İlmini :İ Ahmed Gazâlî'den, hadîs İlmini Ali bin Neyhan'dan tahsil etti. Talebeliğinde bir

"Sende bir kararlı, bir zulmet seziyorum." Bunun üzerine Abdülkâhîr hazretleri hemen oradan ayrıldı. İki-

üç gün hiçbir şey yemedi. Yanında da yiyecek bir şeyi yoktu. Dicle kıyısına giderek suya girip, açlığının böyle gitmesini istedi. Fakat yine açtı, Bir süre sonra bir sokaktan geçerken, ellerindeki tokmaklarla pirinci döverek un hâline getiren insanlar gördü. Onlara;

-"Beni de ücretle çalıştırır mısınız?" diye sordu.

-"Ellerini görelim." dediler. Gösterince;

-"Bu eller ancak kalem tutar." diyerek ona içine altın konulmuş bir kâğıt verdiler, O da;

-"Bunu alamam, zirâ bir iş yapmadım. Eğer yazılacak bir şey varsa onu yapabilirim." dedi. İçlerinde

uyanık birisi hizmetçisinden bir tokmak isteyerek, Abdülkâhîr Sühreverdî'ye verdi. Onlarla beraber pirinç dövmeye başladı. Fakat bu işe alışık olmadığından bir saat kadar çalışabildi. İş sahibi, ona bir altın verdi ve;

-"İşte senin ücretin." dedi. Parayı alarak oradan ayrıldı. Allahü teâlâ ilim öğrenmek arzu ve isteği verdi. Din bilgilerinin en İnce noktalarına kadar öğrendi.

- "Sadakaları açık verirseniz, o ne iyi..."²⁸
(âyet-i kerimesi) cehrî (aşikâr) zikir hakkındadır.²⁹

Zikir Farzdır

Ömer en-Nesevî ve İmam Vahidî hazretlerinin her ikisi de tefsirlerinde buyurdular:

- "Zikir farz olan ibâdetlerin cümlesindedir. Farzların i'lân edilmesi ise daha evlâ ve töhmetlerin def edilmesi için daha sevimlidir..."³⁰

Cehrî Zikrin Bazı Faydaları

Cehrî zikir,

- 1- Zikredenin kalbini uyandırır.
- 2- Zikredenin bütün himmetini fikir (düşünce ve tefekkürüne) toplar.
- 3- Onun işitmesini zikre sarf eder.
- 4- Uykuyu kovalar.
- 5- Zevki artırır.³¹

Temiz Ağızla Zikir ve Dua Etmek

Mesnevîde buyuruldu:

- "(Ey Musa)

Ya git kendi ağzını temizle...

Ya da ruh kuşun çevikleştir.

Zira Hakkın zikri temizdir.

Temizlik gelince kirler ve pislik gider.

iki zıddın bir araya gelmesi asla mümkün değildir.

Sabahın aydınlığı olunca, gecenin karanlığı yok olur.

Ağız hakkı zikredince, şüphesiz,

Üzüntüler, kederler gider..."³² (3/27Z)

Bir gün dergâhına üç hıristiyan ile üç yahûdî gelmişti. Onlara imânî ve islâmî anlattı, Kabul etmediler. Bunun üzerine Abdülkâhîr Sühreverdî, herbirinin ağzına bir yudum süt verdi. Sonra herbiri kelime-i şehadet getirerek müslüman oldular ve;

- "O sütü içince kalbimizdeki (hıristiyanlık ve yahûdîliğin) bütün küfür pisliklerinin dışarı çıktığını hissettik." dediler. Abdülkâhîr Sühreverdî hazretleri ise;

- "Allahü teâlâyâ yemin ederim ki, sizin önce müslüman olmayışınızın sebebi, şeytanlarınızın mâniçolması idi. Burada önce onlar yenildi. Size Allahü teâlânın hidâyet vermesi için biz de duâ ettik." dedi.

Sonra Sühreverdî hazretleri mübarek ellerini onların gözlerine sürdü. Keramet olarak onlar uzak' yerlerdeki tanıdıklarını gördüler ve onlara müslüman olduklarını bildirip islâm dînine davet ettiler.

Abdülkâhîr Sühreverdî hac farızasını yerine getirmek için kardeşinin oğlu ile Mekke'ye gitmişti. Birgün

Kâbe-i muazzamada murakabe, Allahü teâlâyı tefekkür, düşünme hâlinde iken, Hızır aleyhisselâm teşrif

buyurdu. Fakat Abdülkâhîr Sühreverdî hiç hâlini bozmayarak, murakabeye devam etti. Hızır aleyhisselâm bir süre durduktan sonra, gitti. Bir müddet sonra Şeyh hazretleri başını kaldırınca yeğeni;

- "Efendim! Bugün Hızır aleyhisselâm teşrif buyurdular. Siz ise kendilerine hiç bakmadınız sebebi neydi?" diye sorunca, Abdülkâhîr Sühreverdî;

- "Sen bilmiyor musun ki, eğer Hızır aleyhisselâm gelmiş gitmiş İse yine teşrifleri mümkündür. Fakat o zaman kavuşmuş olduğum ilâhî tecelliyi elimden kaçırmış olsaydım bir daha nerede bulabilirdim. Belki onun pişmanlığı kıyamete kadar devam ederdi." dedi. Bu sırada Hızır aleyhisselâm tekrar teşrif buyurdu. Bu defa Abdülkâhîr hazretleri hemen yerinden kalkıp, edeple lâzım gelen hürmeti gösterdi. Abdülkâhîr Sühreverdî 1168 (H.563) senesi Cemâzilâhır ayının on yedinci Cuma günü ikindi vakti Bağdad'da vefat etti. Ertesi gün erkenden Dicle kenarındaki dergâhına defn olundu. Sühreverdî hazretleri çeşitli ilimlere dâir birçok kitap yazmıştır. Eserlerinden bazıları şunlardır:

²⁸ Bakara: 2/271,

²⁹ Eğer bu âyet-i kerime, cehrî zikir (aşikâr zikir yapmak) hakkında ise, bu âyet-i kerime gizli zikrin cehrî zikirden daha faziletli ve daha hayırlı olduğunu beyan etmektedir, Zira âyet-i kerimenin tamamı şöyledir:

- "Sadakaları açık verirseniz, o ne iyî. Ve eğer onları gizler de fukaraya öyle verirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır ve günahlarınızdan bir kısmına keffâret olur. Hem Allah, her ne yaparsanız haberdardır..." Bakara: 2/271, Bu âyet-i kerimede onu gizlemenin aşikâr etmekten daha hayırlı olduğunu sarâheten beyan etmektedir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular; gizli olanı (hafî) ve nzklarm en hayırlısı da kâfi olanıdır..." Müsned-i , Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/434-435.

³⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/436.

³¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/436.

³² Mesnevî-i şerif-i Manevî Defter: 3, s. 9, Bu beyitlerin başı, günahsız dil ile ve temiz ağız ile dua hakkındadır. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/436-437.

Kur'ân-ı Kerim

"Ve içindekini hatırınızdan çıkarmayın,"

Kavl-i şerifi,

1- Lafzî zikir,

2- Zahiri muhafazayı gerektirir...

Her ne kadar bunda asıl olan amel ise de ³³..

Kur'ân-ı Kerim ve Amel

Sa'dî (k.s.) hazretleri buyurdular:

Kur'ân-ı kerimin inmesinden murad, onun siyretini tahsil etmek ve onunla yaşamak (ve amel etmektir.) Yoksa yazılanları sadece okumak değildir.

Avamın (câhil) ibadete sarılanları, yolda yürürken de onu okuyorlar. Tembel âlimler ise onu okumadan uyumaktadırlar.

Allâhü Teâlâ hazretleri, bizleri ve sizleri gaflet uykusundan uyandırın! Cehaletten kurtarın.

Bizim işlerimizi (ve ömrümüzü) sonuçların ve hallerin en güzüyle sonlandırın Âmin! ³⁴

Benî Adem Ve Misak

Yüce Meali:

Hem rabbın, Benî Âdem'den, bellerinden zürriyetlerini alıp da onları nefislerine karşı şahid tutarak:

- "Rabbınız değil miyimi" diye işhad ettiği vakit: - "Belâ!" dediler, "şahidiz.

- "Kıyamet günü bizim bundan haberimiz yoktu." demeyesiniz...17E Yahut:

- "Ancak önceden atalarımız şirk koştular, biz ise onlardan sonra bir zürriyet idik. Şimdi o bâtu tesis edenlerin yaptıklarıyla bizi helak mı edeceksin?" demeyesiniz.173 ³⁵

Tefsîr-i Şerifi:

"Hem rabbın, aldığı vakit,"

Resulüm Muhammed (s.a.v.) İsrail

Rabbın aldığı vakti hatırlat!

Benî Âdem?

"BenîÂdem'den..."

Yani Adem Aleyhisselâm ve evlâdından, demektir, Benî Âdem (Âdem oğulları) kelimesi, insan ve beşer gibi insan nevinesim oldu.

Onlardan {yani Benî Âdem'den murad, kim olursa, olsun, Adem Aleyhisselâmın neslinden evladı doğanlar, nesilden sonra gelen nesillerdir. Köroçak olmak, kısır olmak, evlenmek ve küçükken ölmek gibi çeşitli sebeplerle nesli üremeyenleri-de içine almaktadır....o?

"Onların bellerinden..."

Bukavi-işerif, "BenîÂdem..."kavl-işerifinden bedel-i bağ zile bedeldir.

Yani onların sulblerinden aldık, demektir.

Bu kavl-i şerifte şuna tembih vardır: İnsanlar, daha babalarının sulbündeyken ve onlar daha annelerinin rahimlerine emânet edilip bırakılmadan kendilerinden misak alındığına tembih vardır.

"Onların zürriyetlerini,"

"aldı" fiilinin mefulüdür.

³³ Kur'ân-ı kerim, Allâhü Teâlâ hazretlerinin koruması altındadır. Yahudiler, Kur'an-ı Kerim'in karşısında aciz kaldılar.

İslâm'ın her gün biraz daha yayılması karşısında ne edeceklerini bilmiyorlardı.

Kur'an-ı Kerim'in âyetleri karşısında herkes imana geliyordu. Kur'an-ı kerim'de özellikle bir âyet-i kerime vardı ki, Yahudileri çileden çıkartıyordu.

O mübarek âyeti indirdiği için Yahudiler, Cebrail Aleyhisselâm'a düşman olmuşlardı. Yahudiler, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine geldiler. Bir deve yükü altın getirdiler. Dediler ki:

Kur'an-ı Kerim'de bir âyet-i kerime var. Orada bulunan (v) harfini (o) 'ye çevirirseniz, bu altınları size

verceğimiz gibi, bütün Yahudilerin iman edeceklerini ve Müslüman olacaklarını taahhüd ediyoruz.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, konuşmadan, başka bir Yahudi söze girdi,

- "Sözü edilen âyet:

Onlar bunları misafir etmekten çekindiler, Ayet-i kerimesidir," dedi. Yahudiler, kendilerine misafir olan peygamberlerinden yüz çevirdiler,

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/437.

³⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/437.

³⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/438.

Yani onların asırlardan sonra (kuşaklardan kuşaklara) nesillerinden; onların bazılarını bazılarından çıkarttı. Dünyada; sulbler, rahimler, devirler, tavırlar, ta son doğacak olan evlâdın doğumuna kadar devam eden doğumlar hasebiyle, demektir.

"Ve onları nefislerine karşı şahid tuttu..."

Onlar hususî bir şekilde babalarının bellerinden zürriyetlerini kendi nefislerine şahidler kıldım. Onları kendilerinden gayrilerinin (başkalarının) üzerine değil kendilerine şahidler kıldım.

- 1 -Kendi rubûbiyetini tam ikrar,
- 2- Hususî bir hal üzere rububiyete tabi olan kulluk,
- 3- Bunlardan başka ilâhî hükümlere şahid kıldık...³⁶

İlk Sual ve İlk Cevap

"Rabbımız değil miyim!"

Kavil irâdesi üzerine...Yani:

Rabbımız değil miyim!"

"İşlerinizin mâliki değil miyim?" ve

- "Mutlak olarak sizin mürebbliniz, sizi terbiye eden, besleyen ve sizin işlerinizde hiçbir kimsenin dehaleti olmaksızın sizin rabbiniz değil miyim?" diyerek buyurdu...

"dediler," istinâf-ı beyâniyyedir.

(Mukadder suâl:) Sanki şöyle denildi: Onlar ne dediler?" Cevap: Denildi:

"dediler,"

"Belâ! Şahidiz."

Yani biz kendi nefsimize karşı senin, Rabbimiz ve ilâhimiz olduğuna ve senden gayri Rabbimiz olmadığına asla şüphemiz yok...³⁷

Belâ ile Neâm Arasındaki Fark?

. "Evet" ile "Evet" kelimelerinin arasındaki fark şudur: "Evet", nefyden sonra isbat içindir. Yani sen bizim rabbimizsin, demektir. (Onlar, "Evet", demekle) böylece iman eder olmuş oluyorlar.

"Evet" kelimesi ise, geçmiş olan nefsin takriri içindir.

(Eğer onlar "Evet" demiş olsalardı o takdirde manâsı), sen bizim Rabbimiz değilsin demek olur ve o zaman da küfür olmuş olurdu.³⁸

Temsil ve Tahyîl ile Beyân Edilen Deliller

Bu temsil ve tahyîl, âfâkî ve enfûsî delillerin konulmasıyla Rububiyet ilmini onlara mümkün kılıp indirdi. Onların içinde şehâdet

yerine geçerli olan istidadı yarattı. Marifeti onlarda mümkün kıldı. Onu ikrar etmeyi de itiraf menzilesine indirdi. Burada, tutmak, şehâdet, sual, cevap yoktur. Temsil kapısı çok geniş bir kapıdır.

Kur'an-i kerimde, hadis-i şeriflerde ve belîğ olan (ediplerin) sözlerinde çokça varid olup kullanılmaktadır.

Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

-"Sonra semaya doğruldu da, o bir dumanken ona ve arz'a: -"Gelin ikiniz de ister istemez" dedi. -"Geldik isteye isteye" dediler..."³⁹

"demeyesiniz..."

Mâ kaolindeki almak ve şahid kılmak için mefûlûlehtir.

Biz yaptıklarımızı kerih (ve kötü) gördüğünüz için; "sizin demenizi;"

"Kıyamet günü..."

Emir zahir olduğunda; (Ne demenizi kerih gördük?) "Muhakkak ki biz, bundan," Rubûbiyetin vahdaniyetinden ve hükümlerinden; "Gafiller idik..."

Bir delil ile buna uyarılmadık.

Muhakkak ki onlar (insanlar), fiile çıkarma kuvvetine yakın bir şekilde, fitrat ve hakkın marifeti üzerine cibilliyetle yaratıldılar. Bununla özür dilemekte aciz ve mahcûblar kılındılar.⁴⁰

³⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/438-439.

³⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/439-440.

³⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/440.

³⁹ El-Fussilet: 41/11,

⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/440-441.

Hakikî Manâ Murad Edilmektedir

Bu âyet-i kerime temsil yolu üzere olmasaydı bile... Belki bu âyet-i kerimeyle şahid kılmanın hakikati ve gerçek itiraf murad edildi.

Allâhü Teâlâ hazretleri bu hâli, hikmetiyle insanlara unutturdu. Yoksa bu durumda;
-"Kıyamet günü bizim bundan haberimiz yoktu." demeyesiniz..." Kavlı-i şerifi sahih olmazdı. Sa'dî Çelebî Haşiyelerinde de böyledir.⁴¹

Özrü Kaldırmak

"Yahut, demeyesiniz: "Ancak atalarımız şirk koşular,"

Bu kavlı-i şerif, "demeyesiniz..." kavlı-i şerifinin üzerine atıftır. Vav harfi, hali olmayı men etmek içindir; cemi için değil.

Yani babalarımız şirki uydurdular ve onu yol edindiler, demektir.

"önceden," Bizim zamanımızdan önce... "biz ise"

"onlardan sonra bir zürriyet idik."

Biz doğru yoluna hidâyet bulamayız ve bizler, sağlam delilleri delil getiremeyiz, gücümüz yetmez. Bunan dolayı biz de onlara uyduk.

"bizi helak mi edeceksin?"

"Şimdi o bâtlı tesis edenlerin yaptıklarıyla..."

Dalâlet üzere olan babalarımızdan dolayı... Ecdadımızın mücrim kişiler ve bizimde onların yolunda yürüyen, tedbir ve görüşlerle onlardan ayrılmaya aciz olduğumuz halde, bizi helak edeceksin; demeyesiniz diye (daha önce sizden and aldık ve sizi buna da şahit kıldık...) (3/273)⁴²

fstidâd Taklîd'e Mânidir

Muhakkak ki zikredilen onların o kâmil istidadları, onlardan özür kapısını kapatmaktadır.

Zira muhakkak ki, delilleri ortaya koymaya ve o delillerle hüküm çıkarmaya gücü yeten kişilerin (hâlâ başkalarını) taklîd etmeleri, (mazur görülme) asla bir yolu yoktur.⁴³

Âyetlerin Açıklanması

"Ve işte böyle,"

Kendisinden sonra zikredilen fiilin masdanna işarettir. Mahalli ise masdariyet üzerine nasbtır

Yani, güzel menfaatleri tabi olan bu güzel ve belîğ tafsilât misâli,

Âi "biz âyetleri tafsil ediyoruz..."

Bu zikredilen âyetleri açıklıyoruz; ondan başkasını değil...

"Ve gerektir ki, rücû etsinler/dönsünler..."

Onların üzerinde olup ısrar ettikleri bâtlı şeylerden ve babalarını taklît etmekten dönmeleri için zikredilen tafsilâtı yapıyoruz.

Bu âyet-i kerimede bulunan (j) vavların ikisi de ibtidâ içindir.

ikinci vavın tafsil üzerine terettüp eden bir mukadder üzerine atf harfi olması da caiz olur.

Yani, biz âyetleri böyle tafsil ediyoruz ki, onun içinde rağbet edilen şeylere ve korkulan (kaçınılması gerekenlere) vakıf olsunlar ve rücû etsinler diye bu âyetleri açıklıyoruz...⁴⁴

Hakikî Misâk

Alimlerin çoğu, bu âyet-i kerimlerde zikredilen mukavele {konuşmannyani Allâhü Teâlâ hazretlerinin;

-" Elestü birabbiküm-Rabbınız değil miyim!" diye sorduğu ve benî Adem'in de,

-"Belâ! (Evet sen bizim Rabbimizsin!)" diye cevap vermeleri şeklinde anlatılan ahid, misak, mukavele ve konuşmanın...) hakikatte olduğu görüşündedirler...⁴⁵

⁴¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/441-442.

⁴² İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/442.

⁴³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/443.

⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/443.

⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/443-444.

İnsanların Adem Aleyhisselâmın Belinden Çıkarılması

İbni Abbâs (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu.

Allâhü Teâlâ hazretleri, Adem Aleyhisselâmı yarattığında, (kudret eliyle) onun sırtını (belini) mesnetti. Tâ kıyamete kadar yaratacağı her insanı ondan çıkarttı. Ve onlara buyurdu:

"Rabbımız değil miyim!" onlar:

"Evet (Sen bizim Rabbimizsin)" dediler.

Bunun üzerine o gün şöyle nida olundu:

"Kıyamete kadar olacak olan şeyler hakkında kalem kurudu..."⁴⁶

Cennetlikler ve Cehennemlikler

Gerçekten Hazret-i Ömer (r.a.)dan rivayet olundu:

Hazret-i Ömer (r.a.)'a bu âyet-i kerime sorulduğunda buyurdular:

"Ben Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden işittim; bu âyet-i kerimenin manâsı, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine sorulduğunda; buyurdular:

"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, Adem Aleyhisselâm'ı yarattı. Sonra onun belini sağ (kudret) eliyle mesnetti. Ondandır zürriyetini çıkarttı. Ve buyurdu:

"Bunları cennet için yarattım! Onlar, cennet ehlinin işlediği ameller işlerler!"

Sonra (yine) Adem Aleyhisselâmın belini mesnetti. Ondandır zürriyetler çıkarttı. Ve buyurdu:

"Bunlar cehennem ateşi içindir. Onlar cehennem ateşinin yaptığı ameller yaparlar!"

Adamın biri sordu:

"Ya resûlallah (s.a.v.) o amel nerededir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri;

"Allah kulu cennet için yarattığı zaman, kula cennet için olan ameli işletir. Hatta o kul, cennet ehlinin amellerinden bazılarını yapar ve o şekilde vefat eder. Allâhü Teâlâ hazretleri o kişiyi o ameli sebebiyle onu cennette koyar.

Allâhü Teâlâ hazretleri bir kulunu cehennem ateşi için yarattığı zaman; Allâhü Teâlâ hazretleri o kulunu cehennem ateşine girecek amelleri işletir. Hatta o kul, kendisini cehennem ateşine götürecektir amelleri işler. Allâhü Teâlâ hazretleri o ameli sebebiyle o kulunu cehennem ateşine koyar..."⁴⁷

Sulbî Evlâdın İzhârı

Bu âyet-i kerimenin manâsı, Allâhü Teâlâ hazretleri, insanların her birini (Adem Aleyhisselâm'ın bütün zürriyetini) bizzat Adem Aleyhisselâm'ın belinden çıkarttığıdır;

1- Belki Adem Aleyhisselâm'ın belinden onun sulbî olan evlâdını çıkarttı.

2- Onların bellerinden onların sulbî evlâdını izhâr etti...

Bu şekilde bu silsile sona kadar devam etti. Lakin aslı zuhur Adem Aleyhisselâm'ın belidir...

Bu iki hadis-i şerifin sevk edildiği manâ, icmâlî olarak iki fırkanın halini beyân etmektedir. Vasıtaların zikredilmesi, her ikisinin çıkarılması, kendisine nisbet edilmesi maksadının bilinmesine taalluk etmeksizindir.

Amma âyet-i kerime, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini inkâr etmekte ısrar eden kâfirlere karşı bir hüccet ve delil olarak sevk edildi. Ve onların babalarının şirk (ve küfürlerini) taklit etmelerinin özrünü ifade etmelerinin olmadığına (ve böyle bir özrün kabul edilmediğine) delil olarak gönderildi.

(Bu durum) Adem Aleyhisselâm'ın belinden onun sulbî evlâdının çıkarılmasına kesinlikle taarruz etmeksizin; bu halin insanlardan her birinin kendi babasının belinden çıkarılmasına nisbet edilmiştir... İrşâda da böyledir⁴⁸.

Peygamberlerin Sözlere

Haddâdî tefsirinde buyuruldu:

Sual: Eğer denilse ki: Bu mîsâk, kâfirlere karşı nasıl hüccet olabilir? Halbuki kâfirler, Adem Aleyhisselâm'ın belinden çıkarılmalarını hatırlamıyorlar?"

Cevap: Denildi: Allâhü Teâlâ hazretleri, peygamberleri gönderdiğinde, bu mîsâkı onlara haber verdi. Peygamberlerin sözleri, kâfirlerin aleyhine bir hüccet oldu. Onlar, her ne kadar, mîsâkı hatırlamazsalar bile...

⁴⁶ Kurtubî tefsiri

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/444.

⁴⁷ Tirmizî: 6071, Tuhfetü'l-Ahvezi:3175, Ebû Davud:4691, Kurtubî tefsiri: 11925,

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/444-445.

⁴⁸ Ebû Suûd Tefsiri: c. 3, s. 291,

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/445-446.

Görmüyor musun bir kişi, bir namazın bir rek'atını terk ettiği zaman, onu gören kişi, kendisine bu durumu hatırlattığında, o kişinin sözü ona bir delil ve hüccettir; velev ki o kişi, onu hatırlamazsa da... Bu şekilde güvenilir söz, onların aleyhine bir delil oldu.⁴⁹

Ebu's- Suûd Efendiye Göre Manâ

Mevlâ Ebu 's- Suûd (r.h.) hazretleri buyurdular: İkinci kavlin üzerine, bu mukavele hakikatının çoğunun mezhebidir. Çoğuna göre;

-"Kıyamet günü bizim bundan haberimiz yoktu; demeyesiniz..." kavi-i şerifi; j^a'f "Onları şahid tuttu" kavli-i şerifinin mefulüdür. ...Ve onların;

-"Belâ!Şahidiz!"sözlerinin onun fer'ilerinden biri olmasıdır. Hatta şahidliğin olması vaciptir. Onların ilzamlarında şahidiik onlar için mahfuzdur. Belki muzmar olan bir fil için kelâmın kendisi üzerine olması mustahaptır.

Manâsı şudur: Misâkın zikredilmesi ve beyâniyle yaptıklarımızı; ey kâfirler sizin kıyamet gününde biz bu misaktan gafiller idik ve teklif diyarında (dünyada) bu misaktan uyarılmadık; yoksa biz onun gereğiyle amel ederdik; demenizi kerih gördüğümüz için: yaptık...

Ebu's- Suûd un sözleri bitti.⁵⁰ (3/274)

Ve Kâşifî (k.s.) hazretleri buyurdu:

Ey derviş! Bu âyet-i kerime, ezeli ahdin merkezidir. Habersiz bir şekilde (dolaştığın) gaflet sokaklarında uyanmak gerek... Çünkü akıllı kişinin gönlü ve kalbi uyanıktır. O ezeli sual ve cevaptan asla gafil değildir.⁵¹

Hepsi Haykırdılar

-"Ben (sizin Rabbiniz) değil miyim?" Suâli, böylece kulağa geldi. Hepsi feryâd ederek;

-"Evet (sen bizim Rabbinizsin) dediler." Büyük bir sesle haykırdılar..."⁵²

Kâlû Belâ'yı Hatırlayan Veli

"Nefahât"⁵³ ta mezkurdur;

Ali Sehl İsfahânî⁵⁴ (k.s.) hazretlerine sordular:

⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/446.

⁵⁰ Ebû Suûd Tefsiri: c. 3, s. 291,

⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/447.

⁵² İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/447-448.

⁵³ Burada "Nefahât" denilen kitabın asıl ismi, "Nefahâtü'l-Üns min Hazarât'il-Kudüs" isimli kitaptır. Bu kitabı Abdurrahman Molla Câmî (k.s.) hazretleri Fârisî dil ile yazdı. Osmanlı âlimlerinden Lâmilî Çelebî (r.h.) hazretleri de şerh ederek Osmanlıca'ya çevirdi. Nefahât'ın içinde, 620'si erkek ve 40'ı kadan olmak üzere 660 kadar evliyanın hayat hikâyeleri, menkibeleri, kerametleri ve sözleri bulunmaktadır. Gerçekten okunmaya değer bir eserdir. Bu eser Türkçe'ye de sadeleştirildi. Gerçekten okunacak bir kitaptır. Hızır Aleyhisselâm'ın hayatını araştırırken bu kitabın Osmanlıcasını okumuştum. Tavsiye ederim. Mütercim.

⁵⁴ Ali Sehl İsfahânî (k.s.) hazretlerinin asıl ismi; Ali bin Sehl bin Ezher İsfahânî'dir. Künyesi Ebû'l-Hasan'dır.

Doğum târihi ve yeri belli değildir. Cüneyd-i Bağdadî, Ebû Türâb Nahşebî gibi büyüklerle görüştü.

Muhammed bin Yûsuf el-Bennâ'nın talebesidir. Remle'de oturdu.

Ali İsfehânî, Velid bin Müslim, Haccâc bin Muhammed, Zeyd bin Ebiz-Zerkâ, Damra bin Rebîa, Şebâbe bin Sevvar, Müemmil bin İsmail ve başka zâtlardan ilim öğrendi ve hadîs-i şerif bildirdi. Kendisinden de; Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn-i Huzeyme, İbn-i Cerîr, Muhammed bin Hârûn er-Re'yânî, Ebû Zû'r'a, Ebû Hâtem ve başkaları hadîs rivayetinde bulunmuşlardır.

Cüneyd-i Bağdadî ile mektuplaşırlardı. Allahü teâlânın takdirine razı olmak ve nefsinin arzularına muhalefet etmekte, herkesin beğenip takdir ettiği, fevkalâde üstün ve şaşılacak bir hâle sâhib İdi. Bâzan yirmi gün bir şey yemeden durduğu olurdu. Az sözle çok şeyi anlatan, hoş bir İfâdesi vardı. Amr bin Osman, kendisini ziyaret için İsfehan'a geldi. Ali İsfehânî, Amr bin Osman'ın otuz bin altın olan borcunu ödeyip, sıkıntidan kurtardı.

Ali İsfehânî derdi ki; "Siz zannediyor musunuz ki, benim ölümüm başkalarının ölümü gibi olacak. Herkes gibi hasta olacağımı, herkesin ziyaretime geleceğini mi zannediyorsunuz? Hiç öyle olmayacak. Beni davet edecekler, ben de kabul edeceğim." Birgün yolda giderken;

"Lebbeyk (Buyur. Emre amadeyim)." deyip yere çöktü. Bunu gören Ebû Hasan Müzeyyî'nin hemen yanına koştu;

"Lâ ilahe illallah" demesini söyledi, Tebessüm edip buyurdu ki:

"Sen, Kelimen tevhîd söylememi istiyorsun. Allahü teâlânın izzetine yemin ederim ki, onunla benim

aramda yalnız izzet perdesi var." buyurdu ve ruhunu teslim etti. Bundan sonra Ebû Hasan Müzeyyî'nin kendi kendine;

"Benim gibi birisi Allahü teâlânın velîsi olan bir zâta nasıl Kelime-i tevhîd telkin edebilir. Vah vah vah!" diye mahcûb oldu. Vefat târihi 874 (H.261) olup, kabri İsfehan'da Topçu mezarlığında.

Ali bin Sehl buyurdu ki: "Tasavvuf, insanı Allahü teâlâdan uzaklaştıran şeylerin hepsini terketmektir."

"Allahü teâlâyı hakıyla tanıyan O'ndan başkasında sükûn ve rahat bulamaz."

"Allahü teâlâyı yaklaşmak, Allahü teâlânın velî kulları hâriç, bütün mahlûklardan uzaklaşmaktır. Allahü teâlânın velî kullarına yakınlık, insanı Allahü teâlâyı yaklaştırır."

"Ahmak olanların sana çok İltifatkâr davranması ve düşünmeden cevap vermesi seni aldatmasın."

"Akıl ile beraber ruh, insanı âhirete, nefsin hevâ ve hevesine muhalefet etmeye davet eder."

"Allahü teâlâ hepimizi, yaptığımız iyi ameller ile gururlanmaktan muhafaza etsin,"

"Akıl ile hevâ, yani nefsin boş arzu ve istekleri, birbirinin zıddıdır. Aklin yardımcısı tevfiik (Allahü teâlânın

-"Sen "Evet sen bizim rabbimizsin" gününü hatırlıyormusun?" Buyurdular:
-"Nasıl unutayım ki, sanki daha dünmüş gibi aklımda..."⁵⁵

Velinin dünü bu günü?

Şeyhül-İslâm el-Ensârî⁵⁶ buyurdular:

yardımı), hevânın dostu ise yardımsız bırakılmaktır, Nefs bu ikisinin (akıl ve nevanın) arasındadır.

Hangisi gâlib gelirse ona tâbi olur."

"Zenginliği aradım; ilimde buldum. Övülmeyi aradım; fakirlikte buldum. Afiyeti günahsız olmayı aradım; zühde, şüphelilere düşmek korkusuyla mubahların çoğunu terk etmekte buldum. Kolay hesabı aradım, susmakta buldum. Rahat ve huzuru aradım; vermekte, cömertlikte buldum." "Kim kalbini anlayışlı kılar, o kalp dünyâdan ve dünyâda olan şeylerden yüz çevirir. Kim kalbini cehalette bırakırsa, o kalp aldatıcı ve geçici zevklere tâbi olur." Bakınız, Nefâhat ve Evliya Ansiklopedisi Mütercim.

⁵⁵ Nefâhatü'l-Üns, s. 280,

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/448-449.

⁵⁶ Şeyhül-İslâm el-Ensârî: Asıl ismi, Zekeriyâ bin Muhammed bin Ahmed, künyesi Ebû Yahya, lakabı

Zeynüddin'dir. Ensârî nisbesiyle meşhurdur. 1423 (H.826) senesinde Senîke'de doğdu. Zekeriyâ Ensârî, Rebî bin Abdullah hazretlerinin delaletiyle Câmi-ül-Ezher'de ilim tahsiline başladı. Kısa zamanda Kur'an-ı kerîmin tamamını ezberleyen Zekeriyâ Ensârî, zamanının büyük âlimlerinden aklı ve naklî ilimleri tahsil etti.

Ebû Abbâs Ahmed bin Ali Enkavî, Ebû'l-Feth Muhammed bin Ebi Ahmed Gazzî, Ebû Hafs Ömer bin Ali Nebtîfî, Ahmed bin Fakîh Ali Dimyâtî, Zeynüddin Ebû'l-Ferec, Abdurrahman bin Ali Temîmî ve Muhammed Gamrî gibi velîlerin sohbetlerinde bulunup tasavvuf yolunda ilerledi. Muhammed Gamrî'nin sohbetinde kırk gün kalarak, yazdığı Kavâldü's-Süfiyye kitabını okuyup bitirdi. Kendisi şöyle anlatır: "Bir gün Muhammed Gamrî'nin yanına girdim. Odada yalnızdı. Odaya girdiğim zaman Muhammed Gamrî'nin yedi gözü olduğunu gördüm. Buna çok şaşırđım. O zaman Muhammed Gamrî bana; "Ey Zekeriyâ! İnsan kemâle erince dünyadaki kıtaların sayısınca gözü olur." buyurdu. Yine kendisi anlatır: "Ben küçüklüğümden beri tasavvuf yolunda bulunanları sever, onların meclislerine giderdim. Akranlarım bana, fıkıh ilminde onlardan sana bir fayda gelmez diyorlardı. Zîrâ ben, fıkha dâir eserleri mütâlâa ediyordum. İlimle meşgul olup, Allahü teâlâyâ hamdolsun, yükselince Behce kitabını şerhettim. Şerhi tamamlayınca, arkadaşlarım kitabın bir nüshasını okudukları zaman, benim yalnız olarak böyle bir işi yapamayacağımı ifade eden sözler söylediler ve hayretlerini belirttiler." Kendisi anlatır: "Bir gün Hızır aleyhisselâm, hocam Ali Darîr Nebtîfî ile beraberdi. Hocam Ali Darîr, Hızır aleyhisselâma asrın âlimlerini ve benim onlardan olup olmadığımı sorunca; "Evet onlardandır. Ama onda iyi olmayan bir husus var." dedi. Fakat bunu açıklamadı. Ben hocama, Hızır aleyhisselâmi bir dahaki sefer gördüğünde, o bende bulunan hoş olmayan şeyin ne olduğunu sormasını, bundan tövbe etmek istediğimi söyledim. Hızır aleyhisselâm hocamın yanına geldiği zaman, hocam Hızır aleyhisselâma benim hoş gitmeyen durumumu sorunca, o da şöyle cevap vermiş: "Valilere bir husus için mektup yazdığında, mektubu götüren şahsa, bu mektubun Şeyh Zekeriyâ'dan geldiğini söyle diyor. Kendisine Şeyh diyor." Bunun üzerine o günden sonra bu kelimeyi ağzıma almadım. Valilere bir mektup göndereceğim zaman mektubu götürene; "Valiye, size bu mektubu fakirlerin hizmetçisi Zekeriyâ gönderdi." demesini söyledim." Zekeriyâ Ensârî hazretleri gençlik yıllarını anlatırken şöyle buyurdu:

"Ben uzak yerden Câmi-ül-Ezher'e bir zât tarafından getirilmiştim. Daha çok gençtim. Burada dünyâ işlerinden uzak ve kalbimi mahlûkattan hiç birine bağlamadan, sâdece İlim ile meşgul oluyordum. Çok defa acıktığım zaman, bulduğum karpuz, kavun artıklarını yıkayarak yerdim. Senelerce böyle devam ettim, Sonra Allahü teâlâ bana velî kullarından birisini gönderdi. O, benim, yiyecek, içecek ve kitap gibi bütün İhtiyaçlarımı karşılıyordu. Bana;

- "Ey Zekeriyâ! Benden hiçbir şeyini gizleme!" dendi. Birkaç sene böyle devam etti. Bir gece herkes uyurken beni uyandırıp;

- "Kalk ve benimle gel!" dedi. Beni, Câmi-ül-Ezher'deki vikâde merdivenine götürdü. Oraya vardığımız zaman bana;

- "Kürsiye çık!" dedi. Son merdivene kadar çıkıp inmeme istedi. Ben onun isteğini yaptıktan sonra;

- "Senin akranların vefat edecek, fakat sen yaşayacaksın. Kadrin ve kıymetin çok yüksek olacak. Kadî'l-

kudât'lık yapacaksın. Daha sen hayatta iken talebelerin şeyhülislâm olacak. Sonunda gözlerin görmeyecek." dedi. Ben ona;

- "Gözlerim mutlaka görmeyecek mi?" diye sorunca;

- "Evet görmeyecek." diyerek ortadan kayboldu. Bir daha o zâtı görmedim."

Medrese-i Zeyniyye açıldığı gün, imamlığı Zekeriyâ Ensârî'ye teklif edildi. Önce kabul etmedi. Meşhur âlim Kayâtî ile istişare ettikten sonra bu göreve kabul etti. Sonra Sultan Zahir Hoşkadem, Zekeriyâ Ensârî'yi sahrada yaptırdığı bir medreseye, ilk açıldığı gün müderris tayin etti. İbn-i Mülakkin'in vefatından sonra, Sâbikiyye Medresesinde fıkıh müderrisi oldu.

Zekeriyâ Ensârî, ilimde akranları arasında yüksek mertebeye ulaştı. Behce üzerine yaptığı şerhi, hocasının yanında elli yedi defa okudu. Vaktini ders okutmak, kitap mütâlâa etmek, fetva vermek, eser yazmak, kadılık ve mühim vazifelerle meşgul olmak suretiyle geçirdi. Faydasız işlerle hiç meşgul olmazdı. Vakar sahibiydi.

Hadis, fıkıh, tefsir gibi naklî ilimlerde ve aklı ilimlerde derin âlim olan Zekeriyâ Ensârî, tasavvuf yolunda yüksek bir velî oldu. İlim ve güzel ahlakıyla insanlara faydalı olmaya başladı. Bu yüzden her beldeden ilim talepleri, ders almak için onun yanına geldiler. Allahü teâlâ onun ömrünü uzun eyledi. Zekeriyâ Ensârî'ye, talebelerinin ve onların talebelerinin şeyhülislâm olduğunu görmek nasîb oldu. Zekeriyâ Ensârî'den ilim öğrenmiş olan büyük âlimlerden bazıları şunlardır: Cemâlüddin Abdullah Süfî, Nüreddin Mahallî, imâm Meclî, Fakîh Ümeyre Berlisî, Kemâlüddin ibni Hamza Dimeşkî, Behâüddin Fâsî, Haleb bölgesi müftisi Bedrüddin ibni Süyüfî, Şihâbüddin Hımsî, Bedreddin Alâî el-Hanefî, Şemsüddin Şiblî, Abdülvehhâb-ı Şa'rânî, Şihâbüddin Remlî, Şemsüddin Remlî, Şihâbüddin ibni Hacer Heytemî, Salih Cemâlüddin Yûsuf, Şemsüddin Hatîb Şirbînî el-Mısrî, Allâme Nüreddin Neseffî el-Mısrî ve başka birçok âlim...Kadî'l-kudât oldu.

Gece-gündüz ilim ve amelle meşgul oldu. Yaşı çok ilerlemiş olmasına rağmen Sahih-İ Buhârî'yî şerh edip, daha önce yapılmış olan o şerhi de, kendi yazdığı şerhde topladı. Beydâvî Tefsiri'ne haşiye yazdı. Okudukları kitaplardan güzel ve mühim mevzuları yazıp getirenlere mükâfat verirdi. Zekeriyâ Ensârî çok hayır yapardı. Kendisinden yaşça ve ilimce küçük birisi ona emr-i mârufta bulunsa hemen kabul ederdi. Ömrünü asla zayi etmedi. Her fazilet sahibi kimseyi hamed eden olduğu gibi, onu da hased edenler vardı. Zekeriyâ Ensârî'nin, sâlih ve velî bir zât olarak şöhret bulması, Sultan Hoşkadem zamanında olmuştur. Bir gün Sultan, Zekeriyâ Ensârî'yi ziyarete etti. Bundan sonra herkes Zekeriyâ Ensârî'yi ziyarete koştu ve onun şöhreti her tarafa yayıldı. Sultan Kayıtbay, Zekeriyâ Ensârî'yi Kadî'l-kudât yapmak istedi. O, bu göreve kabul etmedi. Lâkin fazla ısrarlara dayanamayarak, istemeye istemeye kabul etti. Bir süre sonra sultanın yaptığı bir haksızlığı, açıkça söylediği ve bundan menettiği için bu vazifeden aındı. Zekeriyâ Ensârî, Kadî'l-kudât olduğu için çok üzülürdü. Abdülvehhâb-ı Şa'rânî bu durumu şöyle anlattı: Bir gün bana, Zekeriyâ Ensârî; "Hatâ ettim." dedi. Ben nede hatâ ettiğini sorunca; "Kadılığı kabul etmekte. Çünkü ben daha önce herkesin gözünden uzak, kendi hâlimde yaşıyordum." dedi. Bunun üzerine ben; "Efendi! Evliyadan olan bir zâtın işittim, şöyle buyurmuştu: "Velî bir zâtın kadılık vazifesine tayin edilmesi, insanlar arasında iyiliği, zühdü, verâsi, keşf ve kerametleri yayılınca onun hâlini setreder, onu perdeler." dedim. Bunun üzerine Zekeriyâ Ensârî; "Evlâdım! Elhamdülillah benim bu husustaki üzüntümü hafiflettin." buyurdu. Avamdan olan halka vâz ve nasihat eden, ilim okutup talebe yetiştirmekle meşgul olan Zekeriyâ Ensârî

- "Bu sözde (nakz yani sofuluk haliyle çelişki ve) noksanlık vardır! Zira sofı için dün ve bu gün nedir ki? Henüz o günün üzerine bir gece geçmedi. Sofı (kişi) hemen her an o gün içindedir!"⁵⁷

Sofunun Zamanı

- "Ey Sofu, Gün, bu gündür!
Ne zaman gece oldu? Dünden... Sabah olmadı.
Haktan gafil olmayan kişinin; Bütün ömrü tek nefestir.
Mazî, müstakbel ve hâldir.
Bu kadar..."
Zünnûn-i Mısırî (k.s.) hazretlerine;
"Rabbımız değil miyim!" misakmın sırrından soruldu ve ona;
-"O (âni) hatırlıyor musun?" denildi. Buyurdular:
-"O (hitabı izzet) sanki şu an kulaklarımda (hâlâ duyuluyor)"⁵⁸

Sırların Bilinmesi

Bil ki: Bazı kâmil ruhlar için, tayininden önce ilim ile vasıflanmanın tahakkuku vardır. İşte bu cüz'î ve unsuru göz mertebesinde olan mizaç sebebiyle, ona ilim tahakkuk eder. Kendisinden önce tayin edilen harici küllî

hazretleri, sultanlara da emr-i mâruf yapıp nasihat etti. Sultan Gavri'nin yaptığı hatalı bir iş sebebiyle, Zekeriyâ Ensârî saraya gitmek için yola çıktı. Bunu işiten Sultan Gavri sarayın kapılarını iyice kapattı ve zincirlerle bağlanmasını emretti. Zekeriyâ Ensârî bineğine binmiş olarak geldi. Elinde bulunan defteri kapının üzerinde bulunan zincire vurdu. Zincir parçalanarak açıldı. Zekeriyâ Ensârî yanındakilerle beraber saraya girdi. Sultâna uzun uzun nasihatta bulundu. Sultan yaptıklarına pişman olarak tövbe etti ve Zekeriyâ Ensârî'den özür diledi. Şöyle anlatılır: "Ömer ibni Fârid hakkında, yalan yanlış değişik sözler söylendiği günlerde, sultan bu hususta âlimlerin görüşlerini kendisine bildirmelerini istedi. Zekeriyâ Ensârî o sırada görüştüğü İstanbullu Şeyh Muhammed'e şöyle dedi: Tasavvuf büyüklerinin lehinde yaz. Onlara yardımcı ol. Tasavvuf büyüklerinin söyledikleri kelimelerin, tasavvuf ilminde kullandıkları mânâları tadarak bilen kimsenin, onların sânına yakışmayacak şekilde konuşmaları caiz değildir. Çünkü velilik dairesi, keşf ve keramet üzerine kurulduğu için, akıl sahasının ötesindedir." Ramazân-ı şerifin son on gününde, Zekeriyâ Ensârî Câmî-ül-Ezher'de itikâfta bulunurdu. Bu sırada Şamlı bir tüccar geldi. Zekeriyâ Ensârî'ye; "Gözlerim görmüyor, herkes, sen duâ edersen, Allahü teâlânın senin duanı kabul edeceğini, senin duan hürmetine gözlerimin açılacağını söylediler." dedi. Zekeriyâ Ensârî, Allahü teâlâyâ onun gözlerinin görmesi için duâ etti. O tüccara da; "Allahü teâlâ duamı kabul etti, Fakat sen buradan ayrıldıktan bir süre sonra gözlerin açılacak." dedi. Tüccar kalmakta ısrar edince, Zekeriyâ Ensârî; "Eğer gözlerinin görmesini istiyorsan buradan gitmen gerekiyor." dedi. Tüccar bunun üzerine oradan ayrıldı. Gazze'ye gelince gözleri açıldı. Bir mektup yazarak gözlerinin açıldığını Zekeriyâ Ensârî'ye bildirdi. Zekeriyâ Ensârî ona cevap olarak; "Eğer Mısır'a gelersen tekrar gözlerini kapanır." diye bir mektup yazdı. Tüccar vefat edinceye kadar Kudüs'te kaldı. jbn-i Hacer-i Heytemî, onun hakkında Mu'cem adlı eserinde şöyle yazmaktadır: "Zekeriyâ Ensârî ilmi ile amel eden, Peygamberimize vâris ve kendisinden rivayette bulunduğum, istifâde ettiğim âlimlerin en büyüklerindedir. Zekeriyâ Ensârî, Allahü teâlânın insanlara bir lütfudur. Şafî mezhebinin en büyük âlimlerinden olup, ortaya çıkan müşkülün en iyi şekilde hallederdi. O, zamanının, kendisine müracaat edilme hususunda bir tanesi idi. Asrında, gerek şifâhî, gerek bir vâsita ile ondan ilim almayan Bir ekmeğin üçte birinden fazla yemezdi. Sâdece Sa'îd-üs-sü'adâ dergâhında pişen ekmeğin yedi. "Orayı yaptıran sultan sâlih olduğu için, orasının ekmeğini yiyorum" derdi. Çok sadaka verir ve sadakayı gizli vermeye çok dikkat ederdi. Bu yüzden herkes onun az sadaka verdiğini sanırdı. Gözlerine hastalık gelip kapandıktan sonra, birisi ondan bir şey istemeye geldiği zaman, yanında kimse olup olmadığını sorar, yanında kimse yoksa sadaka verirdi. Abdülvehhâb-ı Şa'rânî yine şöyle anlatır: "Şeyhülislâm Zekeriyâ ile birlikte kitap okurken, bâzan başına bir ağrı gelirdi. O zaman gözlerini kapatıp şöyle derdi; -"İlimle şifâ bulmaya niyet ettim," Gözünü açar, başındaki ağrı ve sızı derhal geçerdi. Bana da bu duayı okumamı tenbihledi. Ben de başım ağrıdığı zaman; -"İlimle şifâ bulmaya niyet ettim." deyince, ânında başımın ağrısı geçerdi. Zekeriyâ Ensârî bazı sözleri: "Kelimenin yerini hakkıyla vermeden, o kelimeyi kullanmamalısınız. Zîrâ söz, yayından çıkan bir oka benzer. İnsandan yerinde olmayan bir söz çıkarsa, insan ona mahkûm, söz insana hâkim olur." "Ey insan! Dilini tut ve ona kement vur. Seni sokmasın. Çünkü o bir yalandır. Kabir, kendi dillerinin kurbanlarıyla doludur. Bu kurbanlar öyle kimselerdir ki, babayığitler bile kendileriyle karşılaşmaktan Çekinirlerdi." "Evliyanın sohbetlerine katılmayan ve gitmeyen bir fıkıh âlimi, yenen katıksız ekmeğe benzer." "Beni kınayan bir kimse, benim tattığım zevki ve aşkı tatmış olsaydı, benimle birlikte aşık olurdu. Ne yazık ki, benim tattığımı tatmamıştır." Zekeriyâ Ensârî çeşitli konulara dâir birçok eser yazdı. Bunlardan bâzıları şunlardır:

- 1) Şerhu Muhtasar-ül-Müzenî,
- 2) Hâşiyetün alâ Tefsîr-il-Beydâvî,
- 3) Ed-Dürer-üs-Seniyye,
- 4) Şerhu Minhâc-ül-Vusûl ilâ İlm-il-Usûl,
- 5) Şerhu Sahîh-i Müslim.

Şeyhül-İslâm Zekeriyâ el- Ensârî hazretleri, 1520 (H.926)'de Kâhire'de vefat etti. Kabri Karâfe Kabristanındadır. Hâlen ziyaret edilmektedir.

⁵⁷ Nefahatü'l-Üns: s, 280,

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/449-451.

⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/452.

ruhanî cihetiyle, nefsi küllinin mertebesindedir; ilâhî aslî tayinin edilmesinin nefsiyledir... Küllî ruh, vasıftır. Zât, kâmil ruhlarda her merteye yardım olunur. Alem mertebelerden bir mertebedir.

Âlemler, zahiri hisler mertebesine nüzul (iniş) ve hübü't (düşüş) anında üzerinde geçenlerdir. Ve mizâcî unsûrî alem, tayin cihetinde tâ unsurî neş'et ile birleşinceye kadar; âlemde aslî ruhun hükmü iktizâ eder. Bu merteye de, o takdirde hali bilinir. Yani bu unsurî neş'et ile birleşmesi zamanında bu tayinin hali; aslî ilâhî ruhun kendisiyle bildiklerindedir. Aliâhü Teâlâ hazretlerinin ilimlerinden bilmesini dilediği kadarını bilir.

Bu sır keşf olunduğu zaman, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin;

- "Adem Aleyhisselâm su ile çamur arasında iken; ben nebî idim..."⁵⁹ Hadis-i şeriflerinin sırrını anlamış olursun. Ve Zinnûn-i Mısrî hazretlerinin (ve diğer evliyanın ezeli ahdi hatırlama ile ilgili) sözlerinin sırrını kavramış olursun.

Eğer sen bu makamı daha çok tahkik etmek ve incelemek istiyorsan; Sadrı Konevi (k.s.) hazretlerinin, "Mefâtihül-Gayb" (kitabını) mütalaa etmeye dönebilirsin.⁶⁰

Te'vîlât-i Necmiyyeden

şeyi şeyi

Te'vilât-i Necmiyye'de buyuruldu:

Âyet-i kerimede şu işaretler vardır: Mahlûkatın bir tutmaları (ve almaları) mevcut olan şeyden mevcut olan almakla olur.

Halik Teâlâ hazretlerinin bir şeyi tutması (ve alması) ise, "adem" (yokluktan bir yok olan bir şey almakla olur. Şu kavli-i şerifte olduğu gibi:

Buyurdu:

- "Öyle fakat rabbın buyurdu ki, o bana kolaydır, bundan evvel seni yarattım, halbuki hiçbir şey değildin!"⁶¹

Bazende ma'dûm olan (malum olmayan) bir şeyden ma'dûm (malum olmayan) bir şeyi çıkarır. Şu kavli-i şerifte olduğu gibi:

- Hem rabbın, Benî Âdem'den, bellerinden zürriyetlerini alıp da onları nefislerine karşı şahid tutarak:

- "Rabbınız değil miyim!" diye işhad ettiği vakit: - "Belâ!" dediler, "şahidiz..."⁶²

Benî Adem (Adem Aleyhisselâm'ın evladı) yok idiler. Adem oğullarının belleri yok idi. Adem Aleyhisselâm'ın zürriyeti yok idi.

Noksan sıfatlardan münezze olan Allâhü Teâlâ hazretleri, kudretinin kemâliyle, kıyamet gününe kadar yok olan (ma'dümiyet içinde olan) adem oğullarını onların ma'dûm olan bellerinde, ma'dûm olan Adem oğullarını aldı.

Allâhü Teâlâ hazretleri onları o halde var etti.

Onlara, o hâle münâsîp bir vücûd verdi...

Allâhü Teâlâ hazretleri, Adem Aleyhisselâm'ın belinden onun kendi evladının zürriyetini çıkarttığı anda, evladlarına ve onların evlatlarına emânet bırakılan ve kıyamete kadar var olacak olan zürriyetlerini çıkarttı.⁶³

Ruhlar Üç Sınıftır

Bu halde ruhlar, üç asker (grup) halindedirler.

Birinci saff: Sebkat edenlerin (öne geçenlerin) ruhları.

İkinci saff: Ashâb-ı meymene (amel defterleri sağ ellerinde verilenlerin) ruhları.

Üçüncü saff: Ashâb-ı meş'eme (amel defterleri sol ellerinde verilenlerin) ruhları...

Zerreler, kendi ruhlarının nurfanyla aydınlandılar.

Mevcut olan zerrelere, Rabbânî vücûd ile, ruhanî vücûd elbisesini giydiler.

(O zerrelere) ruhanî bir giymeyle;

1- Kulak giydi.

2- Gözler giydi.

3- Kalbler giydi.

Sonra da Hak Teâlâ hazretleri onlara (bu üç saffin üçüne de); "Rabbımız değil miyim!" hitâbıyla hitâb etti.⁶⁴

Sâbikûnun Misâki

Sebkat ehli olanlar, nurânî ve ruhanî işitmekle ilâhî "Rabbımız değil miyim!") hitabını işittiler. Nurânî gözlerle

⁵⁹ Keşfü'l-Hafâ: 2017,

⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/452-453.

⁶¹ Meryem: 19/9,

⁶² el-A'râf: 7/172,

⁶³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/453-454.

⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/454.

Cemâlüllahı müşahede ettiler. Allâhü Teâlâ hazretlerini, ruhanî rabbânî ve nurânî kalb ile sevdiler. Ona kavuşmayı nurânî muhabbetle sevdiler. Ve dediler ki:

"Evet!" Sen bizim Rabbimizsin! Mahbûb ve ma'budumuzsun; biz şahidiz!" Yani, biz senin mahubiyet ve Rubûbiyetine şahid olduk!" demektir.

Allâhü Teâlâ hazretleri, onlardan; "Kendisinden başkasını sevmemek ve kendisine ibâdet etmeleri" olan misâklarını aldı. ⁶⁵

Ashâb-ı Meymene'nin Misâkı

Ashâb-ı meymene de Allâhü Teâlâ hazretlerinin Çkl^ elif "Rabbımız değil miyim!") hitabını, ruhanî bir işitme (kulak) ile işittiler.

Onlar ruhanî basiretler (gözlerle) Allâhü Teâlâ hazretlerinin

Celâline muttali oldular. (3/27S)

Rabbânî ve ilâhî kalblerle iman ettiler. Ve onlar, ubudiyet üzerine icabette bulundular. Ve:

"Evet!" Sen bizim ma'bûd olan Rabbimizsin! İşittik itaat ettik!" dediler.

Allâhü Teâlâ hazretleri onlardan, kendisinden başkasına itaat etmemek üzere misaklarını aldı. ⁶⁶

Ashâb-ı Meş'emenİN Misâkı

Ashâb-ı meş'eme (amel defterleri soldan verilenler) de Allâhü Teâlâ hazretlerinin "Rabbımız değil miyim!") ruhanî bir işitme (kulak) ile izzet perdesinin ardından işittiler.

Onların kulaklarında, gaflet ağırlığı vardı.

Gözlerinde şakaavet perdesi vardı.

Ve onların kalblerinin üzerinde de mihnet mührü vardı.

Onlar (ashâb-ı meş'eme) külfet ve zorlukla cevap verdiler ve:

"Evet!" Sen bizim Rabbimizsin! Kerhen işittik!" dediler.

Allâhü Teâlâ hazretleri, onların (ashâb-ı meş'emenin de) misaklarını, ubudiyet üzerine aldı...

işte şimdi, küfür ile iman arasındaki yaratılıştaki farklılığın; ruhanî ve rabbânî istidadının farklılığına (bağlı) olduğuna dönlün... Gerçekten bunu böyle anla! ⁶⁷

Yoklukta Hitaba Mazhâr Olan İnsan

Sonra bil ki:

Biz, Allâhü Teâlâ hazretlerinin henüz ademde (yoklukta olan) bir kişiyle konuştuğunu hiç görmedik; ancak Âdem oğullarını gördük. Allâhü Teâlâ hazretleri onlarla konuştu; daha onlar mevcut değillerdi. Onlar da Allâhü Teâlâ hazretlerine cevap verdiler ve onlar henüz yok idiler... Cereyan edenler, cömertlikle cereyan etti, mevcûd ile değil... ⁶⁸

Sebkât Ehli

Bu onların bidayetidir. Bununla, onların nihayetleri; Allâhü Teâlâ hazretleri onların kulakları, gözleri, ve dilleri olmakla nihayet bulur.

Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi;

-"Ben onun kulağı, gözü ve dili olurum! Benimle işitir, benimle görür ve benimle konuşur..." ⁶⁹

⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/454-455.

⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/455.

⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/455-456.

⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/456.

⁶⁹ Sahth-i Buhârî: 6021, bu hadis-i şerifin tamamı şöyledir:

Allâhü Teâlâ Hazretleri buyurdular:

Kim benim velî kuluma (evliyâüllaha) düşman olursa; ben ona harb ilân ederim. Kulum hiçbir şey ile bana yaklaşamaz; ancak ona farz kıldığım ibâdetleri sever (ve ihlas ile ifâ eder)se yaklaşır. Kulum (farzları sevdiikten sonra) her zaman bana nafile (ibâdet-lerjile yaklaşır. Farz ve nafile ibâdetlerin sonucu ben onu severim. Ben onu sevdiğim zaman, onun kulağı olurum, benimle işitir, onun o gören gözü olurum, benimle görür, onun o tutan eli olurum, benimle tutar ve onun o yürüyen ayağı olurum benimle yürür. And olsun ki, eğer o kulum dua edip, benden bir şey isterse, mutlaka dilediğini verir. Eğer o bir serden bana sığınır, mutlaka onu korurum..."

Ömer ibni Hattab (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Hazret-i Ömer (r.a.) Mescid'de bir adamın sesini işitti. Ona:

-HNe yapıyorsun? Nerede olduğunu bilmiyor musun?" dedi. Hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şöyle buyurdular: Allâhü Teâlâ bana şöyle vahyetti:

-"Ey uyarıcı ve korkutucuların (insanları cehennemle korkutan peygamberlerin) kardeşi! Ey mürsellerin (kendisine kitab verilen peygamberlerin) kardeşi! Kavmini uyar: Benim evlerimden herhangi bir evime (mescidlerden herhangi bir mescide) ancak ve ancak selim

Nihayet Nedir?

Cüneyd-i Bağdadî (k.s.) hazretleri de buna işaret ettiler.

Kendisine;

"Nihayet nedir?" diye sorulduğunda, "Nihayete dönmektir!"

Özet ile alınan Te'vilâti Necmiyyenin sözleri bitti.

Sen bundan (açıklamalardan) ki:

Muhakkak ki hakikat ehlinin bu mesleklerinin hakikat üzere cereyan ettiğini anladım... Zira muhakkak ki kimin ruhâniyeti, cismâniyeti üzerine galebe çalarsa; o kişi bütün işleri kolay görür ve ona hiçbir şey zor gelmez. Zahir ehli buna muhalefet ettiler...⁷⁰

Mutezile Mezhebinin İtirazı

Mutezile mezhebi bu rivayeti inkâr ettiler ve dediler ki: "Beyyine getirmek için, hayat, akıl ve anlamanın hasıl olması şarttır. Bu zürriyetler, Adem Aleyhisselâm'ın belinden alındılar. Halbuki onlar, âlim, âkil ve anlayış sahibi değiller. Ancak kendilerine cisim, bünye, et ve kan hâsıl olması kadar anlarlar. Böyle olduğu zaman (kişi, bünye, et ve kandan teşekkül ettiği vakit), şahısların mecmû'u, Adem Aleyhisselâm'ın yaratılışının evvelinden tâ kıyamete kadar, vücûda çıkacak olanlardır. Dünya meydanı henüz onları hâvî değildir. Nasıl onların, sırlarıyla bir defadan Adem Aleyhisselâm'ın sulbünden hasıl olduğu söylenebilir?"⁷¹

Mutezileye Cevap

(Ey aziz okuyucu kardeşim),

Sen Mutezilenin çok zayıf kavline bak!

Mutezilenin saçma, cılız ve değersiz görüşlerine bak!

Eğer sen Mutezileye:

"Allâhü Teâlâ hazretleri, gökleri, yeri ve ikisinin içinde olan bütün şeyleri, dağları, ağaçları, suları, denizleri bir yumurtanın içine koymaya kadir mi? Yumurtadan hiçbir şey ziyâde kilmaksızın ve gök, yer, dağ, ağaç ve denizlerden de hiçbir şey eksilmeksizin Allâhü Teâlâ hazretleri bütün kâinatı bir yumurtanın içine koyamaz mı?" diye soracak olursan; onlar, elbette:

"Hayır!" diyeceklerdir.

İşte bundan Allâhü Teâlâ hazretlerine sığınırız.⁷²

Elestü Ahdi

Sana Rabbiniz değil miyim!" ahbine riâyet etmeni tavsiye ederim. Ta ki sana ve senin emsaline,

1- Örtülü ve gizli olan şeyler, keşfedilsin ve açılınsınlar.

2- Ve gayb, senin kalb aynana, güneş gibi tecelli etsin.

İşte o zaman bakarsın;

1- Suret,

2- Mana,

3- Zuhur,

4- Ve Gizliliğin nasıl olduğunu görürsün⁷³

(teslim olmuş) bir kalb, sâdık (doğru) bir dil, kimseye zarar vermeyen eller ve temiz tereler ile (zina ve her türlü kötülükten arınmış namuslu bir halde, kalbini, elini, belini ve dilini koruyarak) girsinler. Birinin onların üzerinde bir hakkı olduğu halde (yani kullarıma zulmedenler) benim evlerimden herhangi bir evime girmesinler. Eğer bu halde benim evlerimden herhangi bir evime (Ka'be veya bir mescide) girerlerse; onlar benim yed-i kudretim önünde mescidlerimde namaz kıldıkları müddetçe onlara lanet ederim. Haksızlık ettikleri ve malını tecâvüz ettikleri kişilerin haklarına kendilerine vermedikçe benim lanetim onlara devam eder. Kim hakkı ehline verir, selim bir kalb, sadık bir dil, zararsız bir e! ve korunmuş bir fere (namus) ile evlerimden herhangi birine gelip ibâdet ederse, ben onun kendisiyle işittiği kulağı ve kendisiyle gördüğü gozu olurum. O kişi benim evliya ve seçkin kullarımdan olur. Ve o kişi, kıyamet gününde peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salih kullarımla beraber olur." Kenzül-Ummâl, Muhaddis no: 43600,

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/456.

⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/457.

⁷¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/458.

⁷² İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/458.

⁷³ Bu misakin ne vakit meydana geldiğine: Bu hususta da üç görüş vardır:

1- Birçokları zürriyetin, baba sulbünden ilk yaradılışında ve daha ana rahmine konulmadan önce meydana geldiğini söylemişlerdir ki, bunlar âyetteki şahit tutma ve hitaba mazhar olma zamanının bu zaman olduğunu söylemişlerdir. Bu "ahiz" (olma) zamanı, zürriyetin sulbden ana rahmine konduğu zaman değil, zürriyetin baba sulbünde varlık alanına çıkması, ilk meydana gelmesi demek olduğunu savunmuşlardır. Gerçekten de zürriyet, nesil ve evlad demek olmakla birlikte, bunun asıl mânâsı gayet küçük karınca demek olan "zerr"den veya saçılmak mânâsı gayet küçük karınca demek olan "zerr"den veya saçılmak mânâsına "zürur" dan alınmış olarak üreme suyu içindeki canlı zerreciklerdir ki, hem tekli anlamıyla, hem çoğul anlamıyla kullanılır. Şu halde bu görüşe göre, bu şahid tutma (işhad) ve "elestü" hitabı, babanın sulbünden çıkan bu zerrelere, ilk çıktıkları sırada, yani yaratılmadan önce yaratılmamış yapılmıştır. Bu da bu zürriyetin bütün insan varlığını kapsayan bir canlı, yani büyümeye aday bir insancık olduğunu kabul etmekle mümkün olur. Lâkin bizim açımızdan bu böyle değildir. Ve hatta 'Biz onu şekilden şekile sokarak yarattık.' (Müminun 22/14) ve benzeri Kur'an âyetlerine de zahiren ters düşmektedir. O zerrecikler bilfiil İnsan değil, bilkuvve bir İnsancık sayılabilir, ancak dölleme sonucunda bir İnsan olabilmeye aday bir hücrenin ve belki henüz hayvani hayat haline gelmemiş bir kisel hayatta bulunan bir tohumcuğun, bundan insan yaratılacaktır ihtimaline binaen, insan sayılması ve insan yerine konulması bizce doğru değildir. Buna henüz İnsani ruh bile üflenmemiştir. O halde bunların kendi nefislerine şahit tutulmaları ve hitaba m uhatap olmaları uzak bir temsil ihtimalinden başka bir anlam ifade etmez. Bu arada bazılarıjjaha da ileri giderek, demişlerdir ki, zürriyetler üzerindeki bu misak, kendi babalarının değil, ta Âdem aleyhisselamin sulbünden çıkarıldıkları zaman yapılmıştır. Çünkü bu mânâda rivayet olunmuş bazı hadisler vardır ki, bunlardan birinin özet olarak anlamı şudur: Allah Teâtâ Âdem aleyhisselamin zahr(sırt)ından kıyamee kadar yaratacağı zürriyeti çıkardı ve onlara "Ben Rabbiniz değil miyim?" dedi, onlar da "evet Rabbinizsin" dediler ve o gün takdir kalemi kıyamete kadar olacak şeyleri yazdı, bitirdi. Yani, "Kıyamete kadar ne kadar İnsan gelecekse hepsi Âdem'in sulbünden çıkan zürriyetlerle yazılıp takdir edildi ve bundan böyle beşerde üreme ilâhî bir kanun oldu." Bütün insanlar zincirleme olarak o zürriyetlerden gelecek onların sülâlesi zürriyetlerden olacak ve bunun dışında Âdem'in yaratıldığı gibi başka âdemler, kıyamete kadar bir daha yaratılmayacak. Âdem'in sulbünden çıkan zürriyetlerden her biri böyle k endi sülâleleri olacak olan zürriyetleri de zincirleme olarak ve üreme özelliğini de bir potansiyel kuvvet halinde kazanmış olarak yaratan ve terbiye eden yüce yaratıcının hükmüne ve kanununa zorunlu bir şekilde uymuş bulunarak meydana gelecekler, Nihayet O'nun birliğini ve Rablığını tanıyıp itiraf eylemek üzere bir terbiye, bir özellik kazanmak suretiyle belli bir taahhüde ve misaka bağlanmışlardır. Bunun için bir kısım tefsir âlimleri, âyetteki misaka da hadisi şerifteki bu misaktan ibaret gibi anlamı ıslar ve misak vaktinin Âdem'in sulbünden zuhura geldikleri sırada olduğuna hükmeylemişlerdir. Lâkin hadiste "Âdem'in sırtından" âyete ise "Âdem oğullarının sırtlarından zürriyetlerini (almış) ve onları kendilerine şahit tutmuş." (A'raf, 7/172) buyurulmuştur. Aynı ayrı mânâlar ifade eden bu değişik kelimelere iyice dikkat edildiği zaman aradaki farkı görmemek mümkün değildir. Hadis, beşerin üreme kanununun ilk uygulama alanına konduğu zaman meydana gelen ilk zürriyet kapsamında bir potansiyel kuvvet olarak gerçekleşmeye başlayan türün toptan misakını açıklıyor. Ayet ise bu kanun uyarınca bilfiil meydana gelen zürriyetin her birinin kendine mahsus olan ferdi misakını ifade ediyor, Bundan dolayı hadis, âyetin ayrıntılı olarak açıkladığı kanunun başlangıç şeklini, âyet de hadisin zımnen (kapalı bir şekilde) ve topluca ifadesinin her nesilde ayrıntılı olarak nasıl meydana geldiğini açıklayıp ifade etmektedir. Bunun için âyet ile hadis, karşılıklı olarak birbirini izah etmekle beraber ifade ettikleri şe y tıpatıp birbirinin aynı ve eşiti değildir. Genel olarak ve topluca İnsan türünün misakı Âdem'in sulbünden başlamış, fakat ayrıntılı olarak kişilerin misakı da bilfiil kendi babalarının sulbünden başlamıştır. Yani Zeyd'in misakı, Amfın misakı değildir, a n alarm ve babaların misakları da evlatların misakı değildir. Fakat tür olarak birbirine benzer ve hepsi de bir köke bağlı ve aynı rablık ilkesine racidirler. Aslında taahhüdün mahiyeti de bu terbiyenin mürebbisi, bu kanunun koyucusu olan yüce yaratıcının nimetine şükürdür. O'nun koyduğu hükümlere boyun eğmek, birliğini ve rablığını itiraf ve ilan eylemektedir ki, islâm budur. Şu halde bu âyet gereğince herkesin kişisel taahhüdünün başlangıcı, türün taahhüdünün başlangıcı olan Âdem'in sulbünden saymak doğru değildir. Bir de türün bütün fertleriyle toptan varlığı, sırf vücud-i zihni (zihni varlık) kabilinden olduğu ve bu bakımdan Âdem ismi türün bir temsilcisi sayılması açısından hadisteki ruhi misak Âdem'le birlikte bütün beşer türünün bir misakı diye if a de edenler de olmuştur. Nitekim Kâ'b-i Kurazî'den böyle bir rivayet de vardır. Bu rivayetten, haksız yere ruhların tenasühü (reankamasyon) fikrine sapanlar da olmuştur. Halbuki âyet, tenasüh fikrinin tamamıyla karşısındadır.

2- İbnü Atıyye'nin ifadesine göre, bazıları da bu misak ve taahhüdün zamanının, buluşma çağı olduğuna kail olmuşlardır. Zira bir zürriyetin nefisine tamamiyle şahitliği, kendisinden zürriyet çıkmaya başladığını gördüğü buluşma zamanında meydana gelir. Ve tam anlamıyla kendini ta nımay başlaması da o vaktittir. Âyette ise "ahz" (alma) ve "işhad" (şahit getirme) söz konusu edilmiştir. Bundan dolayı buluşma ermenenlerin henüz taahhütleri yok demektir. Ve âyetten bu mânâyı anlamak hususunda iki vecih vardır: Biri zamirleri zürriye te ve irca olunmakla beraber, zürriyete tam ve kamil veled, "ahze" de istifa-yı baliğ (ergenin seçmesi) mânâsı vermek ve bu suretle ahz ve işhad zamanını birleştirmek veya "ahz" zamanı ile "işhad" zamanını ayırıp, misakın evvelini, "ahz" vaktinden "işhad" vaktine kadar devam eden bir süre içinde başlamış ve "İşhad" vakti olan buluşma zamanında taahhüdüyle tamam olmuş diye anlamaktır, (kincisi bu zamirleri zürriyete değil, "Beni Âdem'e irca etmek tir ki, bu suretle âyetin mânâsı, Âdemoğullar'ndan her biri sulblerinden zürriyetlerin çıkmaya başladığı ve bu suretle nefislerini duyup kendilerine karşı kendi öz gerçeklerine ve Allah'ın nimetleriyle terbiyesine şahid oldukları sırada bu buluşmaları diye Allah'ın nimetini ve terbiyesini kabul edip, O'nun rablığı n a boyun eğip, birliğini tasdik ile Allah'ı tanımayı ve O'na kulluk etmeyi taahhüt ettiler. Buluşma hükmü gelince "baliğ olmayız ve bu zevki duymayız demediler" demek olur. Bu güzel bir mânâdır, fakat buluşma vakti bu misakın akti ve taahhüdü zamanı değil, bil İcrası zamanı olduğunu da unutmamak lazım gelir. Bunun için:

3- Birçok tefsir âlimleri, bu misakın başlangıcının, zürriyetin baba sulbünden çıkıp ana rahmine düşmesiyle başlamış ve orada alak (kan pıhtısı), mudğa (bir çiğnem et), izam (kemik) ve etlenme aşamalarından ve terbiyelerinden geçerek yaratılışı belirgin hale gelip "Sonra onu başka bir yaratılışa meydana getirdik." uyarınca ruh üflenerek insan şeklini aldığı zaman taahhüdünün meydana gelmesiyle tamam olmuş olduğunu ve buluşma zamanı gelince de bu taahhüdün bilfiil icrası vaktinin gelmiş olacağını, yani teklif ve vazifenin başlangıç zamanı bulunduğunu söylemişlerdir. Fıkıh Usulü'nde beyan olduğuna üzere her ferdin insani şahsiyeti, hukukî ehliyeti bu misak ile bu taahhüt zamanından başlar ve buluşma zamanına kadar gelişmesini tamamlayıp tekemmül eder. Buluşmadan başlayarak da görevler ve sorumluluklar tevaccüh eyleyler. Bunun ilk hukukî sonucu hayat hakkıdır. Çocuk ana karnına düştüğü andan itibaren ana-babasına ve topluma onun hayat h a k kını gözetmek bir vazife olur. Bundan dolayıdır ki, düşük yapmak bir suçtur. Ve bunun içindir ki, çocuk düşürmeye sebep olanların diyet ödemeleri gerekir. Ana karnındaki cenine İrs (miras) ve vasiyet sahih ve geçerlidir ve söz konusu ceninin buluşma kadar lehine olan bütün tasarruflar da yine geçerlidir. Bundan evvel, yani çocuk ana rahmine düşmeden önce ise zürriyetin insani şahsiyeti ve hakları belli değildir. Ancak baba sulbünde zuhura gelmesiyle birlikte müphem ve şüpheli birtakım hakları vardır. Mesela, azil, din açısından mekruhtur. Şimdi âyetin içine aldığı bazı imajları da hesaba katarak mealinin şöyle ele almalıyız: zamirleri zürriyete raci' olmakla birlikte babaları olan Âdemoğullar'na veya hepsine de rucûu ihtimali vardır ve "sizin Rabbiniz değil miyim?" sorusunun anladığı dinnet mânâsı, sözün gelişini dolayısıyla bu uyarı ş u anlamları hatıra getirmektedir: Bilindiği üzere insan, İnsan olmadan önce kendini duymazken, sonra duyar ve tanımaya başlar "ben benim" der. İşte bunu diyebilmek, onu ona veren Rab'ine gizli bir duygu ile boyun eğmeyi ve kendi içinde O'najahitlik etmeyi gerektirir. İnsanın bütün varlığıyla kendi benliğini tanıması ve müşahade etmesi de buluşma erdiği andan başlar. Âdemoğullar'ndan bir babanın sulbünden bir zürriyetin alındığı anda Rabbinin bu hükmüne öyle bir zevkle boyun eğmesi ve uyması, O'nun rablığını işine öyle bir şahitliği vardır ki, bu anda bütün heyecanı nefsinin duyularına adeta kendinden geçer de Rabbinin verdiği nimetin zevkine gark olur. Kendisinin baba sulbündeki halini kendisine hatırlatan bu anda, o babanın nefsinde Rabbinin 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' hitabına "evet Rabbinizsin" demekten başka hakim bir duygu yoktur. Ve her insan buluşma anında bu zevki ve heyecanı kendinde duyar ve müşahade eder. Bunu müşahade edebilmesi de daha önce Rabbinin emrine uyup insanlık ruhunu almasının bir sonucudur. (Daha geniş bilgi için Elmalı Tefsirine bakınız)

Kötü Âlim Belam Bin Bâûranın İbretli Kıssası

Yüce Meali:

Onlara o herifin kıssasını da oku... Ki, ona âyetlerimizi sunmuştuk da, o onlardan sıyrıldı çıktı. Derken onu şeytan arkasına taktı da sapkınlardan oldu.175

Eğer dileyseydik, biz onu o âyetlerle yükseltirdik... Ve lâkin o, yere (alçaklığa) saplandı ve nevasının ardına düştü. Artık onun meseli, o köpeğin meseline benzer: Üzerine varsan dilini salar solur, bıraksan yine dilini salar solur. Bu, işte âyetlerimizi tekzib eden/yalanlayan o kavmin meseli. Kıssayı kendilerine bir nakleyle/anlatı... Gerektirki bir düşünürler.176

Ne çirkin meseli var âyetlerimizi tekzib eden o kavmin ki, sırf kendilerine zulmediyorlardı.m

Allah kime hidâyet ederse, hidâyet bulan o... Kimi de dalâlete bırakırsa, hüsrana düşenler de. işte onlar...178 74

Tefsîr-i Şerifi:

"oku..."

Ey habibim oku! "Onlara..." O Yahudilere...

"o herifin kıssasını ki, biz ona

âyetlerimizi sunmuştuk..."

Tehlikeli (ve kötü) bir durumu ve hâli olan kimsenin haberini onlara oku...

Çünkü, Nebe'" büyük bir işten haber vermektir.

"Biz ona âyetlerimizi verdik" kavli-i şerifinin

manâsı: Yani biz ona ulûhiyetimizin ve vahdaniyetimizin delillerini verdik ve bu delilleri ona kavrottuk, demektir.

Bunda bir kavil (görüş) vardır.

Ama en münâsîp olanı bu kavli-i şerifin, Yahudileri tevbih ve azarlama makamında olmasıdır. Onların bühtanları sebebiyle...Çünkü o israil oğullarının alimlerinden biridir. İrşâd'ta ⁷⁵ olduğu gibi. ⁷⁶

Belâm bin Bâurâ

Veya o kişi, Belâm bin Bâurâ'dır.

İmam Gazali (k.s.) hazretlerinin "Minhâcû'l-Âbidîyn" isimli kitabında olduğu gibi.... ⁷⁷

Kişi Yaşadığı ve Doğduğu Yere Nisbet Edilir

Onların (tsrâil oğullarının),

-"O (Bel'âm bin Bâurâ) Cebbar olan Kenanlardandır," sözleri, Bel'âm bin Bâurâ'nın Cebbar Kenânîlerin diyarında oturmasından dolayıdır. Zira kişi, yaşadığı ve doğduğu yere nisbet edilir.

Açık olan bu olduğu üzere... Bunu iyi anla! ⁷⁸

Belam bin Bâurâ'nın Kıssası

Kıssanın takririnde en kabul edilir sağlam olan Haddâdî'nin tefsirinde İbni Abbâs (r.a.) hazretlerinden naklen zikrettiğidir.

Bel'âm bin Bâurâ, İsrail oğullarının âbidlerinden bir âbid idi. Musa Aleyhisselâm'ın fethetmek için kendisine yöneldiği şehirlerden birinde oturuyordu. O şehrin ehli kâfir idiler. Bel'âm bin Baurâ'nın yanında Allâhü Teâlâ hazretlerinin en büyük ismi "tsm-i A'zam" vardı. O şehrin meliki, Bel'âm bin Baurâ'dan, ism-i a'zam ile Musa Aleyhisselâm'a beddua etmesini ve Musa Aleyhisselâm'ın şehirlerinden def etmesini istedi. Bel'âm bin Bâurâ:

-"Onun diniyle, benim dinim birdir! Bu olmayacak bir şeydir. Ben nasıl ona karşı beddua edebilirim; halbuki Musa Aleyhisselâm, Allah'ın peygamberidir. Onunla beraber melekler ve mü'minler var! Ve ben Allâhü Teâlâ hazretlerinden bildiklerim var! Eğer ben bunu (sizin isteğinizle Allah'ın peygamberine beddua edecek olursam) dünya ve âhiretim gider..." dedi.

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/458-460.

⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/461-462.

⁷⁵ EbûSuûd Tefsiri:c.3,s. 292.

⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/462.

⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/462.

⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/462.

Fakat şehir halkı onu bırakmadılar. Onu mal ve hediyelerle fitneye atıncaya kadar çalıştılar. Ve fitnelerle onu meftun ettiler. (3/276)

Denildi ki:

Bel'âm bin Bâurâ'nın çok güzel bir hanımı vardı. Bel'âm bin Baura, karısını çok sever ve her zaman ona itaat ederdi. Kavmi büyük hediyeler topladılar. O hediyeleri (altın ve değerli malları) Bel'âm bin Bâura'nın karısına verdiler. Kadın onları kabul etti. Kavmi, kadına;

"Senin de gördüğün gibi, bizim başımıza büyük bir belâ indi. Bu konuda Bel'âm ile konuş!" dediler.

(Kadın onların isteklerini kabul etti...)

Kadın Bel'âm bin Baurâ'ya:

"Bu kavmin senin üzerinde hakları ve hediyeleri var. Senin gibi, komşularının başına şiddet gelen komşularını aşağılayan ve onlara kötülük yapan başka bir kimse yoktur. Halbuki kavmin sana ihsan ve iyilikte bulunuyorlar. Sana da (iyilikte) onlara denk olman ve onların işlerinde onlara yardımcı olman yakışıdır..." dedi.

Bel'âm, karısına;

"Eğer bu işin Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında olduğunu bilseydim, elbette onlara icabet ederdim!" dedi.

Çok geçmedi, hanımı onu görüşünden çevirdi (onu aldattı...) Bel'âm merkebine bindi. Musa Aleyhisselâm'a beddua etmek için (her zaman) dua ettiği dağa yöneldi. Dağa tırmanırken, az sonra merkebi tökezledi. Kendisi merkepten düştü. Merkebi onu tepmeye başladı. Vurmaktan onu neredeyse helak edip öldürecekti. Bel'âm ayağa kalktı. Yine merkebine bindi. Merkepi yine tökezledi. Bel'âm merkepten düştü. Merkepi yine ona vurdu. Ve Allâhü Teâlâ hazretleri, merkebi konuşturdu. Merkepi;

"Ey Bel'âml Yazıklar olsun sana Nereye gidiyorsun? Şu melekleri görmüyor musun hepsi önümde beni geri çevirmeye çalışıyorlar! Senin Allah'ın peygamberi ve mü'minlere beddua etmen için, nasıl seni götürebilirim?" dedi.

Bunun üzerine Bel'âm merkebi serbest bıraktı. Yayan yürüdü. Ta dağ(m başına) ulaştı. Beddua etmeye başladı. Fakat (Allah'ın peygamberine) beddua edemiyordu. Allâhü Teâlâ hazretleri, onun dilini kavminin aleyhine çeviriyordu. Hayır ile dua ettiği zaman da, Allâhü Teâlâ hazretleri, onun dilini Musa Aleyhisselâm'ın lehine çeviriyordu. Kavmi ona;

"Ey Bel'âm, sen ancak bizim aleyhimize dua ediyor (bize beddua ediyor) ve onun (Allah'ın peygamberinin de) lehine dua ediyorsun!" dediler. Bel'âm;

"Bu (durum benim elimde olan şey değildir) vallahi buna malik olan Allâhü Teâlâ hazretleri benim dilimi bu şekilde konuşturuyor!" dedi.

Sonra Berâm'ın dili uzadı. Dili ta göğsüne kadar sarktı. Bunun üzerine Bel'âm kavmine;

"Vallahi benim dünyam ve âhiretim gitti. Bundan böyle ancak mekr (tuzak kurmak) ve hile yapmak kaldı. Ben size bir hile yapacağım siz tuzakla, onlara karşı koyun.... (0 tuzak şudur:)

Kadınları giydirin, süsleyin onlara güzel kokular verin ve o kadınları askerlere gönderin! Ve o kadınlara emredin, onları murad eden (onlarla temasa geçmek isteyen) erkeklerin hiçbirine karşı koymasınlar (hepsine teslim olsunlar)... Zira onlardan tek bir adam kadınlardan biriyle zina ederse size yeter. Onlar da öyle yaptılar.

Kadınlar, askerlerin olduğu yere girdiler. O kadınlardan biri İsrail oğullarının bir büyüğünün yanına vardı. Adam kadın için ayağa kalktı. Kadının elinden tuttu. Kadının güzelliğini çok beğendi. Sonra adam onunla Musa Aleyhisselâm'ın yanına vardı. Ve Musa Aleyhisselâm'a;

"Ben zannederim ki sen, bu haramdır!" diyeceksin, dedi. Musa Aleyhisselâm:

"Evet o (zina) sana haramdır! Asla ona yaklaşma",dedi.

Adam;

"Vallahi bu konuda sana itaat etmeyeceğiz!" dedi.

Adam kadını aldı. Bir kubbeye girdi. Kadınlara zina etti. Hemen o vakitte, Allâhü Teâlâ hazretleri, İsrail oğullarının içine taun hastalığını gönderdi.

Fehâz bin el-Ayzâr ⁷⁹ Musa Aleyhisselâm'ın emirlerinin sahibi (işleri gören bir zat) idi. Bu zat, yaratılıştaki kuvvetli iri yarı bir adandı. O Yahudi, o kadını alıp, ona yaptığını yapmaya götürdüğü vakit, orada henüz hazır değildi. Fehâz bin el-Ayzâr, o adamın kubbesine vardı. İkisini yatakta yakaladı. Elindeki savaş kargısıyla ikisini öldürdü ve ikisi kargısının ucunda olduğu halde dışarıya çıktı. İkisini mızrağına sokup havaya kaldırmıştı. Fehâz, onları mızraklarının ucuna takmış mızrağı parmaklarıyla tutmuş, dirseğine dayandırmış, sakalına dayamış ve :

"Allâhım! Sana isyan edenlere böyle yapacağız!" dedi.

O anda kendilerinden taun hastalığı kaldırıldı. İsrail oğulları, taundan helak olanlarla o anda yenildi. Günün bir saati içinde İsrail oğullarından yetmiş bin kişinin öldüğü görüldü. O saat o kişinin zina etmesiyle öldürülmesi arasındaki zamandı. Sonra, Musa Aleyhisselâm, Yuşa bin Nün aleyhisselâma izin verdi. O şehirle harp etti. Onlara galebe çaldı. Onlarla savaştı. Onları esir aldı. Bel'âm bin Baur'u da esir olarak getirdi. Bel'âmı öldürdüler. Onarılan bir çok hediyeleri, getirip ganimet yaptılar ⁸⁰.

⁷⁹ Tarih kitaplarında bu zatın ismi, Fenhas bin Ayzâr diye geçmektedir. Mîr*ât-i Kâinat: c. 1, s. 212,

⁸⁰ Yuşa Aleyhisselâm, Belkâ şehrine yaklaştıkça, hükümdar Balak ve askerî erkânın uykuları kaçıyorlardı.

Savaş ile Yuşa Aleyhisselâm'a karşı koyamayacağını anlayan, Balak lebdirler düşündü. Vezirlerini ve askerî erkânı topladı. Yuşa Aleyhisselâm'a karşı nasıl koyabileceklerini ve memleketlerini nasıl savunabileceklerini danıştı. Baş veziri:

-“Üzerimize gelenlere silâh ile karşı koyamayız!” -"Elimiz kolumuz bağlı mı kalacağız?" •"Hayır!" -Tebdir nedir?"
-"Biz de memleketimizde bulunan "Belâm bin Bâurâ'ya 18 baş vurup, bilgisini kullanmasını ve zaferimiz için bir şeyler yapmasını kendisinden rica etmeliyiz." Bir başka vezir: -"Ya yapmazsa?" -"Niçin bizden taraf olmasın?"
-"Biliyorsun ki, Bel'âm da onlar gibi tek ilâh'a inanmakta ve bizim putlarımızı reddetmektedir." Balak söze girdi. -"Zorlarız!" Bir başka vezir:
-"Gerekirse öldürürüz!!1 dedi. Kral Balak yine söze girdi:
-"Önce tatlılıkla anlatalım! Öldürme işi en sona kalsın." Balak, halkla ilişkileri iyi olan baş vezirine döndü:
-"Bu görevi sana veriyorum. Bel'âm bin Bâurâ ile senin aranın iyi olduğunu biliyorum. Kendisine git. Kıymetli hediyeler götür, [şi hallet," dedi. Bel'âm bin Bâurâ O devirde Şam civarında yaşayan Bel'âm bin Bâura, adında büyük bir bilgin vardı. Bel'âm bin Bâurâ, dönemin büyük âlim ve velîlerinden. Tam 400 (dört yüz) yıl, gece gündüz Cenab-ı Allah'a ibadet etti. Duası makbuldü. Talebe okutuyordu. Kitaplar yazıyordu.
Yazdığı kitaplar bir araya getirildiği zaman büyük bir kütüphane meydana geliyordu. Cenab-ı Allah'ın varlığı ve birliği hakkında tam 700 (yedi yüz) tane kitap yazmıştı. İnsanları İrşad ile meşguldü. Bazen talebeleri ile birlikte havada uçuyordu. İsm-i Azam 18 duasını biliyordu. Duası red olunmazdı.
İnsanlar bu büyük âlim, velî ve müşide rağbet ediyor ve bir müşkülün olduğu zaman, ona baş vuruyorlardı.
Yûşa Aleyhisselâm, Şam tarafında bulunan Belkâ şehrinde oturan "Kavm-i Cebbarın" denilen azgın ve zâlim kavim ile harbetmekle emir olundu. İnsanlara zarar veren, haksızlık yapan, hayvanları telef eden ve tabiatı tahrip edip, yeryüzünde Cenab-ı Allah tarafından kurulmuş olan güzel dengeyi bozmaya çalışan bu zâlim insanların üzerine, Yûşa Aleyhisselâm, Cenab-ı Allah'ın emri ile yürüdü.
Bel'âm bin Bâurâ'ya Müracat Etmeleri
Yûşa Aleyhisselâm'ın kendilerine doğru geldiğini İştien bu azgın millet'in acımasız temsilcileri, soluklarını Belam bin Bâura'nın yanında aldılar. Münâsip bir dil ile:
-"Efendimiz! Hazret-i Musa'nın halifesi 18 Yûşa Aleyhisselâm, bu tarafa geliyor, dediler. Belâm bin Bâura sevinçle cevap verdi:
-İyi
-Efendim! İyilik bunun neresinde?
-Bunun her tarafı iyilik. Allah'a şükür etmemiz gerekir... Cenab-ı Allah'ın Peygamberi memleketimizi şereflendiriyor. Bundan daha büyük iyilik olur mu?
Adamlar doğruluktan yana gözükererek;
-Hazret-i Musa'nın halifesi Yûşa Aleyhisselâm'ın bu tarafa gelmesi bizim için büyük bir şeref. Lâkin Yûşa Aleyhisselâm, yalnız değildir. Yanında 600 (altı yüz) binden daha fazla askeri var. Bizim bütçemiz, onları yedirmeye, içirmeye yetmez. Onları onlara yakışır bir şekilde ağırlayanlayız.
Onlara tahammül edemeyiz.
Azizlerimiz, zelil olur.
Büyüklerimizin kıymeti kalmaz.
Kıtlık olur. Geçim ve maişet sıkıntısı çekeriz. Lütfen siz, Yûşa Aleyhisselâm'ın bu tarafa gelmemesi için dua edin...
Bel'âm bin Bâura,
•"Allah kerîm'dir. Elbette onları yedirir ve içirir," buyurdu.
Şeytanın İğvâsı
Şeytan, boş durmadı. .
Kıskançlık tohumlarını ekti.
Belâm bin Bâura'nın içine hased tohumlarını ekmeye başladı. Şeytân:
-uEy Bel'âm bin Bâurâ! Halkın sana büyük bir sevgi ve saygısı var. Devlet adamları bile senin ayağına geliyorlar. Bunları kırma, istekleri doğrultusunda dua et. Eğer Yûşa' bu tarafa gelirse, o peygamberdir ve bütün insanlar O'nun yanına gider, sizin İse evvelki rağbetiniz kalmaz, diye iğvâ veriyordu.
Belâm bin Bâura, şeytana la'net okudu ve onlara şöyle seslendi:
-Yûşa Aleyhisselâm, bir peygamberdir. Peygamberlerin seyr ve hareketi vahy-i İllâhî yani Cenab-ı Allah'ın emri ile olur. Eğer Cenab-ı Allah, Yûşa Aleyhisselâm'a bu tarafa gelmesini emretmiş ise, o mutlaka gelecektir. Yûşa Aleyhisselâmın bu tarafa gelmemesi için dua etmek, azgınlık ve asiliktir. İnsanı dinden çıkarır, Yûşa Aleyhisselâm büyük bir Peygamberdir. Hepimizin peygamberidir. Ben Yûşa Aleyhisselâm'ın şeriatı üzere yaşadığım halde, nasıl olurda ona ve hakka muhalif dua edeyim? Onun bu tarafa gelmesi, sizin sandığınız gibi kıtlık veya yokuşa yol açmaz; bereket ve hayır getirir.
Ey Aziz kavmim! Geliniz bu kötü düşünceleri bırakınız. Yûşa Aleyhisselâm'ın emir ve kanunlarına bağlanın, Yûşa Aleyhisselâm'ı beddua veya silah ile değil; gül ve çiçeklerle karşılayınız, dedi.
Kadın ve Para
Kadın ve para...
Dünyanın en büyük İmtihanı kadın ve paradır. Baş döndüren, cazibe ve sarhoş eden çil çil altınlar...
Onların karşısında durmak her kişinin değil; er kişinin işidir.
Onlar, Bel'âm bin Bâura'dan ümidlerini kesip, Bel'âm bin Bâura'nın eşine koştular. Belam bin Bâura'nın dünyada eşi ve benzeri bulunmayan çok güzel bir hanımı vardı. Belam bin Bâura da ona deliler gibi aşıktı. Belam bin Bâura'nın eşinin ayakları önüne servetler ve hazineler döktüler. Ve dediler ki;
-Ey saygı değer hanımefendi! Memleketimizde kocanızdan daha büyük bir âlim ve evliya olmadığı gibi, sizden de daha iyi ve güzel bir hatun yoktur. Yûşa Aleyhisselâm bu tarafa doğru gelmektedir. O peygamberdir, geldiği zaman bütün insanlar O'na giderler. Hocamız Belam bin Bâura'nın izzet ve hürmeti ve sizin de rağbetiniz kalmaz. Toplumdan görmekte olduğunuz saygı, sevgi ve İkrâmın devamı için, mutlaka Hazret-i Yûşa buraya gelmemelidir. Biz, Belam bin Bâura'ya bunu İfade ettik; razı olmadılar. Lütfen kocanızın izzeti ve kendi hürmetinizi düşünerek; Hazret-i Yûşa'nın gelmemesi için, kocanıza beddua ettirin. Duaları müstecab olduğu şüphesizdir. Eğer beddua ettirirseniz daha bir çok, mal, altın, gümüş ve değerli hediyeleri zat-ı muhteremelerine takdim ederiz, dediler,
Kadın getirilen hediyelere baktı, gözleri kamaştı. Razi oldu.
-Tamam, dedi. Siz bu işi bitmiş bilin. Ben kocamı muhakkak razı ederim. O, bu gün yarın Yûşa Aleyhisselâmın aleyhinde dua edecektir. Onun duası sizin bildiğiniz gibi makbuldür. Yûşa Aleyhisselâm buraya gelemez.
Belam bin Bâura akşamleyin eve geldiğinde, hanımı önüne sandıklar dolusu çil çil altınları, gümüşleri ve diğer kıymetli hediyeleri koydu.
Belam bin Bâura'nın gözleri fal taşı gibi açıldı. Hayretle:
-Nereden?
Hanımı cilveli bir sesle
-Nereden olacak... Yûşa Aleyhisselâm'dan değil ya, tabii ki, senin kadirşinas kavminden... Belam bin Bâura:
Gerçekten benim milletim kıymetimi biliyor. Allah kendilerinden razı olsun. 400 (dört yüz) yıldır bana bakıyorlar. Bu güne kadar beni krallar gibi yaşattılar. Allah, mallarına bereket versin, mülklerini daimî kılsın, diye dua etti. Kadın:
-Mal ve mülklerinin sonu geldi.

-Neden

-Neden olacak? Yûşa Aleyhisselâm 600 (altı yüz) bin kişilik ordusu ile buraya geldiği zaman, bu kavim onları besleyebilir mi? Fakir ve kıt kanaat geçinen bu mümtaz topluluk, Yûşa Aleyhisselâm ve ordusunun ağır yükünü kaldırabilir mi? Az değil 600 bin kişi... Dile kolay. Cenab-ı Allah, savaş için Yûşa Aleyhisselâm ve ordusunu başka tarafa göndersin. Bizim bu kadirşinas ve temiz milletimiz ile savaş olmazsa olmaz mı? Bunlardan daha günahkar ve azgın nice nice kavimler vardır.

Belam bin Bâûra da doğru anlamında başını salladı. Hanımı ağlamaklı bir sesle devam etti:

-Vallahi eğer sen bu efendi, iyi niyetli ve temiz topluluğun üzerine gelen Hazret-i Yûşa'ya beddua etmezsen, bu andan (tibaren bir saniye bile senin yanında duramam. Başımı alır giderim. Kimse bundan böyle sana saygı göstermez. Herkes sana lanet eder. Böyle bir günde de kavmine faydalı olmazsan, ne zaman hangi işe yarayacaksın, ilmimi ve marifetimi bu gün ortaya koy. isrn-i Azam duasını biliyorum diyorsun. Oku İsm-i Azamı, Yûşa Aleyhisselâmın buraya gelmemesi için dua et. Yûşa Aleyhisselâmın helaki için dua et demiyorum. Sadece buraya gelmemesi için dua edeceksin" dedi.

Kadın hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Belam bin Bâûra eşinin göz yaşlarını sildi.

-Tamam, dedi. Dua edeceğim. Yûşa Aleyhisselâm buraya gelmesin, cihad için başka diyar ve kavimlerin üzerine gitsin.

Belam bin Bâûra, hatırın baskısına, hediyelerin (Altının) sıcaklığına ve hatunun cilvesine daha fazla dayanamadı.

Merkep Dağ Taş ve Ağaçlar Dile Geldi

Belam bin Bâûra'nın hakkı gören gözleri kör oldu.

Doğruyu söyleyen dili lâl oldu.

Hakkı ve hakikati ve güzel şeyleri düşünen beyni felç oldu.

Feyz ve nur ile dolu olan kalbi bir anda köreldi.

Bir anda akli gitti. Cahil bir insan oldu sanki...

Yûşa Aleyhisselâm'a beddua etmek için, Salihîyye dağına tırmandı. Merkebine binerek dağa çıkarken gizliden bir ses geldi:

-Ey Belam bin Bâûra nereye gidiyorsun? Geri dön. Cenab-ı Allah'ın emri ile gelen Yûşa Aleyhisselâm'a beddua etme. Duan dergah-i izzette makbuldür ve lakin sonu hayır değildir, Kadının cilvesine, dostların hatırına ve dünya malına aldanarak Yûşa Aleyhisselâm'a beddua edecek olursan, Şeytan gibi ömür boyu pişman olursun. Dünya ve ahirette hüsrana ve büyük zararlara uğarsın.

Belam bin Bâûra kendisine nasihat eden bu sese kulak vermedi.

Kulak vermeye de niyeti yoktu.

Dünyanın süsü onun gözlerini büyülemişti.

Başta biraz durdu. Hanımı, hediyeleri ve dostlarının hatırını düşününce yoluna devam etti.

Havada uçan kuşlar fesih bir dil ile Belam bin Bâûra'ya seslendiler.

-Ey Belam bin Bâûra nereye gidiyorsun? Geri dön. Kuşlar ve bütün hayvanlar Yûşa Aleyhisselâm'ın bu memleketi şereflendirmesine seviniyor ve O'nu heyecan ile bekliyorlar. Allâhu Teâlâ Hazretlerinden kork... Allah'ın Peygamberine beddua etme. Son pişmanlık fayda vermez.

Belam bin Bâûra başını kaldırdı. Kuşlara baktı. Sıra sıra kuşlar ona kanat çırpıyorlardı. "Bu sevdadan vazgeç" diye...

O biraz durakladı. Gökyüzünün mavisini kapatan kuşlara baktı. Bir an vazgeçer gibi oldu. Sonra eşini, altınları ve kavmini düşündü. Kendi kendine mırıldandı:

-Vazgeçmek mi? Mümkün değil... Geri dönersem hanıma ve insanlara ne derim sonra? Bir kısım kuşların sözlerine kulak verdim ve döndüm dersem bana gülmezler mi? Deli demezler mi? Bizim değil de, kuşların sözlerine mi kulak verdin? Hiç kuşlar konuşur mu? Diye benimle alay etmezler mi? Hayır hayır... Gideyim. Yûşa Aleyhisselâm'a beddua edeyim. Sonra tevbe ederim. Cenab-ı Allah ğafûr ve rahîm'dir. O bütün günahları bağışlar.

Merkebinin "dehledi" yoluna devam etti. Dağdaki ağaçlar dile geldi:

-Ey Belam bin Bâûra nereye gidiyorsun? Geri dön. Senin kendisine beddua etmek isteğin kişi Hazret-i Yûşa'dır. Allah'ın peygamberidir. Ona beddua edersen sonun harap olur. Şeytan gibi lanete uğarsın. Bizler ve bütün varlıklar Yûşa Aleyhisselâma aşığız. Onun bir an önce gelmesini ve buraları şereflendirmesine bekliyoruz. Yûşa Aleyhisselâm'a beddua etmek senin kerem, takva ve ilmine yakışmaz.

Nafîle...

Belam bin Bâûra, ağaçlara hiç kulak asmadı. Merkebinin dövüp, yoluna devam etmek istedi. Merkebi asla yerinden hareket etmedi. Belam bin Bâûra'nın didinmeleri ve uğraşmaları karşısında, merkebi dile geldi:

-Ey mel'un, âsi ve azgın insan! Cenab-ı Allah'ın emri ile buraya cihada gelen Hazret-i Yûşa'ya beddua etmeye gitmekten vazgeç. Bütün mahlukat Onun gelişine sevinirken sen, kötü kalbü eşinin ve azgın kavminin isteğine uyarak, O yüce Peygamberin buraya gelmemesi için dua etmeye gidiyorsun. Akibetinin şeytan gibi olacağı açıktır. Beni de bu kötü işe ve büyük günaha alet etme. Öldürsen bile bir adım ileri gitmem, dedi. Belam bin Bâûra merkebinden indi. Merkebine bir tekme atarak, yayan dağa tırmandı. Kendi kendine:

-Hayvanların oyuncağı oldum. Şimdiye kadar ben insanlara vaaz ederken, şimdi de eşek beni İrşad etmeye çalışıyor, bana nasihat ediyor. Bunu insanlara anlatsam, bana gülerler. Hem de katıla katıla gülerler. "İnsanlara değil de, merkebe mi kulak verdin" derler. Ve... Beddua...

Bel'âm bin Bâûrâ, güzel dualar ettiği yere vardı. Belam bin Bâûra, Salihîyye dağında her zaman dua ettiği yere çıktı. Etrafa baktı.

Dağ, taş, ağaçlar, havada uçan kuşlar, gökte melekler, hep ona: -"Ey Bel'âm! Allah'ın peygamberine beddua etme," diyorlardı.

Gözü dünya bürümüş, kadın ve paradan başka bir şey düşünemiyen Belâm bin Bâûrâ, Yûşa Aleyhisselâmın memleketine gelmemesi için dua etti. Cenab-ı Allah hikmeti üzere duasını kabul etti.

Belam bin Bâûra duasını ettiği sırada, Yûşa Aleyhisselâm da ordusu İle Konkoçe sahrasına gelmişlerdi. Yûşa Aleyhisselâm ordusu ile beraber, akşama kadar yol gitti. O gece istirahat etmek için konaklayıp sabah kalktıklarında, kendilerini tekrar hareket ettikleri yerde buldular. Bir rivayete göre bu hal tam 40 (kırk) gün devam etti. Yûşa Aleyhisselâm:

-"Ey bütün sırları ve gizlilikleri bilen Rabbim! Emrine uyarak "Kavm-i Cebbârîn" ile savaşmak ve onları yaptıkları zulüm, kötülük ve haksızlıktan vazgeçirmek ve onlara hak dini öğretmek için bu sahraya geldim. Bu kadar zamandır İlerlemek için gayret ediyoruz, fakat bir türlü olduğumuz yerden İleriye gidemiyoruz. Bunun hikmet ve sebebi nedir?" Cenab-ı Allah vahiy eder:

-Ey Yûşa! O azgın kavm-i cebbârîn büyüklerinden, duası dergâhında kabul olunan Belam bin Bâûra, senin o diyara gitmeme için dua etti, işte bundan dolayı, o sahrada ileriye gidemiyorsun, diye buyurur. Yûşa Aleyhisselâm:

-Ya Rabbi! O Belam bin Bâûra'nın en çok sevdiği ne ise emrine muhalefette bulunduğu için onu al, diye yalvarır.

Böylece, biçare Belam bin Bâûra'nın duası aleyhine döndü ve Cenab-ı Allah onun en sevdiği imanını aldı.

"Kâfirlerin duası, kuşkusuz boşunadır" hikmetince Bel'âm bin Bâûra'dan İsm-İ Azam duasının alınması üzerine Müslümanlar, şehre büyük bir aşk ve heyecanla saldırdılar. Zina Edenlerin Kötü Sonu Yûşa Aleyhisselâm'ın ordusu Belkâ şehrine yaklaştı. Şehri muhasara altına aldı.

Şehrin hükümdarı Belkâ şehri içerden savunmayı tercih etti. Yûşa Aleyhisselâm'ın ordusu şehrin surlarını zorladılar.

Şehri savunamayacaklarını anlayan Amalika Cebbarlarından Belkâ hükümdarı Balak, şehrin düşmemesi için hileler düşündü. Aklına bir şey gelmedi. Bel'âm onlara:

-HBen şimdi hem dünyamı ve hem de ahiretimi kaybettim. Bundan sonra bana hile yapmaktan başka bir şey kalmadı," dedi. 18 Kral sordu:

"Nasıl bir hile düşünüyorsunuz?" -"Zina hilesini!" -"Zina mı?" -"Evet zina!"

Ayetlerden Sıyrılmak

"o onlardan sıyrıldı çıktı."

Bu âyetlerden soyulup, sıyrıldı. Koyundan derinin soyulması ve yılanın derisinden sıyrılması gibi; o da hiç aldırış etmeksizin âyetlerden sıyrıldı.

"Derken onu şeytan arkasına taktı..."

çsf "ittiba etti"ç; "tabi oldu" kelimeleri bir manâyadır.

"peşine düştü" ve "peşine takıldı" kelimeler gibi...

Manâsı: Şeytan onun ardında olup, onun dalâlete düşmesini ve sapıtmasını istiyordu. O, iman ve taat ile şeytanı geçiyordu. Şeytan ona yetişemiyordu. Sonra o Allah'ın âyetlerinden soyulduğunda; şeytana katıldı ve şeytan ona yetişti. "oldu."

O ayetlerden sıyrıldığında; oldu;

"sapkınlardan"

Dalâlete düşen ve hidâyete erdikten sonra sapıklıkta tam ilerleyen kişilerden oldu.

"Gayy", helak mânâsına zikredilir (ve bazen de)

kaybetmek, mahrum olmak ve ziyan etmek mânâsına da zikredilir. "Kamûs'ta"sapıtı, dalâlete düştü" demektir.

(3/277)⁸¹

Belâmn Dünya Malına Meyletmesi

İmam Gazalî (k.s.) hazretleri buyurdular:

Bel'âm bin Bâûrâ, baktığı zaman arşı görürdü. Bel'âm bin Bâûrâ bir kere dünya matına meyledip, zelle işledi (ayağı kaydı ve böylece her şeyini kaybetti...) Bir haramı işlemekle, Allâhü Teâlâ hazretleri onu evliyası olarak terk etmedi. Ondandır marifeti soyup aldı. Bel'âm bin Bâûranın işinin başında, on iki bin ilim Öğrenen talebe onun meclisinde otururdu. Hepsi ondan ders alıyor ve yazıyorlardı. Bel'âm bin Bâûra, bu âlemin yaratıcısı olmadığı hakkında ilk kitap yazan (ateist) kişi oldu.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin gazabından Allah'a sığınırız.

İmam Gazalî hazretlerinin sözleri bitti.⁸²

Sâlik ve Mekrullah

Hakikate eren bir sâlik, asla Allâhü Teââ hazretlerinin mekrinden emin olamaz. Velew ki o kişi, nebilerin ve resullerin makamlarına yakın bir makama nail olsa bile... O kişi, kendi nefesine;

1- Mücâhedeleri,

2- Riyazetleri,

"Bunu nasıl temin edeceğiz?"

"Güzel ve genç kızları süsleyip Yûşa bin Nün askerlerinin içine gönderin. Mü'min askerlerden biri zina ederse Allah onlara veba hastalığını verir," dedi.

Şehrin bütün güzel kız ve genç kadınlarını süsleyip, İsrail Oğullarının içine gönderdiler. Askerleri tahrik ettiler.

Bir çok Yahudî asker onlarla zina ettiler. Bunun üzerine Allah onlara veba hastalığını verdi.

Yûşa Aleyhisselâm, bu hileyle alet olan askerlere çok gadaplandı. Harun Aleyhisselâm'ın torunlarından biri, zinâkâr askerlerden birini, beraber olduğu Amalikalî fahişe ile beraber mızrağa saplayıp: "Zina edenlerin sonu budur!" diye ordu içinde ibret olsun diye gezdirdi. 18

Yûşa Aleyhisselâm zina edenlere beddua etti. Zina edenlerin hepsi öldüler. Yûşa Aleyhisselâm'ın emriyle fahişeler ordudan uzaklaştırıldı.

Askerler tevbe ettiler.

İmanlarını tazelediler.

Belkâ Şehrinin Fethi

Günahlarından tevbe eden, İmanlarını tazeleyen, İslâm ordusu büyük bir gayretle şehre saldırdılar. Şehrin surları muhkemdi.

Mancınıklarla koca koca taşları kale'ye attıkları hâlde, şehrin kalesi bir türlü yıkılmıyordu.

Yûşa Aleyhisselâm'ın duasının bereketiyle Cenab-ı Allah, yere emretti. Yer sarsıldı. Depremle birlikte şehrin surlarının bir kısmı yıkıldı. Yıkılan yerden Yûşa Aleyhisselâm'ın ordusu kılıçlarını çekip şehrin içine girdiler.

Yûşa Aleyhisselâm ve ordusuna karşı dayanabilecek hiçbir güç yoktu.

Devrin bütün insanların kalbine korku salan ve herbiri birer insan azmanı olan Cebbarlar kavmi kaçarken birbirlerini tepeliyorlardı.

Böylece şehir alındı.

Şehrin alınmasıyla birlikte Bel'âm bin Bâurâ'yı getirip mahkemeye çıkardılar.

Bel'âm bin Bâurâ'ya sordular:

"Senin hakkında nasıl bir hüküm verelim? Sence senin cezan ne olmalıdır?"

Bel'âm bin Bâurâ kekeledi:

"İdam!"

Dünyalık için, Allah'ın peygamberi ve onun ordusuna beddua ederek, İmanı bırakıp küfrü tercih eden kişi, kendi cezasını kendisi verdi.

Bel'âm bin Bâurâ'yı asarak öldürdüler. Daha geniş bilgi için bakınız. Araisü'l-Mecâlîs, Mir'ât-i Kâinat, Kıyasü'l-Embiya, el-Kâmil fit-Tarih, Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/463-469.

⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/470-471.

⁸² İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/471.

3- Nefis ve hevâsına muhalefet etmek kapısını asla kapatamaz. ⁸³

Efendimiz (s.a.v.) ve Ona Tabi Olanların Halleri

Hiçbir halde (mücâhede, riyazet ve nefse muhalefeti terk edemez)....

- 1- Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin,
 - 2- Hülefâ-i raşîdin olan imamların,
 - 3- Sahabelerin,
 - 4- Tabîinin,
 - 5- Selef-i sâlihinden olan imamların,
 - 6- Eski şeyhlerin,-
 - 7- Geçen âlimlerin durumları hep böyleydi.
- Asla kendi nefislerine (gayri meşru) nimet ve dünyevî zevk kapısını açmazlardı.

- 1 - Yemek,
- 2- İçmek
- 3- Giymek,
- 4- Nikah
- 5- Binek,
- 6- ve Meskende, ⁸⁴

Lütuf ile Belâ

Allâhü Teâlâ hazretlerinin gaybın gizliliklerinde saidler için çok gizli lütuflan olduğu gibi; (öyle gizli lütuflar ki; -"Hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği hiçbir kalbin üzerine doğmayan ve hiçbir beşerin hatırına (ve aklına) gelmeyen nimetler..." ⁸⁵

Yine orada Allâhü Teâlâ hazretlerinin onlara (kullara) hazırlamış olduğu belâlar da vardır.

Sadık olan sâlik sakınmalıdır.

Belki, baliğ, vâsıl, kâmil ve nâzik olan kişiler bile dünyada genişlik, (varlık ve bollukla) bu belâlara maruz kalmaktan sakınmalıdır. Hallerde, bast (genişlik, rahatlık ve ferahlık) ve nefsin hevâ-ü heveslerine tabi olmaktan korunmalıdır.

Te'vilât-i Necmiyyede böyledir. ⁸⁶

Belanın Tevhidinin Yok Olması

Kâşifi (k.s.) hazretleri buyurdular: Şeyhü'l-İslâm (r.h.) buyurdular:

Takdir rüzgarı öyle bir yerden esti ki, acaiblikler onun önünde kalmadı. Cenab-ı Allah tarafından verilen fazl ü keremi alıp götürdü.

Behrâmın zünnârını kibir ve gurur ile aşkla beline bağladı. Ve onu din edindi. Eğer Bel'âm'in adı ve tevhidi tarafına esmiş olsaydı, ondaki hasis (küfür) taşlarını yok eder ve ona beraberlik verirdi. Ne güzel buyurmuşlar:

- "Onun kibir kanatları, kendisini o mabetten uzağa götürdü.

Ve o, adam olmanın sırrının hikmetini yıktı

Neden, niçin hep senin işindir.

Akıl ne zaman sana yetişecek?

Mutlak ferman budur:

Okunan hüküm ol..." ⁸⁷

Yükselden Düşmek

"Ve eğer dileseydik,"

Onun yükseltilmesini dileseydik; "Elbette biz onu yükseltirdik»."

Âlimlerden ebrârın (iyi zatların) menzil (ve mertebelerine yükseltmeyi dileseydik;)

"o âyetlerle,"

O ayetler ve o ayetlere sarılması sebebiyle, demektir. Bazıları buyurdular:

⁸³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/471.

⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/471-472.

⁸⁵ Kenzu'l-Ummâl: 39236,

⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/472.

⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/472-473.

- "Onlar, İbrahim aleyhisselâm'a inen sahifeler idi. Bel'âm bin Baûrâ onları okuyordu.

Veya İsm-i A'zam duasının şâmil olduğu şeylerdi...

Muhalled Olmak saplandı..."

"Ve lâkin o, yere (alçaklığa)

Dünyaya meyletti. Onun yükselmesine sebep olan şey, yükselmenin zıttı olan alçalmasına yol açtı.

Bir şeye mühalled olmak, mutmain olmakla beraber (tamamen) ona meyletmektir.

Dünya ve arz ile tabir olundu. Dünya yeryüzünde olan bütün akarlar ve eşyalardır. Bunların hepsi yeryüzüdür.

Diğer bütün eşya yerden çıktığı için yeryüzü denildi.

Yeryüzüne mühalled olmak ise, ayetlere sarılmak ve onların gereğiyle amel etmekten yüz çevirmekten kinayedir.

Kinaye açıkça belirtmekten daha belîğ ve daha tesirlidir.⁸⁸

Heva

"ve nevasının ardına düştü,"

1- Dünyayı,

2- Ve kavmini râzî etmeyi

(Yani para kazanmak ve toplumun kendisinden memnun olmasını Allah'ın emirlerinin üzerine) tercih edip nevasına tabi oldu. Düştü, tâ en düşük yere düştü. Mürted oldu. Ta esfel-i sâfilîne döndü. Buraya kadar olanlar şu kavli-i şerife işaret içindir...

"Artık onun meseli,"

Onun sıfatı, onun düşük ve rezil olmaktadır. jdi "Mesel," kelimesi vasıf i/e darb-ı mesel verilmenin arasında müşterektir.

Burada "Mesel," den murad, vasıftır.⁸⁹

köpeğin meseli

Bahr'da böyledir. "o köpeğin meseline benzer:"

Hallerinin hasis (düşük ve rezil olmasında) köpeğin sıfatı gibidir.

"Üzerine varsan dilini salar solur,"

Eğer ona hamle eder, yanına ve üzerine varırsan "dilini salar solur."

"İehs" dili sarkıtmaktır. Yani şiddetli bir nefesle dışarıya sarkıtmaktır.

"Veya bıraksan yine dilini salar solur..."

Yani daima dilini salar ve solur. İster sürekli onu men etmek, tard-etmek ve kovmak veya onu hali üzere terk etsen ve ona taarruz etmesen bile o yine dilini çıkarır salar solur...

Çünkü diğer hayvanların aksine köpeklerin kalblerinin zayıf olması ve yüreklerinin yememesinden dolayı, kolaylıkla, sıcak havayı çıkartmaya ve soğuk havayı içlerine çekmeye güçleri yetmez.

Halbuki diğer hayvanlar şiddetli nefes almaya (kuvvetli soluğa) muhtaç değiller.

Yorgunluk ve bitkinlik dışında diğer hayvanlara sıkıntı, daralma gelmez...

Nasıl ki köpek devamlı olarak solur; o şekilde bu kâfirler de, eğer onu ahkoyar, onları men eder, onlara vaaz edersen; onlar da men olunmaz ve öğüt kabul etmezler. Ve eğer onları kendi başlarına bırakırsan kendileri hidâyete ermezler. Akıllarını çalıştırmazlar... (3/278) Kafirler, sonu olmayan (bir zulüm), zillet, alçaklık ve düşüklüğe saplanırlar.⁹⁰

İlim ve takva

Bak! (İbret al) dünya sevgisi ve uğursuzluğu hâsseten (deniz gibi olan) alimleri nasıl celb ediyor...

Hadîs-i şerifte şöyle varid odu:

- "Kimin ilmi artar da (ziyâde ilme sahip olur da) dünya (ve dünya malına karşı) zühdü (ve takvası) artmazsa; o kişinin ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinden uzaklaşması artar..."⁹¹

⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/473-474.

⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/474.

⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/474-475.

⁹¹ Camlus's-Sağîr: 8397,

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/475.

Nankörlük Mahrumiyet Getirir

Nimet, kadr u kıymetini bilmeyen kişiden soyulup alınır. Nankör olup, şükürünü edâ edemeyenlerden nimet alınır. Köpek;

1- İhanet,

2- Yükseklik,

3- Şeref ve

4- Hakaretin ikramını bilmediği gibi (olanlardan nimetler alınır...) ⁹²

Kerem, KahrveMekr

Gerçekten köpeğin yanında ikramların (ve iyiliklerin) hepsi, onun önüne atılan ve onun yediği bir kemik kırığı ve ona verilen bir sofraya kırıntıdır. İsterse seninle beraber serîrlerin üzerinde otursun; veya toprakta ya da pisliğin (çöplüğün) içinde yatsın onun için fark etmez...

Kötü kul da (işte bu köpek gibidir,) o da keramet (maddî ve manevî ikramların) kıymetini ve değerini bilmez. Nimetin hakkını edâ etmekten câhil kalır. Ve böylece ondan, fazl ü kerem elbisesi ondan soyulup alınır ve Kahr ve mekr ridâsı (elbisesi) kendisine giydirilir... ⁹³

Te'vilât-i Necmiyyeden

Te'vilât-i Necmiyye'de buyuruldu:

Meftun (nefsine tabi olmakla fitneye düşürülen) câhil kişi, nefsinin hevâ ü hevesine tabi olmanın kendisine asla zarar vermeyeceğiyle kesinlikle mağrur olup aldanmasın.

Zira Allâhü Teâlâ hazretleri, Peygamberleri bile hevâ ü hevesine tabi olmaktan sakındırdı. (Yoksa o takdirde) onlar için dalâleti hazırladı, şu kavî-i şerif gibi;

"Yâ Dâvûd! Muhakkak ki biz seni arzda bir halife kıldık. İmdi İnsanlar arasında hak ile hükmet de hevâya (keyfe) tâbi olma ki, seni Allah yolundan sapıtmasın. Çünkü Allah yolundan sapanlar, hesap gününü unuttukları cihetle kendilerine pek şiddetli bir azap vardır!" ⁹⁴

Allah'ın Mekri

Hafız (k.s.) hazretleri buyurdular:

-"Eyfâkîh!

Devamlı ilim ve amel ile mağrur olma Zira hiçbir kimse Allâhü Teâlâ hazretlerinin kazasından (Mekir ve takdirinden) asla, canı alıp götüremez (kurtaramaz)." ⁹⁵

Yahudi Âlimlerin Köpeğe Benzetilmesi

"Bu, işte," Bu kötü misâl,
fe "âyetlerimizi tekzîb
eden/yalanlayan o kavmin meseli..."

Onlar (âyetleri tekzib edenler) Yahudilerdir. Bel'âm ve ondan sonra gelen Yahudî âlimlerinin (çoğuna) Allah'ın ayetleri (Allah'ın tevhidi ve ilâhî ilim) kendilerine verildikten sonra onlar; Allah'ın ayetlerinden soyulup sıyrıldılar.

Dünyaya meylettiler.

Ve böylece (Yahudî âlimler) köpek gibi oldular. ⁹⁶

Yahudilerin Büyük Şeytanlıkları

Yine böyle oldu...

1 - Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sıfatları ve na'ıtları

⁹² İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/475-476.

⁹³ İsmail Hakkı Bursevî (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/476.

⁹⁴ Sad: 38/26,

İsmail Hakkı Bursevî (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/476.

⁹⁵ Divân-ı Hafız-ı Şirâzî, s. 117,

İsmail Hakkı Bursevî (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/477.

⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/477.

2- Mu'cize olan Kur'ân-ı kerimin zikri,

3- Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin gönderilmesinin çok yakın olduğuna dair insanlığa olan müjdeler...

Hatta o dönemde, Yahudiler, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin gelmesiyle insanlara karşı fethe vesile yapıyorlardı. (Daha sonra Efendimiz s.a.v. hazretlerinin peygamber olarak gönderilmesi ve Kur'ân-ı kerimin inmeye başlamasıyla) Yahudî âlimler;

1- Efendimiz (s.a.v.) hazretleri hakkındaki itikadlanndan soyulup sıyrıldılar.

2- Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini tekzip ettiler.

3- Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin Tevrat'ta bulunan zikirlerini yaktılar...⁹⁷

Kıssayı Kıyas Et

Kıssayı kendilerine bir nakleyle/anlat!..."

O haberi, onlara oku!

"kasas", mastardır; kendisiyle mefûl isimlendirildi.

uut "soymak, idam etmek" kelimesi gibi. Kelimenin başındakilâm ahid içindir...

"Gerektir ki bir düşünürler."

Onların kendilerini vaaz kabul etmeye hidayet buyuran bir tefekkür ile tefekkür etmeleri umulur.⁹⁸

Fiilleri Kötü Kavim

Ne çirkin meseli var,"

"ne kötü oldu, ne çirkin oldu," kelimesi^ "Ne kötü" manasındadır.

"mesel" kelimesi, "ne çirkin oldu," fiilinde gizli olan fail'den temyiz olup, onu tefsir etmektedir. "o kavmin ki," Muzâfın takdiriyle zemme mahsus olandır. Fail ile temyîz arasında tesadüfün vucûbundan dolayıdır.

Yani, kavmin misali ne kötü bir misâl oldu. Kötü vasıf, bu kavmin vasfıdır.⁹⁹

Kavmin Fiilleri Kötüdür

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

Bu kötülük, onların (Yahudîlerin) fiillerine dönüktür. Yoksa misalin kendi nefesine değil... Sanki şöyle buyuruldu:

-"Kendilerine çirkinlik vasfını celbeden fiilleri ne kötü oldu," demektir.

Zira misâl, Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından verilen bir hüküm ve doğru bir karardır...¹⁰⁰

Kendilerine Zulüm Etiler

"âyetlerimizi tekzîb eden..."

Onların aleyhine hüccetin kıyâmı ve onlara öğretildikten sonra (Allah'ın âyetlerini tekzib edenler),

"sırf kendilerine zulmediyorlardı..."

Onlar tekzible (Allah'ın âyetlerini yalanlamakla) zulüm etmezler; ancak kendi kendilerine zulüm ederler. Zira onların tekziblerinin vebali onların kendi hatalarıdır.¹⁰¹

Öğüt ve Hidâyet

"Allah kime hidâyet ederse," Yani Allâhü Teâlâ kendisinde hidâyet yaratırsa, i "hidâyet bulan o..."

Kim olursa olsun, ondan başkası değil... Ama vaaz, tezkir (hatırlatmak, öğüt vermek ve nasihat), hidâyetin hâsıl olması için âdî olan vasıtalar kabilindedir. Öğütler, kulun, kendi arzu ve ihtiyarını (özgür seçimini) hidâyetin tahsiline kullanmasına davet eden sebepler olması dışında; hidâyetin yaratılmasında hiçbir tesirleri yoktur...¹⁰²

Dalâleti İsteyene Dalâlet Yaratılır

"Ve kimi de dalâlete bırakırsa,"

⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/477-478.

⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/478.

⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/478.

¹⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/478-479.

¹⁰¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/479.

¹⁰² İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/479.

Hidâyette yaratmaz da aksine o, kişinin kendi ihtiyarını (özgür irâdesini) dalâlet (küfür ve) benzerlerine sarf etmesinden dolayı onun içinde dalâlet (ve sapıklığı) yaratırsa;
"hüsrana düşenler de, İşte onlar..." Ziyân ve hüsranda kemâle erenlerdir; başkası değil...¹⁰³

İşaretler

Bu âyet-i kerimelerde şu işaretler vardır:

Kime inayet yetişir ve bu gün hidâyet ona kavuşursa; o kişi idrak edip ulaşmış olduğu yüce mertebelerden süfliyata (aşağıya) düşmez... Bunlar (yani ilâhî inayetle hidâyete erenler), Allâhü Teâlâ hazretlerinin nurunun serpilmesi anında ilâhî nurun kendilerine isabet ettiği kimselerdir.

Allâhü Teâlâ hazretleri kimi de inayetten ve hidâyetten mahrum ederse, ta ki o kişi, hevâ-ü hevesine tabi olur. Hevâ-ü hevesi, onu, Allânın yolundan saptırır, dalâlete düşürür. Bunlar, nurun serpilmesi anında o nurdan yoksun olanlardır. O nur onlara dokunmadı. Böylece onlar dalâlet ve hüsranda kaldılar.¹⁰⁴

Süfyân-ı Sevrî Hazretlerinin Duası

Süfyân-ı Sevrî hazretleri, (yolda yürürken bile), sanki (batmak üzere olan bir) gemideymiş gibi hep şöyle dua ederdi:

Kulun;

-"Allâhım selâmet, selâmet veri"¹⁰⁵

Hikaye

Beşîr (müjdecî) Yakûb Aleyhisselâm'a gelip, (Yusuf Aleyhisselâmın Mısırda sultan olduğunu haber verince;) Yakub Aleyhisselâm (m ilk sorusu şu oldu:) (3/279)

-"Yusuf u hangi din üzere terk ettin (yani hangi din üzere gördün?)" dedi. Beşîr:

-İslâm dini üzere..." dedi. Bunun üzerine Yakub Aleyhisselâm;

-"Şimdi nimet tamam oldu!" dedi (ve oğlunun İslâm dini üzerine olmasından dolayı Allâhü Teâlâ hazretlerine şükretti...)¹⁰⁶

En Güzel Dua

Denildi ki:

-"Bize nimet veren ve bizi İslâm'a hidâyet nasip eden, Allâhü Teâlâ hazretlerine hamd-ü senalar olsun!"

Kelimesinden (duasından), Allâhü Teâlâ hazretlerinin daha çok sevdiği bir dua ve şükürü eda etmede daha tesirli bir kelime yoktur...

(Ey sevgili kardeşim,) seni şükürden gâfil olmaktan sakındırırım. Ve şuan içinde bulunmuş olduğun;

1- İslâm,

2- Marifet,

3- Başarı ve

4- İsmet (günahlardan korunma) Halinle kesinlikle mağrur olup, aldanma! Zira muhakkak ki bununla beraber, emniyet, gaflet ve tembelliğe yer yoktur. Zira

-"İşler akıbetlerine göredir!"¹⁰⁷

Hikaye (şükür)

Bazı Arifler (k.s. hazerâtı) buyurdular:

Peygamberlerden bazıları, Allâhü Teâlâ hazretlerine Bel'am'ın işini ve onun bu âyetlerden ve kerametlerden tart edilip kovulmasını sordular.

Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

-"Ona vermiş olduğum nimetlerden dolayı; günlerden hiçbir gün bana şükretmedi. Eğer vermiş olduğum (maddi ve manevî şeylerden dolayı) bir kere bile bana şükretmiş olsaydı; elbette ondan (nimetleri ve nimetlerin en

¹⁰³ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/479-480.

¹⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/480.

¹⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/480.

¹⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/480.

¹⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/480-481.

büyüğü olan imanı) soyup çıkartmazdım..."¹⁰⁸

Cevher Kuruşa Satılmaz

Kim ki, çok kıymetli nefis bir cevheri olur da, onu bir milyon dinar (altın para) karşılığında satması mümkün iken; gidip, onu bir kuruşa satarsa, bu durum onun için gerçekten,

- 1- Büyük bir zarar
- 2- Büyük bir aldanma,
- 3- Büyük bir ahmaklık,
- 4- Onun himmetinin düşük olduğuna apaçık bir delil,
- 5- İlminin kusurlu,
- 6- Görüşünün zayıf,
- 7- Aklının kıt, Bir kişi olduğunu göstermez mi?¹⁰⁹

Vaaz ve Öğütleri Kabul Etmek

(Ey sevgili kardeşim) sen vaaz ve öğütleri kabul et! -Ta ki. senden dünya ve âhiret gitmesin?

Uyanık ol!

Muhakkak ki iş tehlikeli ve ömür kısadır!

Amellerde taksir çoktur.

Her şeyi kontrol eden Allâhü Teâlâ hazretleri de görüyor!

Eğer Allâhü Teâlâ hazretleri, amellerimizi hayırla tamamlayıp mühürler ve bizim ayak kaymalarımıza son verirse; bu gerçekten ona zor değildir.

Allâhım, bu fakir kulunun ricasını gerçekleştir! Amin¹¹⁰

Cehennemlik Kavim

Yüce Meali:

Celâlim hakkı için, cin ve ins'ten bir çoğunu cehennem için yarattık. Onların öyle kalbleri vardır ki, onlarla duymazlar ve öyle gözleri vardır ki, onlarla görmezler ve öyle kulakları vardır ki, onlarla işitmezler. İşte bunlar behâim/hayvanlar gibi, hatta daha şaşkındırlar. İşte bunlar hep o gaafiller... "9"¹¹¹

Tefsir-i Şerifi:

"Celâlim hakkı için biz yarattık," Yani vallahi biz yarattık, demektir.

Kâmûs'ta buyurdu:

"yaratık" kelimesi, "kılmak" ve "yaratmak" Mi gibidir.

"yaratık" kelimesi, çok şey için kullanılır. "züriyet" kelimesi ondan gelmektedir, insan ve cinlerin nesillerinin kaynağıdır...

Cehennem

"cehennem için"

Cehenneme girmesi için ve cehennemle ona azab etmek için yarattık, demektir.

- "cehennem" âhirette, Allâhü Teâlâ hazretlerinin hapsidir. Kendisine cehennem diye isim verilmesi, derinliğinin çok uzakta olmasındandır. Denilir ki:

Cehennemın kuyuları çok uzak (derin) olduğundan; cehennem;

1- Hararet (çok sıcak)

2- Zemherir (çok soğuk). İhtiva eder...

¹⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/481.

¹⁰⁹ Kaşıkçı Elmasını birkaç kaşığa satan adam gibi: 1669 yılında İstanbul'da Eğrikapı çöplüğünde dolaşan baldırı çıplak takımından bir adam bir yuvarlak taş bulur... Bir yaymacı kaşıkçıya giderek üç tahta kaşığa değişir... Kaşıkçı götürür, bu taşı bir kuyumcuya on akçaya satar. Kuyumcu taşı arkadaşlarından birine gösterir; kıymetli bir elmas olduğu anlaşılınca beriki sus payı ister... Aralarında kavga çıkar... Mesele Kuyumcubaşıya akseder. Kuyumcubaşı kavgacıların eline birer kese akçe vererek taşı alır,.. Fakat bu sefer de vakayı Sadrazam Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa duyar, taşı kendisi için satın almağa hazırlanırken mesele Padişaha akseder. Dördüncü Mehmet, bir Hattı Hümayun ile elması Sarayı Hümayuna getirir ve Saray elmastıraşına verilir. Eğrikapı çöplüğünde bulunan taş işlenince meydana 48 kratlık nadide bir elmas çıkar... Kuyumcubaşıya Kapıcıbaşılık rütbesiyle bir kese bahşiş ihsan olunur. Kaşıkçı Elmasının Eğrikapı çöplüğüne nasıl düştüğü tarihin bir sırrı olarak kalmıştır. Bu elmas halen Topkapı Sarayı Müzesindedir.

İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/481-482.

¹¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/482.

¹¹¹ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/483.

Cehennemde sıcaklık ve soğukluk en yükseklik derecesindedir. Cehennem yüksekliğiyle en derin yerinin arası, yüz yetmiş beş senelik bir uzunluğu vardır. "bir çoğunu..." (kimden?) ve ins'ten" Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilminde küfür üzerine ısrar edenler... cehennem için" kavli-i şerifindeki lam (j) harfi, akıbet içindir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin ezeli ilmiyle, kişinin kendi ihtiyarı (özgür iradesiyle) küfrü tercih edip, küfürde ısrar edenler; cehennem ehlinen olurlar.¹¹²

Cinlerin Bazı Hususiyetleri

"Cin," değişik şekillere girmeye kadir olan hevâî cisimlerdir. Cinlerin akılları ve idrakları (anlamaları) vardır. Cinler, zor ve meşakkatli işleri yapmaya güçleri yeter. Cin, insanın zıttıdır. Cinlere, cin isminin verilmesi, gözden kaybolmaları ve gizlenmelerinden dolayıdır. "Gece onu gizledi ve örttü" denilir.¹¹³

Cinlerin İnsanlardan Önce Zikredilmesi

"İns," İnsan gibi beşer, demektir, "İns," kelimesi, "Şeye ünsiyet kurdu ve göründü" kelimesinden gelmektedir. "İns" ve "ins'ten" kavli-i şerifinde cinler kelimesi, insan kelimesinden önce zikredildi. Çünkü cinler, insanlardan daha çok ve önce yaratıldıkları içindir. "ins"lafzı, "cin"lafzından daha hafiftir. Çünkü, hafif nun ve mühmel olan sin ile çok hafiftir. En ağır olanın hafif olandan daha önce zikredilmesi evlâ oldu... Konuşan kişinin neşâti ve rahatı için...¹¹⁴

Cinler de İbâdetle Mükelleftirler

Âlimlerin icmaı, cinlerin de hususiyetle bu şeriata göre kulluk ettikleri (ibâdetle mükellef olduklarıdır...) Zira Efendimiz (s.a.v.) hazretleri sekaleyne (yani insan ve cinlere) peygamber olarak gönderildi. Hiç şüphesiz, cinler geçmiş ümmetlerde de mükelleftiler. Bu ümmette mükellef oldukları gibi. Şu âyet-i kerimede beyan edildiği üzere; -"İşte bunlar ins ve cin'den önelerinde geçen ümmetler içinde üzerlerine söz hak olmuş olan kimselerdir. Çünkü bunlar hep hüsrana mahkûm olmuşlardır..."¹¹⁵ İki fırkanın (insan ve cinlerin bu âyeti kerimede) cem edilmesi (beraberce zikredilmesi), ibâdet ve saadet için onların var olan kâmil fitrî istidatlarına göredir.¹¹⁶

Kâfirlerin Çok Olması

Sual: Eğer sen desen ki: "Allâhü Teâlâ hazretlerinin kâfirleri, mü'minlerden çok kılmasının hikmeti nedir?" Cevap: Derim ki: Allâhü Teâlâ hazretleri, onlara (ve bütün mükelleflere) kendisinin onların taatlarından müstağnî olduğunu ve onların ibâdetlerine muhtaç olmadığını göstermek ve burada mü'minlerin izzet ve şerefini izhâr etmek içindir... Zira eşya zıtlarıyla bilinir. Bir şeyin var olması ve bulunması az olursa, kıymeti ve izzeti daha da artar...¹¹⁷

Gadab Ehli mi Yoksa Rahmet Ehli mi?

Sual: Eğer sen desen ki: Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretlerinin rahmeti elbette gadabını geçti, tş, rahmet ehlinin gadab ehlinen çok olmasını gerektirir. Halbuki her bin kişiden dokuz yüz doksan dokuz kişi, gadab ehlidir; bin kişiden sadece bir kişi cennet ehlidir! Cevap: Bu çokluk Adem oğullarına nisbetledir. Ama melekler ve cennet ehline nisbetle rahmet ehli çoktur. Zira insan oğlu, melekler, huriler ve gılmanlara nisbetle çok azdırlar. Böylece rahmet ehli, gadab ehlinen daha çok

¹¹² İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/483-484.

¹¹³ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/484.

¹¹⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/484-485.

¹¹⁵ El-Ahkâf: 46/18,

¹¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/485.

¹¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/485-486.

olmuş olur. ¹¹⁸

Kâfirlerin Çokluğu Müminler Bir Müjdedir

Denildi ki:

- "Kâfirlerin çok olmaları, hayırlılara (mü'minlere) fidyelerinin çok olması sebebiyle büyük bir müjdedir."

Zira sahih haberde şöyle varid oldu:

- "Muhakkak ki her bir mümin bir kâfirin perçeminden (alın saçlarından) tutup onu kendisine karşılık fide olarak cehennem ateşine atacaktır!" ¹¹⁹

Veled-i Zina

Hadis-i şerifte şöyle varid oldu:

- "Allâhü Teâlâ hazretleri, cehennem için yarattığını yarattı... Veled-i zina (zina muhsülü olanlar) cehennem için yaratılanlardan oldular." ¹²⁰ (3/280)

Veled-i Zina Cennete Giremez

"Makâsîd'ta buyurdu:

- "Veled-i zina cennete giremez!" ¹²¹

Hadis-i şerifi eğer sahih ise manâsı şöyledir: Veled-i zina ebevynin (anne ve babasının) amellerinin (zina) misli gibi amel ettiğinde cennete giremez, demektir. ¹²²

Âlimler, bu hadisi şerifin lafızlarının zahiri üzere hamledilmeyeceğine ittifak ettiler. ¹²³

Çok Zina Yapanlar

Veled-i zina, çok zina yapan demektir. Nasıl ki,

"Benü's-Suhuf

Çok kere şahitlik yapanlara, yaprakların oğlu,

Çok cesur (ve sürekli savaşımlara katılana) "Harbin oğlu",

Ve Müslümanların çocuklarına "İslâm'ın oğlu", denildiği gibi... ¹²⁴

Veled-i Zina Velayete Ulaşamaz

Vusul ehlinden olan meşâyih-i kiram hazeratı ittifak ettiler ki:

- "Muhakkak ki, Veled-i zina (zina mahsulü olan kişiler) hususî velayete ehil olamazlar..."

"Onların öyle kalbleri vardır,"

"çok" kelimesinin başka bir sıfatı olmakla mahallen mensûbtur.

"onlarladuymazlar..."

"kalbler," kelimesinin sıfatı olmakla mahallen mensûbtur.

Kalblerini, hakkı öğrenmeye ve onun delillerinin marifetini

edinmeye nazar etmezler.

Kalb, ayna gibidir. Kalb, ayna gibi, inkâr ve gaflet ile pas tutar. Kalbin cilâsı; tasdik ve inâbet (tevbeyle Allah'a yönelmek) tir. ¹²⁵

Şehvet Akıl Gözünü Kör Eder

Sa'dî (k.s.) hazretleri buyurdu:

¹¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/486.

¹¹⁹ Camius-Sagîr:821,

İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/486.

¹²⁰ Kenzûl-Ummâl: 13097,

İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/486-487.

¹²¹ Keşfü'l-Hafâ:3114,

¹²² Makâsîdül-Hasene, s, 537,

¹²³ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/487.

¹²⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/487.

¹²⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/487-488.

-"Hevâ ve şehvet perestlik tozu,
Senin akıl gözünü kör etti.
Heves zehiri, senin (manevî) ömrünü öldürdü.
Sen bundan gafilsin.
Gaflet sermâyesini, sen gözünde temizle
Yarın tamam olduğunda,
Basiret gözün toprakla dolacak..¹²⁶

Gözler

"ve öyle gözleri vardır ki, onlarla görmezler."
Allâhü Teâlâ hazretlerinin yarattıklarına ibret almak nazarıyla bakmazlar.
Bârü Teâlâ hazretlerinin yarattığının ardında gözlerin olması ne güzeldir.
Kardeşlerin gözün takılması kötüdür ve aşağılıktır dost!"¹²⁷

Kulaklar

"ve öyle kulakları vardır ki, onlarla işitmezler..."
Âyetleri ve öğütleri, düşünmek, ibret almak ve tezekkür
işitmesiyle işitmezler.
Kur'ân-ı kerimin yolunda olup, ona yapış Bühtan Ve bâtil şeyleri işitme!¹²⁸

Hayvan Gibi Olmak

"İşte bunlar," Bu zikredilen sıfatlarla mevsûf olan; "behâim/hayvanlar gibi,"
Dört ayaklı hayvanlara benzerler.

- 1- Fıkıhtan yoksun olmaları,
- 2- Hadiseyi gereğince anlamamaları,
- 3- Basiretlerinin olmaması,
- 4- İbret almamaları,
- 5- Dinlediklerini düşünmemeleri
- 6- Tedbirsiz olmaları yönlerinde hayvanlar gibidirler...

Veya, bütün kuvvet, himmet ve çalışmalarını sadece mâişete hasredip sarf etmeleri sebebiyle hayvanlar zümresindedirler.¹²⁹

En 'âm Ne Demektir?

"behâim/hayvanlar gibi," kelimesi, kelimesinin cemiidir. Harekeyledir. Bazen de aynel fiilin sukûnüyledir.
kelimesi, deve, sığır, koyun ve keçi cinsi için kullanılır
Veya hususiyetle deve için kullanılır.
"Kâmûs'ta böyledir."¹³⁰

Hayvandan Aşağı İnsan

"hatta daha şaşkıncıdır." "bel" kelimesi, darb-i mesel vermek içindir; yoksa hükmün ibtâli için değildir. Belki hükmün intikâli içindir.
O da hayvanlara teşbih hükmünden başka bir hükme gitmektir. Diğer hüküm de o insanların yol bakımından hayvanlardan daha aşağı bir derecede olmalarıdır.¹³¹

Dalâlet Ehli

¹²⁶ Bostan-i Sa'dîy-i Şirâzî s. 187,

İsmail Hakkı Bursevî (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/488.

¹²⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/488-489.

¹²⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/489.

¹²⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/489.

¹³⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/489-490.

¹³¹ İsmail Hakkı Bursevî (k. s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/490.

Zira hayvanlar, kendisi için mümkün olanı idrak eder. (Hayvanlar:)

- 1 - Menfaatlerini idrak eder,
- 2- Zararlarını idrak eder,
- 3- Menfaatleri celbetmeye çalışır.
- 4- Zararlardan sakınırlar.

Gayet büyük bir çalışmayla hayvanlar, kendi menfaatleri için çalışırlar. Ama bunlar (hayvanlardan daha aşağı olan İnsanlar) böyle değiller. İnsanlar, yeryüzünde ebedî olmaktan uzaktırlar. Onlar, mukîm ve ebedî olan nimetleri terk ediyorlar. Ve onlar, uhrevî nimetleri, ebedî azab üzerine tercih ettiler.¹³²

Hayvan ve İnsan Farkı

Denildi ki:

Çünkü hayvanlar sahibini tanırlar. Sahiplerine itaat ederler. Ama bunlar (müşrik, kâfir ve sapıklar) ise, Rablerini tanımıyorlar, Rablerini zikretmiyorlar, Ve Rablerine itaat etmiyorlar...

Haber'de şöyle varid oldu:

- "Her şey, Âûâhü Teâlâ hazretlerine Âdem oğlundan daha çok itaat eder."30

- "Yazıklar olsun Adem oğluna. Ziyadesiyle pür mahal oldular. Böylece; Hayvanlardan daha sapık ve şaşkın oldular." ¹³³

Gafiller

İşte bunlar hep o gaafiller..."

Âhiretin işlerinden ve orada âsiler için hazırlanmış olan azablardan gafildirler.

İnsanın (iki yönü) vardır.

- 1- Rahmânî taraf,
- 2- Cismânî taraf... tnsan oğluna
- 1- Akıl
- 2- Şehvet verildi.

Eğer insanın akli şehvetine galip olursa, o kişi meleklerden bile faziletli ve üstün olur.

Ama eğer akli nefse ve nefsin hevâ ü heves ve şehvetine mağlûp olursa; o durumda da insan, hayvanlardan daha aşağı ve hasis (adî) bir mahlûk olur. ¹³⁴

Meleklerden Faziletli Olmak

Bu manâda buyrulduğu gibi:

- "İnsanda, meleğin nasibi ve şeytanın da nasîbi vardır. Sen şeytanın nasibini terk et. Fazilette meleklerin bir önüne geç. Melekten daha üstün ol" ¹³⁵

Mahlukat Kısım Kısımdır

Bil ki: Allâhü Teâlâ hazretleri, mahlûkatı birkaç çeşit yarattı (yani: Muhabbet ehli, Cennet ehli, Ateş ehli...) ¹³⁶

Muhabbet Ehli

Onlardan bir kısmını, hüsün ve cemâlini izhâr üzere (bazı insanları) kurb {kendisine yaklaşması) ve muhabbet için yarattı. Bunlar ehlüllah ve Allah'ın hâs kullarıdır. Onlar, Onunla Allâhü Teâlâ hazretlerinin kelâmını işitir; cemâlini görürler ve Onunla Allah'ın kemâlini bilirler. ¹³⁷

Cennet Ehli Olanlar

Bir kısmı da lütuf ve rahmetini izhâr etmek için, cennet ve cennetin nimetleri için yarattı. Bunlar için,

¹³² İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/490.

¹³³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/490-491.

¹³⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/491.

¹³⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/491.

¹³⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/491.

¹³⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/491-492.

- 1 - Tevhidin delillerini ve marifeti anlayan kalbler verdi. ,
- 2- Hakkın âyetlerini gören gözler yarattı...¹³⁸

Cehennem Ateşi İçin Yaratılanlar

Bir kısmını da cehennem ateşi ve cehennem alevleri için yarattı. Onlar da cehennem ehli olanlardır. Alfâhü Teâlâ hazretleri bunları da kahrını ve izzetini izhâr etmek için yarattı.

- 1 - Bunlar hayvanlar gibi olanlardır.
- 2- Bunlar, Allâhü Teâlâ hazretlerini sevmeyizler.
- 3- Bunlar, Allâhü Teâlâ hazretlerini talep etmezler.
- 4- Bunlar belki hayvanlardan daha aşağıdırlar.

Zira hayvanların marifet ve hakkı talep etme istidadları yoktur. (3/281) Halbuki insanların marifet ve hakkı talep etme istidadları vardır. Marifet ve hakkı talep için olan fitrî istidadlarını,

- 1 - Dünyevî şehvetlere,
 - 2- Dünyanın süslerine,
 - 3- Hevâ ü hevâ tabi olmakla istidadlarını iptal ettiler. Bunlar; Âhireti dünya ile sattılar, Dini dünya ile sattılar. Mevlâ Teâlâ hazretlerini talep etmeyi terk ettiler.
- Ve böylece, hayvan gibi ve belki hayvanlardan daha aşağı oldular. Bunlar istidadlarını ifsâd ettikleri için...
İşte bunlar hep o gaafiller..."

Yani bunlar;

- 1 - Allah'tan gafilirdirler.
- 2- Marifet ehlinin kemâlâtından gafilirdirler.
- 3- Kemâl ehlinin izzetinden gafilirdirler. Te'vilât-i Necmiyyede de buyurduğu gibi...¹³⁹

Esmâ-î Hüsnâ

Yüce Meali:

Halbuki Allah'ındır en güzel isimler (Esmâ-i hüsnâ)... Onun için siz O'na onlarla çağırın... Ve O'nun isimlerinde sapıklık eden mühlidleri bırakın. Yarın onlar yaptıklarının cezasını çekecekler.180¹⁴⁰

Tefsîr-i Şerifi:

"Halbuki Allah'ındır en güzel isimler (Esmâ-i hüsnâ)..."

"hüsnâ" kelimesi, "en güzel" kelimesinin müennesidir.

Yani isimlerin en güzeli ve parlakları demektir. Çünkü Allâhü Teâlâ hazretlerinin isimleri manâlara delâlet etmektedir. O da manâların en güzeli ve şerefliisidir.¹⁴¹

İsim Müsemâmâ'dan Gayridir

Bundan murad, değişik manâlara delâlet eden mevzu (konulan) lafızlar olup, müsemâmâ'nın gayri isimlere delâlet ederler. Eğer o delâlet edilen müsemâmâ olmuş olsaydı; elbette o takdirde müsemâmâ isimlerin adedince (çok) olurdu. Bu ise muhaldir...

İmam Gazâlî (r.h.) buyurdular:

Hak ve doğru olan, muhakkak ki isim, tesmiyenin gayri ve müsemâmâdan ayırdır. Zira bu üç (isim) birbirinden ayrı ve birbirine müteradif olmayan isimlerdir.¹⁴²

Esmâ-i Hüsnâ ile Dua

"Onun için siz O'na onlarla çağırın..."

Allâhü Teâlâ hazretlerini bu isimlerle isimlendirin. Allâhü teâlâ hazretlerini bu isimlerle zikredin. (Ona bu

¹³⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/492.

¹³⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/492.

¹⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/493.

¹⁴¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/493.

¹⁴² İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/493.

isimlerle dua edin, demektir.)

Hadis-i şerifte varid oldu:

Ebû Hüreyre(R.A) den... Dedi ki: Resulullah (s.a.v.) buyurdu:

Muhakkak ki, Allâhu Teâlâ ya mahsus olarak doksan dokuz isim vardır. Her kim bu doksan dokuz İsmi ihşa (mânâsını anlayarak ezber) ederse Cennete girer. Huva'llahü'llezi lâ tlâhe illâ Hû, Er- Rahman, Er-Rahîm. El-Melik, El-Kuddûs, Es-Selam, El-Mü'min, El- Müheymin, El- Aziz, El-Cebbâr, El-Mütekebbir, El-Hâlik, El-Bâri', El-Musawir. El-Ğaffâr, El-Kahhâr, El-Vehhâb, Er-Razzâk, El-Fettâh, El-Alîm, El-Kâbid, El-Bâsit, El-Hâfid, Er-Râfî, El-Muizz, El-Muzill, Es-Semî", El-Basîr, El-Hakem, El- Adi, El-Lâtuî, El-Habîr, El-Halîm, El-Azîm, El-Ğafûr, Eş-Şekûr, El-Aliyy, El-Kebîr, El-Hafîz, El- Mukît, El-Hasîb, El-Celîl, El-Kerîm, Er-Rakîb, El-Mucîb, El-Vâsi', El-Hakîm, El-Vedûd, El-Mecîd, El-Bâis, Eş-Şehîd, El-Hakk, El-Vekîl, El-Kaviyy, El-Metîn, El-Veliyy, El-Hamîd, El-Muhsî El-Mübdüü, El-Muîd, El-Muhyî, El-Mümît, El-Hayyu, El-Kayyûm, El-Vâcid, El-Mâcid, El-Vâhld, Es-Samed, E-Kâdir, El-Müktedir, El-Mukaddim, El-Muahhir, El-Evvel, El-Âhir, Ez-Zâhir, El-Bâtîm, El-Vâlî, El-Müteâlî. El-Berr, Et-Tevvâb, El- Müntekim, El-Afuw(Er-Raûf, Mâlik'ül Mülki, Zül- Celâli ve'l- İkrâm El-Muksit, El-Câmiu, El-Ğaniyyu, El- Müğnî, El-Mâniyu, Ed-Darr, En-Nâfiyu, En-Nur, El-Hâdî, El-Bediü, El-Bâkl El-Vâris, Er-Reşîd, Es-Sabûr.¹⁴³

Manâları:

"O Allah... O ki ondan başka ilâh yoktur."

Allah, Vâcibü'l-vücûd; varlığı zorunlu olan ve bütün övgülere lâyık bulunan zâtın özel ismidir.

Er-Rahmân; Rahmet eden, bağışlayan. Dünyada bütün mahlukatına rızık veren.

Er-Rahim, Bağışlayan esirgeyen. Ahirette yalnız müminlere rahmet eden, günahlarını bağışlayan. Mazlumun hakkını zâlimden alan...

El-Melik: Görünen ve görünmeyen âlemlerin sahibi. Kâinata tasarruf sahibi. Ve yegane hükümdar.

El-Kuddûs: Her eksiklikten münezze. Akıl ve hayalin düşündüğü, hissin duyduğu ve duymadığı her türlü ayıp ve eksikliklerden çok uzaktır. Pek temizdir.

Es-Selâm: Esenlik veren. Zatı ayıplardan, sıfatı eksikliklerden salim, Kullarını tehlikelerden koruyan ve onlara selamet veren.

El-Mü'min: Güven veren, vaadine güvenilen. Mahlukatı zulümden ve tehlikelerden koruyan. Ahirette müminleri azabtan emin kılan. Peygamberleri mü'cizelerle tasdik eden.

-Müheymin: Gözetici ve koruyucu. Bütün varlığı görüp gözetken, yetiştirip varacağı noktaya ulaştıran...

El-Azîz: Yenilmeyen yegane galip. Kuvvet ve galebe sahibi. Daima galip...

Ef-Cebbâr: İrâdesini her durumda yürüten, yaratılmışların halini iyileştiren. Dilediğini yaratabilen. Kırılanları onaran, eksikleri tamamlayan, perişanlıkları düzelten, dilediğini zorla yaptırmağa muktedir olan.

El-Mütekebbir: Azamet ve yüceliğini izhâr eden. Her şeyde ve her hadisede büyüklüğünü gösteren. Her varlıkta büyüklüğü görünen.

El-Hâlik: Takdirine uygun bir şekilde yaratan. Her şeyin varlığını ve varlığı boyunca görüp geçireceği halleri, hadiseleri tayin ve tespit eden ve ona göre yaratan, yoktan var eden.

El-Bâri: Yaratan, bir model olmaksızın canlıları yaratan. Eşyayı ve her şeyin aza ve parçalarını birbirine uygun bir halde yaratan.

El-Musavvir: Tasvir eden... Şekil ve özellik veren. Her şeye bir biçim ve hususiyet veren. Her varlığı kendi cinsine benzer yaratığı halde asla tıpkı tıpkısına yaratmayip her biri için, ayrı, ayrı bir şekil veren.

El-Ğaffâr: Mağfireti pek çok. Dâima affeden, tekrarlanan günahları bağışlayan. Günahları mağfiretiyle örten...

El-Kahhâr: Yenilmeyen yegâne galip. Her şeye, her istediğini yapacak bir surette galip ve hakim. Dilediğini istediği an, hakim, hor, zelil ve perişan edebilecek güce sahip.

El-Vehhâb: Çok, çok hibe edici. Çeşit, çeşit nimetleri daima bağışlayıp duran. Karşılık beklemeden bol, bol hibe eden, bağışlayan.

Er-Rezzâk: Rızık veren.... Yaratılmışlara faydalanacakları şeyleri ihsan eden. Bedenlerin ve ruhların gıdasını yaratıp veren. Hiçbir mahluku nıksız bırakmayan. Her varlığın bünyesine ve yapısına uygun gıda yaratan ve besleyen.

El-Fettâh: İyilik kapılarını açan. Her türlü müşkülleri halleden ve zorlukları kolaylaştıran. Kullarına maddi ve manevi kapılar açan...

El-Alîm: Hakkıyla bilen. Her şeyi çok iyi bilen. Olmuşları ve olacakları bilen. İlmiyle her şeyi kaplayan. Amellerimizi ve hatta bütün niyet ve duygularımızı bizden daha iyi bilir.

El-Kâbid: Sıkan daraltan. Rızık tutan, canlıların ruhlarını alan. İstedicine sıkıntı veren. Bazı millet ve insanları

¹⁴³ Camius-Sağirc.1.s. 142

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/493-495.

maddi ve manevi sıkıntı ve bunalımlara boğan.

El-Bâsî: Açan, genişleten. Rızkı genişleten, ruhları bedenlerine yayan, istediğine sevinç ve saadet İhsan eden. Bazı toplum ve fertlere maddi ve manevi yardımda bulunup; onları sevindiren, neşelendiren ve kendilerine yaşama sevinci veren.

El-Hâfîd: Alçaltan, zillete düşüren. Yukarıdan aşağıya indiren. Zelil eden... Şan, şeref ve izzet sahibi bir çok kişileri rezil ve rüsvây eden. Baş tacı iken ayaklar altına düşüren.

Er-Râfî': Yücelten, izzet ve şeref veren. Yukarı kaldıran. Dilediğine şan, şeref, izzet ve üstünlük verip makamını yücelten.

El-Muizz: İzzet veren ağırlayan. Yücelten, şeref ve haysiyet veren. Onurlandıran. Dilediği kişilere itibar veren ve toplumda saygı değer bir hale getiren...

El-Muzill :Zillete düşüren, hor ve hakir eden. Alçaltan, onur ve değerden mahrum eden.

Es-Semîu: Hakkıyla işiten. Bütün fısıldanmaları ve hatta karıncanın taş üzerinde yürüyüşündeki ayak adımları seslerinden daha az, her sesi ve her şeyi sonsuz işitendir. Kullarının nerede ne konuştuklarını işiten.

El-Başîr: Hakkıyla gören. Sonsuz ve nihayetsiz her şeyi görendir. Bütün varlıkları her an hangi işle meşgul olduklarını ve ne yaptıklarını görendir.

El-Hakem: Son hükmü veren. Hakkı bâtıldan ayıran ve kıyamet günü kullarının arasında hükmedip haksız ve zâlimlerden mazlumun hakkını alıp sahibine verendir.

Adî: Mutlak adalet sahibi. Çok adaletli. Denklik ve adaletle hükmedendir. Adaletiyle zâlimlerden mazlumun hakkını alandır.

El-İatîf : Çok lûtuflâr. Yaratılmışların ihtiyaçlarını en ince noktasına kadar bilip sezilmez yollarla karşılayan. En ince işlerin bütün inceliğini bilen. Gizli ve sezilmez yollardan kullarına çeşitli faydalar ulaştırandır.

El-Habîr: Her şeyin iç yüzünden haberdâr... Her şeyin iç yüzlerini ve bütün gizli taraflarını ve her günah, sevap ve amellerden haberi olan... O, bizim bütün amel, söz, niyet ve davranışlarımızdan haberdârdır.

El-Hâfîm: Hilmi çok... Acele ve kızgınlık ile muamele etmeyen. Suç ve günah işleyenleri görüp dururken hemen cezalandırmayan. Kendisine isyan, kullarına zülüm edenlere gücü yettiği halde acele ile ceza vermeyip yumuşak davranan ve cezalarını ihmal etmeyip belirli bir zamana kadar geciktiren.

El-Azîm: Pek azametli ve çok büyük... Zâtının ve sıfatlarının mahiyeti anlaşılmayacak kadar büyük. Akıl ve hayalin düşünemediği, gözün göremediği kadar sonsuz, büyük ve azametli olandır.

El-Ğâfûr: Mağfîreti çok. Bütün günahları bağışlayan. Suçları ve günahları örtüp bağışlayan, affeden.

Eş-Şekûr: Az iyiliğe çok mükâfat veren. Rızası için, yapılan iyilikleri fazlası ve pek ziyadesi ile karşılık veren , yüksek derece ve bol mükafat verendir.

El-AHyy: Pek yüksek. İzzet, şeref ve hükümdarlık bakımından en yüce. Her şeyden yüksek... Kendisinden daha büyük olmayan, yüceler yücesi....

El-Kebîr: Pek büyük. Zâtırlın ve sıfatlarının mahiyeti anlaşılmayacak kadar ulu. Kibriya sahibi pek büyük olandır.

El-Hafîz: Muhafaza eden. Koruyup gözetten. Yanılıp unutmayan, yapılan işleri tutan, yeri ve gökleri ve bütün varlıkları belli vaktine kadar bozulmaktan koruyan, âfât ve beladan saklayandır.

El-Mukîr: Azık veren. Her yaratılmışın rızasını İhsan eden. Bedenlerin ve ruhların gidasını yaratıp veren, gücü yeten ve koruyan.

El-Hasîb: Muhasib. Kullarına yeten ve onları hesaba çeken. Herkesin yaptığı işlerin hesabını bilen. Âhirette onları hesaba çeken. Ceza ve mükafat veren. Ve kendisine tevekkül eden kullarına yetendir. Onlara yardım edendir.

El-Celîl: Celâlet ve azamet sahibi. Şanına yakışmayan ve yaramayan şeylerden uzak... Zâtı ve sıfatları pek büyük ve ulu.

El-Kerîm: Keremi bol Kerem ve fazilet sahibi. İstemeden veren, vesilesiz İhsan eden, cömert...

Er-Rakîb: Murakib. Gözetleyip kontrol eden. Varlıklarını korumak için, gözcü, Bütün işleri gözetleyen ve murakabesi altında bulunduran.

El-Mucîb: İcabet eden. Duaları kabul eden, dileklere karşılık veren. Yalvaranların isteklerini veren, dualarını kabul eden.

El-Vâsi: Geniş ve her şeyi kaplayan, ilmi ve merhameti her şeyi kuşatan. İlim ve rahmeti bütün kâinatı tutan ve her şeyden geniş olandır.

El-Hakîm: Hikmet sahibi, bütün emir, yasak ve işleri yerli yerinde faydalar ve hikmetlerle dolu olan.

El-Vedûd: Çok seven, çok sevilen. İyilikleri ve iyi kullarını seven, rahmet ve rızasına erdiren, mahlukatın arasına sevgi koyan. Sevmeye layık ve toplumun arasına sevgi ve barış duygularını veren.

El-Mecîd: Şanı büyük ve yüksek. Şeref sahibi.

Azametli, kadri, şanı büyük, cömerti bol, zatı şerefli işleri güzel olandır.

El-Bâis: Ölümünden sonra ölüleri diriltip kabirlerinden çıkararak. Peygamberler gönderen.

Eş-Şehîd: Her hadiseyi müşahede eden. Her şeyi gözlemiş' olarak bilen. Her yerde hâzır ve nazır. Her şeyi bilen ve gören. Ahirette de herkese halini bildiren.

İ-iJî El-Hakk: Fiilen var olan, mevcudiyeti ve ulûhiyeti gerçek olan. Varlığı değişmeden duran, ahirette de hakkı

batıldan ayıran, hak sahiplerine, haklarını zâlimlerden ahveren.

El-Vekîl: En büyük vekil. Güvenilip dayanılan.

Yaratıkların işlerini üzerine alan, ve daha iyisini yapan ve kullarına yardımda yetendir.

El-Kaviyy: Pek güçlü. Kudretli. Her şeye gücü yeten.

Kayıtsız ve şartsız her şeye kadir.

El-Mefîn: Çok sağlam. Metin, her şeye gücü yeten. Kuvvet ve kudretinde metin olan.

El-Veliyy: Yardımcı ve dost. iyi kullarına dost olup yardım edendir.

El-Hamîd: Hamd ü senaya ve övülmeye lâıyk. Hamd ü sena olunan, bütün varlıkların diliyle biricik öğülendir.

El-Muhsî: Her şeyi tek, tek ve bütün ayrıntıları ile bilen. Her şeyin sayısını bilen ve sayandır.

El-Mübdîu: İlk yaratan. Her şeyi maddesiz, örneksiz olarak yoktan var eden, meydana getiren ve ilk yaratan.

El-Muîd: Tekrar yaratan. Öldürüp yeniden dirilten. Yaratılmışları yok ettikten sonra, kıyamet günü tekrar yaratan.

El-Muhyî: Hayat veren. Cansız maddelere cân veren. Yoktan yaratan, cân bağışlayan ve sağlık veren.

El-Mümît: Öldüren. Canlı varlıklarının ölümlerini yaratan hayatı yok edendir. İnsanlar, her ne şekilde ölürse ölsün, onun canını alan ve hayatına son veren, Cenab-ı Allâh'dır.

El-Hayy: Ebedi hayatla diri. Ebedi hayat sahibi, hakiki hayat ona mahsustur. Her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten.

El-Kayyûm: Her şey üzerine kaim. Her şeyin varlığı kendisine bağlı olup kâinatı idare eden. Hiçbir şeye ve mekâna muhtaç olmayan, gökleri, yeri, bütün yaratık ve varlıkları yerlerinde tutan ve koruyan.

El-Vâcid: Dilediğini dilediği zaman bulan bir

müstağni. Kimse ondan kaçıp gizlenip saklamaz, istediğini bulandır. Hiçbir şey kendisine gizli kalmayan.

- Mâcid: Şanlı şerefli. Azameti, kadri, ve şanı büyük. Şerefi, kerem ve fazileti bol. Kullarından istediğine, şan ve şeref veren.

El-Vâhid: Tek. Bölünüp parçalara ayrılmayan ve benzeri bulunmayan. Zatında, sıfatında, isimlerinde, işlerinde ve hükümlerinde benzeri ortağı ve dengi olmayandır.

Es-Samed: Hiçbir ihtiyacı olmayan ve bütün ihtiyaçları gideren. Arzu ve ihtiyaçları sebebiyle herkesin yöneldiği ulular ulusu bir müstağni.

El-Kâdir: Kudretli, her şeye gücü yeten. Cenabı Allah'ın gücü her şeye kadirdir. İstedini dilediği gibi yapar.

El-Muktedir: Her şeye gücü yeten. Kuvvet verip kullarının vasıtasıyla bazı şeyleri icat ettirendir.

El-Mukaddem: Öne alan. İstedini, var veya yok etmekte zaman, mekân şeref ve rütbede ileri geçiren, öne alan.

EL- Muahhîr : Geriye bırakan. İstedini, var veya yok etmekte zaman mekân şeref ve rütbede geri bırakan.

El-Evvel: İlk. Varlığının başlangıcı olmayan. Başlangıcının evveli olmayan ilktir.

El-Âhir: Son. Varlığının sonu olmayan. Ebedi. Tükenmesi ve sonu yoktur.

Ez-Zâhir: Aşikâr, varlığını ve birliğini belgeleyen bir çok delil bulunan. Varlığı kudretiyle aşikâr olandır.

El-Bâtın: Gizli, zâtı görülmeyen ve mahiyeti bilinmeyen. Beşerin ilmi ve aklı cenabı Allah'ın zâtının kühünü anlamaktan acizdir. İnsan asla cenabı Allah'ın zâtı hakkında düşünmemelidir.

El-Vâli: Tedbir ve idare eden. Kâinata hakim olup onu yöneten. Bütün olayları ve yaratıkların işlerini tek başına tedbir ve idare edendir.

El-Müteâl: Pek yüce: Gücü kuvveti ile üstün yaratılmışlar için, mümkün görülen her şeyden yüksek ve yüce olandır.

Er-Berr: İyilik eden, vaadini yerine getiren, iyiliği ve bahşişi bol olan. İyilik eden ve iyilik edenleri seven.

Et-Tewâb: Tövbeleri kabul eden ve günahları bağışlayan. Tövbe sebeplerini kolaylaştırarak; kullarını tövbeye sevk eden ve tövbelerini kabul eden. Kullarının kendisine dönmelerini isteyen.

El-Muntekim: İntikam alan. Suçluları adaleti ile müstahak oldukları cezaya çarpan. Mazlumun intikamını zâlimden alan.

El-Afüvv: Affi çok. Hiçbir sorumluluk kalmayacak şekilde günahları affeden. Günahları mahv eden, silen, kulların kötülüklerinden keremiyle bağışlayan. İnsanlara bağışlama duygusunu veren.

Er-Raûf: Mahlukatına pek düşkün, onları çok seven. Şefkatli. Af edeni, af eder. Cömert ve merhametli olandır. İnsanların ve diğer mahlukatın arasına şefkat ve merhamet duygusunu yerleştiren.

MâlikÜ'l-Mülk: Mülkün ebedî sahibi. Kâinat, mülk ve servetin hakiki sahibi, bütün varlık emrinde, hikmetine kimse kaşamayandır.

Zü'l-Celâl-i ve'l-İkram: Hem büyüklük ve hem de'kerem, fazilet, her türlü ululuk ve azamet sahibi.

El-Muksit: Adaletle hükmeden. Bütün işlerini denk ve birbirine uygun ve yerli yerinde yapan. Mazlumların haklarını zâlimlerden alıveren.

El-Câmi": Toplayıp düzenleyen. İstedini istediği zaman istediği yerde toplayan. Kıyamet günü kullarını hesaba çekmek için, toplayan, insanlara ve diğer varlıklara bir arada yaşama kabiliyetini ve duygusunu veren.

El-öaniyy: Çok zengin ve her şeyden müstağni... Hiçbir şeye ihtiyacı ve eksigi olmayan. Kendi dışındaki her şey ona muhtaç...

El-Mügnîyy: Zenginlik veren. İstedini zengin eden ve ihtiyaçtan koruyan. Toplum ve kişilere maddî ve manevî zenginlik ihsan eden.

EL- Mânil : Dilemediği şeyin gerçekleşmesine müsaade etmeyen, kötü şeylere engel olan. Din ve bedenleri bozulma ve helakten, istediğini koruyan.

Ed-Dârr: Zarar veren. Dilediğine maddi ve manevi zarar, belâ, ziyan veren ve zararlı şeyleri yaratan.

E-Nâflu: Fayda veren. Dilediğine maddi ve manevi faydalar temin eden, faydalı şeyleri yaratan. Maddî nimetlerin yanı sıra, Cenab-ı Allah'ın insanlara akıl vermesi, zaman zaman peygamberler ve kitap göndermesi de insanlığa büyük bir nimet ve faydadır.

En-Nûr: Nurlandıran, nur kaynağı. Âlemleri Ay ve Güneş ile aydınlatıp, gönülleri iman ve ilimle nurlandıran. İnsanlara etraflarını görme için, göz nimetini veren.

El-Hâdî: Hidayet veren, yol gösteren, murada erdiren, insanları, imana, iyi, doğru ve kârlı yollara muvaffak kılan ve hidayet eden, muradına erdiren. Hidayeti isteyen kullarına hidayeti yaratandır.

El-Bedîu: Eşi ve örneği olmayan, sanatkârane yaratan. Örneksiz, maddesiz icad eden. Kolaylıkla daima hayrette düşürücü güzellikte şeyler yaratan.

El-Bâkî: Varlığının sonu olmayan. Asla sona ermeyecek, yok olmayacak olan.

El-Vâris: Varlığının sonu bulunmayan. Servetlerin geçici sahipleri,' elleri boş olarak yokluğa döndükten sonra, varlığı devam eden, servetlerin hakiki sahibi.

EivReşid: İrşâd edicidir... İşlerini doğru nizam, intizam ve hikmet üzere yürütüp sonuna ulaştıran, dilediğini iyiliğe götüren, doğru yola yönelten, işleri boş ve faydasız olmayan ve hiçbir tedbirinde yanılmayandır.

Es-Sabûr: Çok sabırlı. Suçlulara mühlet verip, cezalandırmalarını sonraya bırakan, acele etmeyip sabredendir. Gücü yettiği halde kendisine asi olan kişilerden öç almaktan acele etmeyen. ¹⁴⁴

Sonra hepsinin sonunda şöyle dua eder:

-"(Allâhım!) Efendimiz (s.a.v.) hazretleri Muhammed (Mustafa s.a.v. hazretlerine) ve onun ehline salât (ü selâm) eylei (Allâhım!) beni rızıklandırmanı ve bana taalluk edenlerin cümlesini nimetlerinin tamamı ve devamı ve afiyetle rızıklandır! Ey rahmet edenlerin en rahimi!" "Esrârüi-Muhammediyye" kitabında da böyledir.

Abdurrahman el- Bestâmî (r.h.) hazretleri, "Tervihü'l-Kulûb" isimli kitab'ta buyurdular:

Muhakkak ki arifler, isimleri, tarif aleti olarak mülâhaza ederler ve kelimenin aslını (mülâhaza ederler..."

Melâmiler ise, ondan (isimlerden) tarif aletini çıkarırlar. Çünkü o, kelimenin aslının üzerine zaittir. ¹⁴⁵

Esmâ-i Hüsnâ'nın esrarı ve duası

Dua'da olan (sırrı meknûn) gizli sırlardandır ki, kendisiyle zikredilen isimlerin harflerini almaktır.

Senin "el-Kebîr" ve Juai "el-Müteâl" sözün gibi...

Baştaki elif lam alınır, yani terk edilir. "Kebîr" ve "Müteâl" şeklinde alırsın. Ve büyük toplama ile o ismi şerifin adedinin (ebced hesabına göre) kaç olduğunu görürsün. Halvet ehlinin katında muteber olan şartlara göre seslerden (ve insanlardan) boş ojan bir yerde halvete çekilir o sayısınca okuyup zikredersin... 0 sayıların üzerine ne bir ilâve yapar ve ne de bir eksiklik yapılır.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin izniyle bu (ebced sayılarına göre) esma-i husnâyı okumak gerçekten bir kibrî-i ahmerdir.

İsimlerin (çıkarılan) matlûp olan hesabının üzerinde yani daha fazla okunması israftır. Az okunması ise sayıyı ihlâldir. Esmâ-i husnâ'da (ebcet hesabıyla çıkarılan) sayılara riâyet etmek; bir kilit (anahtarın) dişleri gibidir. (Anahtarın dişlerinin biri az veya fazla olduğunda kapıl açılmadığı gibi) esmâ-i husnâ'nın da okunma sayısından bir eksik veya fazla okumak ile asla icabet kapısı açılmaz elbette...

Bu sırrı ve inciyi iyi anlal ¹⁴⁶

Makamlar

Bil ki, dünyevî makamlar üçtür:

- 1- İslâm makamı,
- 2- İman makamı,
- 3- İhsan makamı... (3/282)

Cennetin mertebelerinin de din ehli ihsâ (ilmi) bakımından üç mertebesi vardır:

- 1- Cennetü'l-A'mâl,
- 2- Cennetü'l-Mîras,
- 3- Cennetü'l-İtminân...

¹⁴⁴ Esmâ-i Hüsnâ'nın bu manâları Ruhul- Beyân tefsirinde yoktur. Fakat bu güzel isimlerinin derin manâları ve fazilet ve havas için, şu iki esere bakınız.:

1- Allah C.C. Hazretlerinin Mübâberet Ve Güzel İsimleri, Ömer Faruk Hilmi, İmam Sekkâkî vakfı yayımlan

2- Esmâ-İ Hüsnânın Fazelet, Esrar Havâssı Ve Duları, Ömer Faruk Hilmi, Fatih Yayınevi.

¹⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/495-504.

¹⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/504.

Hiç şüphesiz, ihsâ (marifet) çeşitleri de üçtür:

- 1 - İslâm makamına taalluk,
- 2- İman makamında ahlaklanmak,
- 3- İhsan makamında tahakkuk...

İslâm makamına taalluku bakımından ihsâ edilmesi ve bilinmesi; sâlikin bu güzel isimlerden her birinin eserini talep etmesidir,

- 1 - Kendi nefsinde,
- 2- Bedeninde,
- 3- Bütün kuvvetlerinde,
- 4- Bütün a'zalannda,
- 5- Bütün cüzlerinde,
- 6- Bütün hallerinin cüzlerinde ,
- 7- Nefsânî heyetinde,
- 8- Cismânî heyetinde,
- 9- Bütün tavırlarında,
- 10- Zuhurlarının bütün çeşitlerinde, (Esmâ-i hüsnâ'nın hepsinin eserlerini görmelidir...) ¹⁴⁷

Cennetü'l-A'mala Giden Yol

Bütün bunlarda, bu güzel isimlerin hükümleri ve eserleri görülür. Her ismin mukabilinde ona yakışan (güzel ahlak, hüküm ve eser) kendisine gelir; nimete şükür ve belâ'ya sabır ile mukabele etmek gibi... Ve bunlardan başka...

İşte bu ihsâ (bilgi) sahibine temessül eder ve onu cennetü'l-a'mâl (ameller cennetine) koyar. Cennetü'l-a'mâl (ameller cenneti), sabit ve bakî olan a'yân ile, giderici olan maksatları örtüp kapatma mahallidir.

Onda İbrahim Halil Aleyhisselâm şöyle haber verdi:

-"(Cennetü'l-a'mâl) büyük bir ovardır. Onun ağaçları, sübhâneüah ve elhamdülillâh'tır...." ¹⁴⁸

Cennetü'l-Mirâsa Varis Olmak

İman makamında (esmâ-i hüsnâ ile) ahlaklanmak ise, ruhanî ruhun bu isimlerin her birinin; hakikatlerine, manâlarına ve mefhûmlarına muttali olmasıdır...

Bu isimlerden her biriyle ahlaklanmak, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şu hadis-i şeriflerinde emrettiği gibi olmalıdır:

-"Allâhü Teâlâ hazretlerinin ahlakı ile ahlaklarım!" ¹⁴⁹

O isimle ahlak edinen ve kendisine huy yapan kişi, o ismin aynısı olur. Yani o isimden edinilen menfaat o kişiden de aynı menfaat görülür. İşte bu ihsâ (marifet) sahibini "Cennetü'l-mîrâs"a götürür.

Belki, Cennetü'l-mîrâs, cennetü'l-a'mâlin bâtınıdır. Cennetü'l-mîrâs, cennetü'l-a'mâl'dan (miras cenneti amel cennetinden) daha yücedir. Belki, cennetü'l-mîrâs, cennetü'l-a'mâla nazaran, mülk ile melekût alemlerinin menzilesindedir... ¹⁵⁰

Herkesin Cennet ve Cehennemde Menzilinın Olması

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buna şu hadis-i şerif ile işaret buyurdular:

-"Muhakkak ki sizden her birinizin cennette bir yeri ve cehennemde bir yeri vardır. Biri öldüğü zaman, eğer cehennem ateşine girerse; cennet ehli onun yerine varis olurlar... (Bunu daha iyi anlamayı) dilerseniz şu âyet-i kerimeyi okuyunuz:

-İşte onlardır, o vârisler ki, Firdevs'e vâris olacak, onda muhalled/sonsuz kalacaklardır!" ¹⁵¹

İhsan Makamı

İhsan makamında, bu isimlerin tahakkuku ise, takva ile, seninle kaim olan (şeylerden) soyulmak, veya sende zuhur eden suret ve manâlardan sıyrılmakla olur.

¹⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/505.

¹⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/505-506.

¹⁴⁹ Mezâhib-i Erbaa, c. 1, s.,

¹⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/506.

¹⁵¹ el-Müminûn: 23/10,11

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/506-507.

Hudûs ve tercih işaretiyle işaretlenen ve isimlenen suret ve mânâlardan, hakkı hazretin teşbihiyle sıyrılmaktır. Ve perdelerin çekilmesi ve a'yân ile perdelenmekle (kişinin maddî şeylerden) tecridiyle olur. ¹⁵²

Gizli Zamanlar

Buyurduğu gibi:

- "Kanatlarının gölgesiyle zamanımda gizlendi.

Şu cihetle ki, ben zamanımı görüyorum;

Ama o beni görmüyor.

Eğer sen günleri sorarsan; İsmim aydınlık olmadı.

Mekânım nerede?

Mekânım hayırlı ve aydın olmadı..."

Bu ihşâ temsîlî bir hal alır ve sahibini itminan (minnet) cennetine koyar. O da gaybın gaybının sırrıdır...

Bu cennete Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şu hadis-i şerifleriyle işaret etmektedirler:

- "Hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği hiçbir kalbin Üzerine doğmayan ve hiçbir beşerin hatırına (ve aklına) gelmeyen nimetler..." ¹⁵³

- "Şüphesiz muttekîler cennetlerde nûr içinde, 34 sadâkat meclisinde, kudretine nihayet olmayan bir şehinşah'ın huzur-u kibriyasında..." ¹⁵⁴

thâ'nın Manâsı Nedir?

İbnü Melek (r.h.) buyurdular:

(Hadis-i şerifte geçen) "Kim esmâ-i husnâ'yı ihşa ederse cennete girer (kavl-i şerifin) mânâsı, yani kim bu isimleri hakkıyla kıyamı kullanır ve bu isimlerin gereğiyle amel ederse (cennete girer) demektir. (Meselâ), "er-Rezâk" dediği zaman, rızka bağlanır. ¹⁵⁵

İsimleri Okurken Dikkat Edilecek Manâ

Bil ki, muhakkak hayır ve şer, Allâhü Teâlâ hazretlerindedir. (Kul) "(ey) Zarar veren" ve "(ey) menfaat veren" dediği zaman, Allâhü Teâlâ hazretlerinin vermiş olduğu bir nimete karşı şükretmiş ve onun vermiş olduğu bir belâ'ya karşı da sabretmiş olur... İşte bütün isimler, bu manâ üzerindedir... ¹⁵⁶

Manâsını düşünmek ve Zikretmek

Denildi ki: "Kim esmâ-i husnâ'yı ihşa ederse hadis-i şerifin manâsı, kim mânâsını akıl eder ve onları tasdik ederse (gereğince iman ederse) demektir.

Denildi ki: Mânâsı, kim onları teberrüken ve ihlâs ile kelime kelime sayarsa, demektir. ¹⁵⁷

Esmâ-i Hüsnâ'yı Ezberlemek

İmam Buhârî (r.h.) buyurdular:

"Kim esmâ-i husnâ'yı ihşa ederse, hadis-i şerifinden murad, kim esmâ-i hüsnâ'yı hıfzedip, ezberlerse, demektir.

İşte (doğruluğu) en zahir olan budur.

Zira başka bir rivayette de "esrâ-i hüsnâ'yı ihşa ederse; kavl-i şerifinin yerine, "Kim esmâ-i hüsnâ'yı hıfz edip, ezberlerse..." ¹⁵⁸ diye geçmektedir.

Buhârînin sözler bitti. ¹⁵⁹

Esmâ-İ Hüsnâ'nın Sayısı

¹⁵² İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/507.

¹⁵³ Kenzu'l-Ummâl: 39236,

¹⁵⁴ el-Kamer:54,55,

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/507-508.

¹⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/508.

¹⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/508.

¹⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/508.

¹⁵⁸ Sahih-i Müslim: 2677,

¹⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/508-509.

Esmâ-i Hüsnâ'nın bu miktar ile sınırlı olduğu zannedilmesin. Belki bunlar (burada sayılan doksana dokuz isim) esmâ-i hüsnâ'nın en meşhur olanlarıdır.¹⁶⁰

Esmâ-İ Hüsnâ'nın Fazileti

(Burada zikredilen doksana dokuz) esmâ-i hüsnâ'nın mânâlarının değişik olması bakımından, fazilet cihetinden de birbirinden farklı olmaları caiz olur. Celâl ve şeref gibi...

Bunlardan doksana dokuz isim, birkaç çeşide toplanır. Mânâlarının Celâl'dan çıkması bakımından... (Bu mânâlar) Celâl'den başkası içinde toplanmaz. Bu Celâl ismi şerifine mahsustur.¹⁶¹

Allâhü Teâlâ Hazretlerinin Güzel İsimleri Çoğtur

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şu hadis-i şerifi Allâhü Teâlâ hazretlerinin isimlerinin çok olduğuna delâlet eder: Bir kişiye herhangi bir keder, üzüntü ve hüznün isabet eder de o kişi; (3/283)

-"Allâhım! Ben senin kulunum! Senin kulunun oğlu ve cariye kulunun oğluyum! Perçinim senin (kudret) elindedir. Benim hakkımda senin hükmün geçti. Sana ait olan ve senin kendisiyle kendini isimlendirmiş olduğun veya senin kitabında indirmiş olduğun, ya da mahlukatından birine öğretmiş olduğun veya gayb ilminde birini tercih edip muttali kılmış olduğun bütün isimlerinin hakkı için senden, Kur'ân-ı kerimi kalbimin baharı kılmanı (Kur'ân-ı kerimi kalbime nurun yeşermesini) Kur'ân-ı kerimi göğsümün nuru kılmanı, cüz'ümün parlaklığı, keder ve üzüntümün giderilmesine vesile kıl..." diye dua ederse elbette Allâhü Teâlâ hazretleri, onun bütün hüznü, keder, üzüntüsünü giderir; onun yerine kendisine ferahlık, genişlik ve sevinç verir..."¹⁶²

İsm-i A'zam

Büreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bir adamın dua ederken şöyle dediğini işitti:

-"Allâhım, ben senden istiyorum! Senden başka ilâh yoktur. Sen vâhid, ehad, samed (doğmayan, doğrulmayan ve muhtaç olmayan tek olmanın) hakkı için senden istiyorum..." diyordu. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Bu adam, kendisiyle dua edildiği zaman istekler verilen ve kendisiyle dua ettiği zaman duaya kendisine icabet olunan; Allâhü Teâlâ hazretlerinin İsm-i Âzam'ı Allah'a dua etti..."¹⁶³

Allah İsmi Celâli

Bil ki: Al "Allah" ismi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin doksana dokuz İsmi'nin içinde "İsm-i a'zam"ı (en büyük ismi)dir. Çünkü "Allah" ismi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin zâtına delâlet eden, ilâhî bütün sıfatları kendisinde toplayan bir isimdir. Hatta kendisinde hiçbirini şâz olarak kalmaz.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin diğer isimleri ise, sadece kendi mânâlarına delâlet ederler. Diğer isimler, ilim, kudret, fiil veya başkaları tek bir mânâyâ delâlet eder. Çünkü o, isimlerin en seçkinidir. Ne hakikî mânâda ve ne de mecazî mânâda At "Allah" ismi. zât-ı vâcibü'l-vucûd'tan başkası hakkında kullanılmaz. Diğer isimler ise (mecazî olarak da olsa) başkası hakkında kullanılabilir. Kadîr, alîm, rahîm ve diğerleri gibi...

Yine bu ismin (yani Al "Allah" isminin) husûsiyetlerindedir ki, Allâhü Teâlâ hazretlerinin diğer bütün isimleri bu ismi celâle nisbet edilir. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

-'Halbuki Allah'ındır en güzel isimler (Esmâ-i hüsnâ)..."¹⁶⁴

Sayıların Bazı Sırları

Allâhü Teâlâ hazretleri kendisini selâmet içinde bakî kılın şeyhimiz allâme hazretleri eserlerinde buyurdular:

Bil ki: İlâhî hüviyet, bütün mertebelere sirayet etti.

Birinci olarak hayat mertebesi tayin edildi. Bu mertebe büyük bir evleviyet ile tayin edildi. Bundan dolayı ilim mertebesinde gayb âlemine nisbet edildi.

¹⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/509.

¹⁶¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/509.

¹⁶² Mecmuu'z-Zevâid:17129

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/509-510.

¹⁶³ , E!-Ezkâr:1013,

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/510.

¹⁶⁴ El-A'râf:180,

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/511.

İkinci olarak da, bu merteye büyük uhrevî âleme nisbet edildi. Bu mertebenin suretinde, irâde mertebesinde, manâ alemine nisbet edildi.

Üçüncü olarak da bu merteye, birincisinin (dünyanın) zahirine nisbet edildi. Ruhlar alemine nisbeti tayin edildi. Sonra da kudret mertebesinde tayin edildi.

Dördüncü olarak da bu merteye birincisinin (dünyanın) bâtınına tayin edildi, işte bu sirayetlerle, bu hakikatlerin kaynağı olan bu dört hakikat zahir oldu.

Bun doksan dokuz veya binbir isimden meydana gelen bütün ilâhî isimler ve bu küllî hakikatler kendilerine ait dört âlemde bulunan dört kaynağın tayin edilmesinden tayin edilen devrânları tayin etti... Böylece dört dört ile çarpılır. On altı eder. Sonra zahirlerin ve bâtınların itibariyle de otuz iki eder. Sonra ehaöiyyet hepsinin cem edilmesiyle otuz üç eder...

Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) hazretleri her namazın ardında otuz üçer kere teşbih okurdu.;

33 teşbih, 33 hamd, 33 tekbir oldu...

Sonra yüz (100 sayısına) tamam oldu; şu kavî-i şerîf ile:

"Lâ ilâhe illallâhü vahdehü lâ şerike leh. Lehül-mülkü ve lehül-hamdü yuhyî ve yümît. Ve hüve hayyün lâ yemütü biyedihîl-hayr. Ve hüve alâ küllî şeyin kadîr"

Hz. Allah her şeyden büyük ve ondan başka ilâh yoktur, o birdir. Onun ortağı yoktur, Mülk onundur, hamd ona mahsustur. Diriltir ve öldürür, O diridir, ölmez. Hayır onun elindedir. Ve o her şeye kaadirdir. " ¹⁶⁵

Sonra (Allâhü Teâlâ hazretlerinin isimleri) bu beş hazeratın tayin edilmeleri itibârı sebebiyle bin oldu. Bu beş hazeratın zahirleri ve batınları itibariyle meydana gelen yüzün on ile çarpılmasından hâsıl olan zahirleri ve batınları cihetiyle (sayılan) bindir. Sonra ehadiyyet ve hepsinin toplanmasıyla binbir olmuş oldu. isimlerin kaynağı ve hakikatleri yedir. Hepsi ise 99 veya 1001 dir... Bu esmâ-i hüsnâ'nın cüzleri ise sayılamayacak kadar ve ezberlenemeyecek kadar çoktur....

Şeyh Allâme hazretlerinin sözleri özetle sona erdi...

"Ve O'nun İsimlerinde sapıklık ¹⁶⁶

Mülhidleri ve sapıklar

eden mülhidleri bırakın..."

lahd" meyletmek, maksattan sapmak

demektir. Yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin isimleri hakkında haktan bâtıla sapanları terk edin, demektir.

(Allâhü Teâlâ hazretlerinin isimleri hakkında haktan bâtıla sapmak;)

1- Ya Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendi nefsinin isimlendirmedeği, semavî bir kitabın söylemediği,

3- Nebevî bir nassın (hadis-i kudsî ve hadis-i şeriflerin) hakkında varid olmadığı bir isim ile Allâhü Teâlâ hazretlerini isimlendirmek...

4- Veya fasit bir mânâ ifâde eden bir kelimeyi Allâhü Teâlâ hazretlerine isim olarak vermektir. Her ne kadar şer'î bir yorumu olsa bile...

Meselâ bedevinin (çölde yaşayan bir Arab'ın Allâhü Teâlâ hazretleri için);

"Ey keremlerin babası (bütün iyiliklerin kaynağı ve çok iyilik yapanların babası),"

Ey yüzü bembeyaz" demesi gibi...

Burada zikredilen, "Ey keremlerin babası..." cümlesi her ne kadar kemal sıfatlarını içine toplamak için kullanılan bir ibare ise de, ancak bu cümle, Allâhü Teâlâ hazretleri için kullanılmayacak bir manâyı akla getirmektedir.

(Zira Allâhü Teâlâ hazretlerini baba olarak tavsif etmektedir ki yanlıştır...) (3/284)

"Ey y"2" bembeyaz..." cümlesi de böyledir. Bu cümle her ne kadar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kirliliklerden, hatalardan ve kötülüklerden mukaddes olduğunu ifâde ediyorsa da, ancak fasit bir manâ ifâde etmektedir. (Allâhü teâlâ hazretlerine yüz isnat etmektedir...)

Terkten -murad, emredilen şey, ondan kaçınmaktır.

"Allah'ın isimleri"nden murad ise, Allâhü Teâlâ hazretleri hakkında kullanılan, Ve onların kendi inançlarına ve zanlarına göre Allâhü Teâlâ hazretlerini isimlendirdikleri kelimelerdir. Yoksa Allâhü Teâlâ hazretlerinin hakikî isimleri, demek değildir...

5-Ya da (ilhad'tan maksat), Allâhü Teâlâ hazretlerini bazı kerim ve güzel isimleriyle isimlendirmekten sapmaktır. (Yani bazı esmâ-i hüsnâ'yı Allâhü Teâlâ hazretlerine isim yapmamaktır...)

Müşriklerin;

-"Rahman nedir? Biz, Yemâmenin rahmanından başka rahman tanımıyoruz!" demeleri gibi...

Bu durumda terkten murad, (bu tür davranışlardan) kaçınmak olmuş olur.

İsimlerden murad da Allâhü Teâlâ hazretlerinin hakikî isimleri olmuş olur...

Bu kavî-i şerîfin manâsı: Allâhü Teâlâ hazretlerini bütün esmâ-i hüsnâ ile isimlendirin. Allâhü Teâlâ

¹⁶⁵ Buhârî: 844, Müslim: 593,

¹⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/511-513.

hazretlerinin bazı isimlerini bazılarında çıkartmaktan kaçınmın...¹⁶⁷

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu:

Sahabelerden bir adam namazında rahman ismiyle dua etti. (Orada bulunan) müşriklerden bir adam, -"Muhammed ve ashabı, kendilerinin bir Rabbe ibâdet ettiklerini zannetmiyorlar mı? Bu adama ne oluyor ki, iki Rabbe dua ediyor?" dedi.

Bunun üzerine Allâhü Teâlâ hazretleri bu âyet kerimeyi indirdi: (Ve;

-"Halbuki Allah'ındır en güzel İsimler (Esmâ-i hüsnâ)... Onun İçin siz O'na onlarla çağırın... Ve O'nun isimlerinde sapıklık eden mühlidleri bırakın. Yarın onlar yaptıklarının cezasını çekecekler."¹⁶⁸

Buyurdu:)

Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri de buyurdular: -"Allah'a dua edin! İsterseniz, Rahman'a dua edin (ister Allah diyerek dua ve isterseniz, rahman diyerek dua edin...)

Müşriklerin burunlarının yerde sürtünmesine rağmen (esmâ-i hüsnâ'dan dilediğiniz isimle Allah'a dua edin...)"

Zira isimlerin teaddüdü müsemma'run teaddüdünü lazım kılmaz...
(Allâhü Teâlâ hazretlerinin isimleri çoktur; ama kendisi birdir...)¹⁶⁹

Ceza

"Yarın onlar yaptıklarının cezasını çekecekler."

Onlara isabet eden şeylerin (azabın) size isabet etmemesi için onların ilhâdlandan kaçınmın, demektir. Muhakkak ki onların ilhâdlarından dolayı kendilerine pek yakında azab inecektir...

-"Ve O'nun isimlerinde sapıklık eden mühlidleri bırakın. Yarın onlar yaptıklarının cezasını çekecekler." Kavli-şerifinin manâsı, sapanların isimlendirmedeki yanlışlıklarını terk edin, demektir

Muza fin takdiriyledir...

Yoksa mânâsı, mühlidlerin kendilerini terk etmesi, demek değildir...¹⁷⁰

Allah'ın Sıfatları

Bazı âlimler buyurdular:

Esmâ-i hüsnâ'dan murad, Allâhü Teâlâ hazretlerinin yüce sıfatlarıdır. Zira isim lafzı, bazen zâtın kendisiyle isimlendirildiği büyük sıfatlarında da kullanılır.

"Onun sıfatları âfâkta yayıldı..." "onun sıfat ve övgüsü her tarafa yayıldı" demektir.

Bu âyet-i kerimede sanki: , "Ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin sıfatları var..." denildi.¹⁷¹

¹⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/513-514.

¹⁶⁸ el araf: 180.

¹⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/514-515.

¹⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/515.

¹⁷¹ Cenab-ı Allah'ı tanımak ve gereğince ona kulluk edebilmek için, onu Mübarek Sıfatları:

Sıfat-ı Zatiyye, Sıfat-ı Sübütîyye ve Esmâ-i Hüsnâ -güzel isimleriyle tanımak her Müslüman'a farzı ayındır. Cenab-ı Allah, her türlü noksan sıfatlardan münezzehtir. Cenab-ı Allah'ın; Zâtında, Sıfatında, Ef âlinde, Esmâ'sında, Ahkâmında noksanlık yoktur.

Cenab-ı Allah, kemâl sıfatlarıyla muttasıftır. O kemâl sıfatlarının sahibidir. Cenab-ı Allah'ın sıfatları ne zâtının ayındır ne de gayri... Bu Mübarek Sıfatlar, zatiyle kaimdir ve asla zeval bulmaz yani bir gün yok olmazlar.

Sıfat-ı zâtiyye:

Cenab-ı Allah'ın Zâtî sıfatları altıdır. Bu altı Mübarek Sıfatın hiçbiri varlıkların hiç birinde yoktur, Yalnız Allâhü Teâlâ Hazretlerine mahsusturlar, başkasında bulunmazlar. Bunların varlıklardan her hangi birine hiçbir surette bağlılıkları da yoktur. Çünkü Cenab-ı Aflâhın zat ve sıfatlarında ortağı yoktur.

Zatî sıfatlar şunlardır:

VÜCÛD

Vücûd: Var olmak. Allah vardır. Varlığı ezeldir. Vâcib'ül- Vücûd'dur yani varlığı muhakkak lâzımdır. Elbette var olması gerekir. Allah vardır ve varlığında başkasına muhtaç değildir.

KIDEM

Kıdem: Evveli olmamak; ezeli olmak. Yani Allâh'u Teâlâ'nın evveli yoktur. Allah, kadîm'dir. "O ilktir, sondur, zahirdir, bâtırdır. O herşeyi bilendir.

BEKA

Beka: Sonu olmamak; ebedî olmak. Allah'ın sonu yoktur, yok olmayacaktır. Zat ve sıfatlarının yokluğu imkansızdır. "Yalnız celâl ve ikram sahibi Rabbinin yüzü (zâtı) baki kalacaktır."

VAHDÂNİYYET

_ Vahdaniyet: Birlik.., Zâtında ve sıfatlarında tek olup, ortağı yoktur. "Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilahlar olsaydı, bunların ikisi de (yer ve göklerde ki nizam ve intizam) fesada uğrar, yok olurdu..."

MUHÂLEFETÜN LİL HAVADİS

Te'vilât-i Necmîyyeden...

"Halbuki Allah'ındır en güzel isimler (Esmâ-i hüsnâ)..." Kavl-i şerifi şuna işaret eder:

Allah ismi, mahlûkatın alemi (bir şeyin kendisiyle bilindiği) ismi mesabesindedir. Allah Tebâreke ve Teâlâ hazretlerinin zâtının ismidir. Diğer isimler ise, Allah'ın sıfatlarının isimleridir. Zira bu âyet-i kerimedeyi; Halbuki Allahmdır en güzel isimler (Esmâ-i hüsnâ)..." buyurdu. Allâhü Teâlâ hazretleri diğer isimleri, "Allah" ismine izafe etti.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin bütün isimleri sıfatlarından müştaktırlar. Ancak "Allah" ismi müstesna... Zira bizim yanımızda ve âlimlerin çoğuna göre "Allah" ismi müştak değildir.

Muhakkak ki, eşyanın hepsi mahluktur. Allâhü Teâlâ hazretlerinin sıfatlarının isimleri bazıları zatî sıfatlardan müştaktır. O mahlûk değildir. Bazıları fiilî sıfatlardan müştaktırlar. O ise mahluktur. Çünkü zatî sıfatlar;

- 1- Hayat,
- 2- Semi (İşitmek,)
- 3- Basar (görmek),
- 4- Kelâm, (konuşmak)
- 5- İlim,
- 6- Kudret,
- 7- Irâdet,

(Gibi) sıfatlar bakî olup kadîmdirler. Mahlûk değildirler... Fiilî sıfatlar ise mahlukturlar. İcâd olundukları zaman, Allâhü Teâlâ hazretlerine izafe edilirler.

Allâhü Teâlâ hazretleri mahlûkâtı yaratıp onlara rızık verdiği zaman;

"Yaratıcı"

"Rezzâk- rızık veren" diye isimlendirilir. Ancak Allâhü Teâlâ hazretleri ezelde yaratmaya ve rızık vermeye kaadirdir.... (Bu sıfatları sonradan kazanmış değil...) Buna göre;

"Halbuki Allah'ındır en güzel isimler (Esmâ-i hüsnâ)..." kavl-i şerifin manâsı: "Allâhındır; en güzel sıfatlar..." demektir...¹⁷²

Allah'ın Sıfatlarıyla Vasıflanmak

Muhalefetim Ul-Havâdis: Sonradan olanlara hiç benzememek Allâhü Teâlâ zat, sıfat ve işlerinde yaratıklarının hiç birine benzemez. Onun benzeri yoktur.

KIYAM Bİ-NEFSİHİ

Kıyam bi-Nefsîhî: Var olmasında başka bir şeye muhtaç olmamak. Allâhü Teâlâ zatı ile kaimdir. Var olmasında ve durmasında hiçbir şey ve yere muhtaç değildir. O, her türlü ihtiyaçtan uzaktır.

SIFAT-I SÜBÛTİYYE

Cenab-ı Allah'ın sübûtî sıfatları sekizdir. Bu sekiz sıfat Cenab-ı Allah'ın varlığını göstermektedir. Zâtında, sıfatlarında ve işlerinde kemâl, üstünlük bulunduğunu ve hiçbir kusur, karışıklık, eksiklik ve değişiklik olmadığını bildirmektedir.

SÜBÛTİ SIFATLAR ŞUNLARDIR. HAYAT

Hayât: Allâhü teâlâ diridir ve dirilticidir. Allâhü Teâlâ'nın hayatı mahlûkâtın hayatına benzemeyip, zatına mahsus olan hayat, ezeli ve ebedidir. Hayatının başlangıcı ve sonu yoktur.

İLİM

İlim: Bilmesi olmak: Allâhü Teâlâ her şeyi, hatta kalplerde gizlenen niyetleri dahi bilir. Allah'ın bilmesi mahlûkatın bilmesine benzemez. Onun bilgisi ezeli ve ebedidir. Onun bilgisinde eksilme, azalma ve çoğalma gibi değişiklikler olmaz.

SEMİ

Semî :İşitmesi olmak : Allâhü Teâlâ her şeyi işitir. Cenab-ı Allah'ın işitmesi vasıtasız ve ortamsızdır. Onun işitmesi kullarının işitmesine benzemez. O, işitmekte başka bir şeye muhtaç değildir.

BASAR

Basar: Görmesi olmak: Allâhü Teâlâ her şeyi görür. Hatta, karanlık gecede, kara taştın üstünde, kara karıncanın yürüdüğünü görür ve ayaklarının sesini işitir. Çünkü onun görmesi aletsiz ve şartsızdır.

İRÂDET

İrâdet: Dilemesi olmak: İrade sahibidir ki, diyer, ne dilerse onu dilediği gibi yapar. Ol emri ile her şey onun dilediği gibi olur. Onun irâdesine engel olacak hiçbir kuvvet yoktur. "Dilediğini yapandır."

KUDRET

Kudret: Gücü yetmek. Allâhü Teâlâ her şeye kaadir. Onun gücü her şeye yeter yani hiçbir şey ona güç gelmez.

KELAM

Kelâm: Konuşması olmak: Allâhü Teâlâ'nın harf ve sese muhtaç olmadan söylemesi demektir. Cenab-ı Allah, âlet, harf, dil ve sese ihtiyacı olmadan söyler.

Kur'ân-i Kerim ve diğer ilâhî kitaplar, Kelâmü'llâh'dır. Allah'ın kelâmıdır. Cenab-ı Ailâh Tur-ı Sina'da Musa Aleyhisselâm ve Mirac'ta Efendimiz (s.a.v.) ile konuştu.. Allah'ın kelâmı sonsuzdur.

TEKVİN

Tekvin: Yoktan var etmek, meydana getirmek, yaratmak. Bütün kâinat ve mevcudat Onun "Or emriyle yaratıldı. "Olma" derse her şey yok olur. Ondan başka yaratıcı yoktur. Her şeyi O yaratır. "O'nun emri, bir şeyi dileyince ona sadece "Ol!" demektir. O da hemen olur.

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/515-516.

¹⁷² İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/517-518.

"Onun için siz O'na onlarla çağırın..."

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, onun sıfatlarından bir sıfattan müştak olan her bir isimlerle yani bu sıfatlarla vasıflanmak ve ahlaklanmakla (bu isimlerin ifâde ettiği yüce manayı kendisine huy edinmekle) Allâhü Teâlâ hazretlerine dua edin...

Allâhü Teâlâ hazretlerinin isimleriyle vasıflanmak ise,

1 - Salih amellerle olur,

2- Hâlis niyetle olur...Hâlikiyet (yaratma) sıfatı gibi... Kişinin hâlikiyet (yaratma) sıfatıyla muttasıf olması, çocuklarının doğması ve neslinin devam etmesi için evlenmesiyle olur. Hakime denilmiştir: O anda kendisi hanımına yaklaşmıştı ona; -"Ne yapıyorsun?" denildi. O; -"Eğer tamam olursa insan..." demişti. Rezzâkiyyet sıfatıyla vasıflanmak ise, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisine vermiş olduğu rızkı, muhtaç olanlara infak etmekle olur. Sahip olduklarından hiçbir şeyi biriktirmemek, depolamadan infak etmektir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin diğer isim ve sıfatlarını da buna kıyâs etî¹⁷³

Allah'ın Vasıflarıyla Ardaklanmak

Amma Allâhü Teâlâ hazretlerinin sıfatlarıyla ahlaklanmak ise, haller ile olur. Bu da;

1- Kalb aynasını tasfiye etmek,

2- Murakabe etmek,

3- Mâsivâdan (Allah'tan gayri bütün ilgilerden ve) taalluklardan kesilmek,

4- Tamamen Allâhü Teâlâ hazretlerine teveccüh etmektir... Böylece bütün bu sıfatlar, kendisine tecelli etsin...

Onlarla

ahlak sahibi olsun, tşte bu açıklamalar şu hadis-i şerifin tahkikidir:

- "Ben onun kulağı, gözü ve dili olurumî Benimle iştir, benimle görür ve benimle konuşur..."¹⁷⁴

"Ve O'nun isimlerinde sapıklık eden mühidleri bırakın."

Yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin sıfatlarından (şeytanî sıfatlara) meyledip (sapanlar) yani Allah'ın sıfatlarıyla vasıflanmayanları terk edin, demektir.

Yine Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendi zatını isimlendirmedığı isimlerden bir isim ile Allâhü Teâlâ hazretlerini isimlendirmek de ilhâclti Felsefecilerin Allah'a "birinci illet" ve "bizzat mücib olan" demeleri, gibi¹⁷⁵...

Felsefeciler bununla, Allâhü Teâlâ hazretlerinin fiillerinde, yaratmada ve icâd etmede, muhtar olmadığını (dilediğini seçmekte serbest olmadığını) kâd ederler...

- "O sübhân, onların (o zalimlerin) dediklerinden çok münezzeh ve çok yüksek... Hem pek büyük bir yükseklikle yüksektir!"¹⁷⁶

Kim, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisini vasıflandırmadığı bir vasıf veya hakkında nas varid olmayan bir sıfat ile Allâhü Teâlâ hazretlerini vasıflandırır o vasıf ilhâdır... (Terk edilmesi gereken iştir...) (3/285)¹⁷⁷

ilâhî İsimlerde Değişiklik Yapanlar Cezaya Çarpılırlar

"Yarın onlar yaptıklarının cezasını çecekler."

Onlar yarın rüsvay eden aşağılayıcı bir azap ile azap olunacaklar. Ailâhü Teâlâ hazretlerinin isim ve sıfatlarında (istedikleri gibi değişiklik yapanlar) ilhâd ile amel edenler kendi tabî zevk ve hevâlarıyla amel ettikler için cezaya çarpılırlar...

Te'vilât-i Necmiyyenin sözleri bitti.

Er Kişi

- "Rastgele) herkesin ardınca yürümek (herkesin dediğiyle) amel etmek çocukluktur..."¹⁷⁸

Köylünün Nasihati

Hafız (k.s.) hazretleri buyurdu:

- "Yaşlı köylü kendi oğluna ne güzel buyurdu: -Ey gözümün nuru oğlum! Sen ektiğinden gayriyi biçmezsin! (Ne ekersen onu biçersin)." ¹⁷⁹

¹⁷³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/518-519.

¹⁷⁴ Bu hadis-i küsî ile ilgili açıklama daha önce geçti.

¹⁷⁵ Allâhü Teâlâ hazretlerine "tanrı11 demek veya masonların Allâh'ü Teâlâ hazretlerine "Kâinatın mimarı" demeleri gibi.. Mütercim.

¹⁷⁶ El-fsrâ: 43,

¹⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/519-520.

¹⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/520-521.

¹⁷⁹ Divân-ı Hafız-ı Şirâzî s, 235,

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/521.

Adalet

Yüce Meali:

Yine bizim halkettiklerimizden bir ümmet de var ki, hakka rehberlik ederler ve onunla adalet ederler.¹⁸¹ Âyetlerimizi tekdüz etmekte/yalanlamakta olanlar ise, biz onları bilemeyecekleri cihetten istidrac ile/yavaş yavaş yuvarlayacağız...¹⁸² Ve ben onların ipini uzatırım... Çünkü keydim/azâbım pek metindir.¹⁸³ ¹⁸⁰

Tefsîr-i Şerifi:

"Ve yine bizim halkettiklerimizden/"

Bil ki, Allâhü Teâlâ hazretleri, Musa Aleyhisselâm'ın ümmetinden hidâyet üzere olan kavim kıldığı gibi: (şu âyette beyân edildiği üzere):

- "Evet! Musa'nın kavminden bir ümmet de var ki, hakka irşad ederler ve onunla adalet yaparlar...¹⁸¹

Allâhü Teâlâ hazretleri bu ümmeti merhumenin içinde de, bu şekilde adaletle hükmedenleri yarattı.

"Ve yine bizim halkettiklerimizden," kavı-ı şerifi, mübtedâ

olmak üzere zarf mahallinde merfûdür...

Ya mazmunu (içerdiği mana) itibariyle veya mevsûfun takdiri itibariyle mâ ba 'di de onun haberidir.

Yani "yarattıklarımızın bazıları," veya "yarattıklarımızdan bazıları," demektir.

"bir ümmet de var ki" Çok olan büyük bir taife var ki, bj^î (Hidâyete) rehberlik ederler..." İnsanlar (onlar sebebiyle) sarılırlar; "hakka/1

Haklıdırlar. Veya hak kelimesiyle onların hidâyetine çalışırlar ve onları istikâmet (doğru yola) delâlet (ve öncülük) ederler.

"Ve onunla," Hak ile,

"adalet ederler."

Kendi aralarında geçen hüküm işlerinde adalet ile hükmederler... Adalette aşla zulüm ve haksızlık etmezler.

¹⁸²

Hak Üzere Olan Kavim!

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olundu: Buyurdular:

- "Muhakkak ki benim ümmetimden bir kavim, ta İsa (Aleyhisselâm) ininceye kadar hak üzere olacaklardır"¹⁸³

Bundan murad, yani zaman (ve mekan) asla onlardan boş olmaz, demektir.

Yine hadis-i şerifte buyurdu:

- "Yeryüzünde ""Allah" denilmediği vakte kadar kıyamet kopmaz..."¹⁸⁴

Konevînin Şerhi

Büyük şeyh Sadreddin Konevî (k.s.) hazretleri buyurdular: (Bu hadis-i şerifte Allah ismi) te'kid için iki kere tekrar edildi. Hiç şüphesiz (o dönem) Allâhü Teâlâ hazretlerini hakikî zikirle zikretmeyeceklerdir. Hususiyetle de bu bütün isimlerin sıfatlarını kendisinde toplayan ism-i azam ile zikreden olmayacaktır. Ancak, hakkın tam bir marifet ile kendisiyle bilinenler hariç...¹⁸⁵

Mürşid-i Kâmil ve Kıyamet

Halkın Aliâhü Teâlâ hazretlerini bilmesi tamdır. Her asırda yeryüzünde Allâhü Teâlâ hazretlerinin bir halifesi vardır. O halife kendi asrının (mürşid-i) kâmilidir... Sanki bu hadis-i şerifte şöyle deniliyor: Yeryüzünde mürşid-i kâmil olduğu zaman (mürşidi kâmilin bulunduğu bir yeryüzünde) kıyamet kopmaz.

Bu hadis-i şerif ile mürşid-i kâmilin manevî bir direk ve tutan olduğuna işaret vardır.

Eğer dilersen şöyle dersin:

¹⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/522.

¹⁸¹ El-A'râf: 159,

¹⁸² İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/522-523.

¹⁸³ Müsned-i Ahmed: 2484,

¹⁸⁴ Sahih-i Müslim: 211,

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/523.

¹⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/524.

-"(Yer ve göklerin ve kıyametin) tutulması onun içindir. O intikâl ettiği zaman, gök yarılr, güneş dürülür, yıldızlar kararır, sahifeler açılıp yayılır, dağlar yürütülür, yeryüzünde zelzeleler olur ve kıyamet kopar....."
Konevî hazretlerinin "El-Fükûk"taki sözleri bitti.¹⁸⁶

Evliyâ'nın Hürmetine Azablar Def Edilir

Rivayet olundu: İbni Mes'ûd (r.h.) hazretlerinden, buyurdu ki. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretlerinin yeryüzünde (halk)¹⁸⁷ içinde üç yüz (ermiş kulu) vardır. Kalbleri Âdem Ayhisselâm'ın kalbi üzeredir.

Ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin (halk içinde) kırk (ermiş kulu) vardır. Kalbleri Musa Aleyhisselâm'ın kalbi üzeredir.

Ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin (halk içinde) yedi (ermiş kulu) vardır. Kaibleri İbrahim Aleyhisselâm'ın kalbi üzeredir.

Ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin (halk içinde) beş (ermiş kulu) vardır. Kalbleri Cebrail Aleyhisselâm'ın kalbi üzeredir.

Ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin (halk içinde) üç (ermiş kulu) vardır. Kalbleri Mikâil Aleyhisselâm'ın kalbi üzeredir.

Ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin (halk içinde) bir (ermiş kulu) vardır. Kalbi İsrâfil Aleyhisselâm'ın kalbi üzeredir.

Birler (mertebesinde olan zat) vefat ettiği zaman yerine üçlerden bir zat geçirilir.

Üçlerden biri vefat ettiği zaman yerine beşlerden bir zat geçirilir.

Beşlerden biri vefat ettiği zaman yerine yedilerden bir zat geçirilir.

Yedilerden biri vefat ettiği zaman yerine kırklardan bir zat geçirilir.

Kırklardan bir zat vefat ettiği zaman yerine üçyüzlerden bir zat geçirilir.

Üçyüzlerden biri vefat ettiği zaman yerine avamdan bir kişi geçirilir.

-"Allâhü Teâlâ hazretleri (işte) bu evliyaların sebebiyle (yüzü suyu hürmetine) bu ümmetten azabı def eder..."¹⁸⁸

Kutub Kimdir?

Bu hadis-i şerifte zikredilen "bir kişi" o "kutub'tur. O gavstır. O kutubun mekânı ve diğer evliyaya nazaran onun mertebesi ve büyüklüğü, bu daireye ve kainata nazaran onun merkezi olan bir nokta gibidir... Onunla âlemin salâhi vaki olur..."¹⁸⁹

Kırklar

Ebud-Derdâ (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu: Buyurdular: -"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretlerinin bazı kulları vardır. Onlara "EBDÂL" denilir. Onlar ulaşmış oldukları bu mertebeye;

1 - Çok oruç tutmak,

2- Çok namaz kılmak,

3- (Çok hacca gitmek)

4- Çok huşu eder görünmek,

5- Güzel elbiseleri giymek (sofu elbiseleriyle süslenmekle kavuşmadılar. Ancak onlar;

1-Sadık vera',

2- Samimî takva,

3- Takva ve ihlâs,

4- Güzel niyet,

5- Sadırlarının (kalblerinin) selâmeti (yani kalblerinde kimse hakkında kötü düşünce beslememek, haset ve kin gibi şeylerden) salim olmak,

6- Ve bütün Müslümanlara karşı merhamet etmekle bu yüce dereceye ulaştılar....

Allâhü Teâlâ hazretleri onları (ezelî) ilmiyle seçti. Onları kendi nefesine hâlis kıldı.

Onlar "kırk er'dir. İbrahim Aleyhisselâmın kalbi misli üzeredirler...

Onlardan bir adam vefat ettiği zaman mutlaka Allâhü Teâlâ hazretleri, onların yerine geçecek birini yaratır..."¹⁹⁰

¹⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/524.

¹⁸⁷ Kenzül-Ummâl'in rivayetinde "halk içinde" tabiri vardır, "yeryüzünde" tabiri yoktur. Onun için manâ verirken "halk içinde" tabirini de parantez içine aldım. Mütercim.

¹⁸⁸ Kenzü'l-Ummâl: 34629,

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/524-525.

¹⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/525-526.

¹⁹⁰ Kurtubî tefsiri: c.3, s.237,

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/526-527.

Evliyanın Ahlaki

İyi bil ki onlar (evliya);

- 1- Hiçbir şeye sövmezler.
- 2- Hiçbir şeye lanet okumazlar.
- 3- Kendilerinden düşük olanları küçümsemezler.
- 4- Kendilerinin üzerinde olanlara da haset bağlamazlar.
- 5- Kimsenin gıybetini yapmazlar.
- 6- Haber (konuşma) bakımından insanların en (yumuşak ve) en tatlılarıdır.
- 7- Ahlak bakımından insanların en yumuşağı,
- 8- İnsanların en cömerdi,
- 9- Onlar kendileriyle Rableri arasında olanlar (ihlâs ile ibâdet etmek konusunda) kendilerine ne başı bırakılıp salı verilmiş bir at ve ne de kasırga rüzgarı hiçbir şey onlara erişemez..." (3/286)
- 10- Onların kzfcbleri yüce tavanlara (göklere) yükselir.
- 11 -Allâhü Teâlâ hazretlerine olan şevk ve aşklarından dolayı hayır işlerine koşar ve (hayırda) yarışırlar...
-İşte onlar, Allah hizbidir. Uyanık ol ki, Allah'ın hizbi muhakkak hep felaha erenlerdir!"¹⁹¹
İmam Yafî (r.h.) hazretlerinin "Revdü'r-Riyâhîyn" isimli kitabındaki sözleri bitti¹⁹²

Evliya Olabilmek

Bil ki, hak ehlinin nail olduklarına (evliyalığın yüce mertebe ve derecelere), nail olmaları;

- 1 - insanların hidâyetine çalışmaları,
- 2- Halk arasında âdil olmaları.
- 3-Kendi nefislerinde âdil ve hidâyet üzere olmalarından sonra (halkın arasında hidâyet rehberi ve âdil olmalarından) dolayı bu yüce mertebeye nail oldular...¹⁹³

Ticâret

Abdullah bin Mübarek (r.h.) hazretlerinden rivayet olundu. Kendisi ticâretle uğraşırđı. Ve şöyle derdi:

- "Eğer beş kişi olmasaydı; kesinlikle ben ticâretle uğraşmazdım. (O beş kişi:)

İki süfyân (yani:)

- 1- Süfyân,
- 2- Süfyan,
- 3- FudayI,
- 4- İbni Semmâk,
- 5- İbnü'l-Uleyye..."

Onlar sıla (maddi yardımda bulunmak) için ticâret ederdi.¹⁹⁴

İbni Uleyye'nin Kadılığı

Bir yıl sonra geldiğinde kendisine:

- "İbni Uleyye, "Kadı" oldu" dediler.

Bunun üzerine İbni Mübarek hazretleri, İbni Uleyye'yi ziyaret etmedi. Ve hiçbir şeyle ona sıla (maddî yardım) da bulunmadı. İbni Uleyye kendisinin ziyaretine geldiğinde de başını kaldırıp ona bakmadı. Sonra İbni Mübarek hazretleri ona şu beyitleri yazdı:

Ey ilmi kendisine tazı yapan

Ve onun sebebiyle miskinlerin malını avlayan,

Sen dünya ve lezzetleri için hîle yaptın;

Hîlen sebebiyle din gitti.

Sen deli oldun;

Delilere deva olduktan sonra...

Hani nerede o rivayetlerin;

Sultanların kapılarını terk etmek hakkında ileri sürdüklerin... Eğer, -"Bunu söylemeye zorlandım"

¹⁹¹ eI-Mücâdele: 58/22,

¹⁹² İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/527.

¹⁹³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/527-528.

¹⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/528.

dersen;

tşte bu bâtıdır.

İlim merkebi (kitap yüklü merkep) şimdi ayağı kayıp çamura battı..."

İsmail bin Uıye bu beyitlere vakıf olduğunda, hemen Harun Reşid'e gitti. Kadılıktan istifası kabul edilinceye kadar onun makamından inmedi. Harun Reşid de onun istifasını kabul etti. ¹⁹⁵

Kâdî Olacağına Ölümü Tercih Et

Ne güzel söylemişler:

İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe (k.s.) hazretleri, canı pahasına "Kadılığı" kabul etmedi. Ve bu uğurda canını verdi. Sen eğer ölecek olsan da sultanlardan kadılık vazifesini alma!" ¹⁹⁶

Adaletli 01

Ne güzel denildi:

- "Adaletli ol!

Mümteni olmuş bir halde;

Dünyadan yüz çevirenlerden olursun

Adalet için ömürden yüz çevirmek mümtendir." ¹⁹⁷

Adi Nedir?

"Adi" Allâhü Teâlâ hazretlerinin isimlerinden bir isimdir. Manâsı jayı "adaletli" demektir. Yani kendisinden adalet fiili sadır olan, demektir. Cefa, haksızlık ve zulmün zıddıdır. Adaleti bilinmeyen kişinin âdil olduğu bilinmez. Fiili (yaptığı işleri) bilinmeyen kişinin de adaleti bilinmez.

Kulun "Adl"den nasibi ve payı, asla gizli değildir. Adalette kula ilk vacip olan şey, onun nefesine karşı âdil olmasıdır, insan, Şehveti ve Gadabı (bütün kötü huylan) Akli, Dinin işareti altında birer esir yapmaktır... İnsan her ne zaman akli, şehvet gadabına hizmetçi kılsa, işte o zaman gerçekten kendi nefesine zulmetmiş olur. İşte bunlar kişinin kendi nefesine karşı âdil olması gereken konuların cümlesindedir. Bunun tafsilatı ise, şeriatin bütün hududlarına riâyet etmekle olur.

insanın bütün a'zâlarında (bedenin bütün organlarında) adâietli olması, şeriatin izin verdiği şekilde onları kullanmakla olur.

Kişinin ehli (ailesi) ve zürriyetinde adaletli, sonra da bakmakla vazifeli olduğu (emrinin altındakiler hakkında) adaletli olmalıdır.

Eğer kişi velayet ehli (idareci) ise, onun (ne yapacağı ve nasıl davranacağı) gizli değildir. Belki bu kişi, zulmü insanlara eziyet, adalet ise insanlara fayda ve menfaati ulaştırmak olduğunu zanneder... Ama böyle değildir. Zira idareci (sultan), silah, kitap ve değişik mallardan müstemil olan mülkünün hazinelerinin kapılarını açsa ve lakin; Malları zenginler üzerine bölse, Âlimlere silahlar hibe etse. İlim ehline karaları teslim etse. Askerlere de kitaplar hibe etse, Savaş ehline bol bol kitap verse, Mescidleri askerlere verse, Mektep ve medreseleri askerlerin emrine verse, Belki bunların şahıslarının her birine menfaat vermiş olabilir lakin zulüm etmiş, adaletten sapmış ve adalet yapmamış olur...

Zira bu kişi, her bir şeyi kendisine layık olandan gayri yerlere koymuştur. (Ve böylece adalet değil de zulüm işlemiştir...)

Eğer idareci, hasta kişiye ilaçlarını (şuruplarını) içmek, hacamat, kan aldırarak, ameliyat olmak gibi konularda eziyetle zorlasa ve canileri öldürmek, kesmek veya dövmekle cezâlandırırsa; adalet yapmış olur... Çünkü o zaman her bir şeyi kendisine mahsus olan yere koymuş olur.

Dinî bakımdan kulun bu vasıftan nasibi ise, kul, hiçbir şeyde Allâhü Teâlâ hazretlerine taarruz etmemelidir;

1-Tedbirinde,

2-Hükmünde,

3-Ve diğer fiilerinde (işlerinde),

4- İster kendisinin muradına muvafık olsun ve ister olmasın ilâhî emirlere asla karşı gelmemelidir...

Zira bunların hepsi adalettir. Bunlar yakışır şekilde ve yakışır bir halde tecelli etmişlerdir. Eğer onun yaptıklarını yapmayacak olursa, o zaman başka bir şey yapacaktır. Ve bu takdirde de kendisinde hasıl olandan daha büyük bir zarar hâsıl olacaktır. Nasıl eğer hasta hacamat olmazsa, o zamanda hacamatın ağrı ve sızılarında daha büyük bir acı, sızı ve hastalık gördüğü gibi...

¹⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/528-529.

¹⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/529.

¹⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/529.

İşte bununla Allâhü Teâlâ hazretleri âdil olur. İman: zahîrî ve İbatnî inkârı ve itirazı keser. Bunun tamamı ise, kişinin asla

1 - Dehre (zamana) sövmemesi,

2- Eşyayı felek'e nisbet etmemesi,

3- Adet ve geleneklerde cereyan ettiği gibi onun üzerine itiraz etmemesidir... (3/288)

Belki (iyice bilmeli ve inanmalı ki) bütün sebepler musahhar. tertip edilmiş ve emre hazırdır. En güzel bir tertip ve yönelme ve ilâhî adalet ve lütufların en yakınıyla sebeplere yönlendirilmiştir.

Melikül-Müteâl olan Allâhü Teâlâ hazretleri kendisine rahmet etsin; İmam Gazâlî (k.s.) hazretlerinin "El-Maksadü'l-Aksâ fi Şerh-i MeânîEsmâ-illâhîl-Hüsnâ.." isimli kitabında böyledir.¹⁹⁸

İstidrâc

"Âyetlerimizi tekzîb etmekte/yalanlamakta olanlar..."

Ayetlerin, "azamet nûn"¹⁹⁹ una izafe edilmesi, âyetlerin şereflerinden ve onlara tekzîb ile yönelmenin büyüklüğünü (büyük bir cürüm işlendiğini) beyan içindir. Yani bizim, hakkın mi'yârı ve sıdk'ın (doğruluğun) ve adaletin tasdikçisi olan ayetlerimizi tekzib edenleri ise;

"istidrâc ile/yavaş yavaş yuvarlayacağız..."

Yani onları tedricî olarak elbette ki helake doğru yaklaştıracamız... tstrâcım aslı,

1- Ya yükseltmektir. O da bir şeyi alçak bir yerden alıp derece derece yüksek yerlere nakletmekle olur.

2- Ya ela indirmektir. Bu böylece (derece derece olarak) bir şeyi yüksek bir yerden alçak bir yere nakletmekle olur...

Münâsip olan manâ, azabın ve cezalandırmanın en yüksek mertebelerini görmeleri için, onları helak edilecek yerlerin en yüksek mertebesine ulaştırmak demektir.²⁰⁰

Bilinmedik Bir Yerden Gelen İstidrâc

"onları bilemeyecekleri cihetten..."

Mezkûr fiilin masdanna sıfattır.

Yani biz onları hiç bilmeyecekleri bir yönden olan bir istirac ile onlara istidrâc veririz... Onlar onun böyle olduğunu zannetmezler. Belki bunun Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından kendilerine bir ikram olduğunu zannederler. Kendilerinin Allah'a yaklaşmak olduğunu zannederler. Veya onlar, bununla bizim onlardan ne murad ettiğimizi bilmezler.

Bu (istidrâc Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullar) üzerine nimetleri yağdırması ve nimeti onlara vermesiyle onlar, onun Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından kendisine bir lütuf olduğunu zannederler.

O da daha ziyadesiyle dalâlet (ve gayy deresine) helak olup düşmektedir. Ta ki onların üzerine azab kelimesi tahakkuk eder. Onların halleri en rezil en şenî ve en kötü bir azap onlar üzerine gelir...²⁰¹

Hileyle Gülmek

Kendisine verme? Hileyle renklerden oluşanı Güler olayım; O ağlayandan..."²⁰²

Felekin Mühleti Seni Aldatması

Hafız (k.s.) hazretleri buyurdular:

-"Felek sana bir mühlet verdiğinde; Yoldan gitme ve çıkma Sana kim dedi ki,

Bu acuze mekr ve hileyi terk etti diye...."²⁰³

Mühlet Vermek

"Ve ben onların ipini uzatırım..."

"imlâ" müddetin uzatılmasıdır. Onlardan biri olduğu hal üzere kaldığı halde, onların muaheze edilmesi,

¹⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/529-531.

¹⁹⁹ Allâhü Teâlâ hazretleri bir olduğu halde, nefsi-i mütekellim maalgayri sigası ile İM "Âyetlerimiz" buyurdu. İşte buradaki nefsi mütekellim maal-gayri nûn'u Allâhü Teâlâ hazretlerine izafe edildiği zaman "azamet nûnudur.

²⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/531-532.

²⁰¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/532.

²⁰² İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/532-533.

²⁰³ Divân-ı Hafız-ı Şirâzî sr 35,

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/

tutulmuş ve cezalandırılmalarında acele etmemektir.²⁰⁴

İmlâ ile tstrâcın Arasındaki Fark

Mevlânâ Ebus- Suûd (r.h.) buyurdular:

-"(Bu kavî-i şerif),

"istidrâc îefyavaş yavaş

yuvarlayacağız..." kavî-i şerifinin üzerine atıftır. Ama sin harfinin (yakında kelimesinin manasının) hükmüne dâhil değildir.

Çünkü imlâ, mühlet vermek ve uzatmaktan ibarettir. Tedrici olan işlerden değildir. Kişide (nefiste) şey ve şey olarak (ard arda) hasıl olan istidrâc gibi değildir. Belki imla, defaten (yani birden) hasıl olan bir iştir... Ama imlânın eserleri ve hükümleri tedricî yoluyla hasıl olur: kendisi değil...

Zamirin bir olmasıyla tabirin değişikliği kendisini açıkladığı gibi...²⁰⁵

Tuzak

"Çünkü keydim/azabım pek metindir."

Benim tutmam çok şiddetlidir...

İstidrâc ve mühlete tuzak adı verildi. Çünkü mühletin zahiri

nimet ama batını ise mahrumiyet ve azaptır...²⁰⁶

Gizlice Tutmak

Müftü Sadî Çelebi (r.h.) buyurdular: Evla olan şöyle denilmesidir:

O nimetlerin onlara indirilmesi; onların bilmedikleri bir cihetten onlara bir tuzaktır. (Onlara gizli bir azaptır...)

Çünkü kelimesi, gizli bir şekilde tutup azab etmek demektir...²⁰⁷

Keyd'in Manâsı

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

"tuzak" kendisine fark ettirmeden ona zarar vermek için yürümek, demektir...²⁰⁸

Günahla Beraber Devam Eden

Hikemü'l-Attâiyye'de buyuruldu:

Senin ona devamlı günah işlemeyle beraber; onun devamlı olarak sana olan ihsanlarından korkî Bu ihsanların İstidrâc olmasından korkî Zira Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurdu:

"Biz onları bilemeyecekleri cihetten istidrâc ile Vyavaş yavaş yuvarlayacağız..."²⁰⁹

Nimeti Verene Yönelmek

Sehl (r.h.) hazretleri, bu âyet-i kerimenin manasında buyurdular.

Nimetlerle biz onları uzatırız. (Onlara çok nimet veririz..) O verdiğimiz nimetlere şükretmeyi kendilerine unuttururuz. Onlar, nimete meylettikleri zaman; mun'im (nimeti veren Allâhü Teâlâ hazretlerinden) mahcûb

(perdeli) olurlar. (Allah'ı tamamen unuturlar) ve böylece azab ile tuturlar...²¹⁰

Hatalardan Sonra Gelen Nimetler

Ebu'l-Abbâs bin Atâ (r.h.) buyurdular:

²⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/533.

²⁰⁵ Ebus-Suûd Tefsiri: c. 3, s. 297-298,

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/533.

²⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/533.

²⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/533-534.

²⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/534.

²⁰⁹ e'l-A'râf: 7/182,

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/534.

²¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/534.

Yani onlar herhangi bir hata işledikleri zaman, hemen biz on ara yeni bir nimet veririz. Ve onlara bu günahı ve hatadan dolayı istiğfâr etmeyi unuttururuz...²¹¹

İstidrâcm Değişik Manaları

Şeyh Ebûl-Kasım el-Kuşeyrî (r.h.) buyurdular:

İstidrâc, fitne korkusu olmaksızın minnet ve nimetin tevâtürüdür (peşi peşine gelmesidir...)

İstidrâc, mekr korkusu olmaksızın zikrin intişâdır.

İstidrâc, minnet ve nimete yerleşip, bağıyetten yüz çevirmektir.

İstidrâc, recâ sebebiyle talil etmek vefa etmeksizin meyletmektir.

İstidrâc, zahiri mazbut, sırrı ağyara dönük olmasıdır...

Kuşeyrînin sözleri bitti.²¹²

Mürîd ve Sofular için İstidrâc

Istidrâc'ın yönü;

1- Mürîdin kendi nefsinden (kendinin manevî derecesinin ne olduğunu bilmemesi) ve Rabbinin hakkından câhil olmasıdır. (Evliyâlık veya mürşidlik) davasını izhâr ederek (kendisinin şeyh olduğunu söyleyerek) sû-i edeb'te bulunmasıdır.

2- Veya mürîdin (günah ve hata) belâlarına dalması ve kendisinden azabın geciktirilmesi ve kendisine mühlet verilmesiyle; o bunun ihmâl olduğunu (Allah'ın hiç kendisine ceza vermeyeceği) zannına kapılmasıdır...

O murid der ki:

"Eğer benim yaptığım sû-i edeb olmuş olsaydı; elbette (benden) imdâd kesilirdi..."

Fakat onun hiç zannetmediği bir yönden ondan meded (ilâhî yardım) kesiliverir...

Eğer onun hissetmediği bir noktadan ondan meded kesilmezse bile; o kişi (manevî olarak) ziyâde (makam elde etmekten) men olunur...²¹³

İki Günü Eşit Olan Zarardadır

Zira muhakkak ki;

-Kim (girmiş olduğu tasavvuf ve ilim yolunda) eğer ziyâde içinde olmazsa (her gün biraz daha ilerlemezse İki günü birbirine eşit olursa) o kişi büyük bir noksanlığın içindedir... (3/288)²¹⁴

Ahmed Bin Hambel'in Vasiyeti

Ahmed bin Hambel (r.h.) hazretleri bazı ashabına (talebe ve sohbetine gelenlere) vasiyet eder ve şöyle derdi:

"(İlâhî) adaletin yakalamasından ve (ilâhî) fazl-u keremin rikkatinin güzel kokularından kork!"

Onun mekrinden emin olma!

Velev ki seni cennete koysa bile...

Baban Adem Aleyhisselâm'a vaki olanlar (cennette) vaki oldu..."²¹⁵

Mühlet (tstidrâcm) Hikmeti Nedir?

Sual: Eğer sen desen ki: "Allâhü Teâlâ hazretlerinin dünyada âsîlere mühlet vermesinin hikmeti nedir?"

Cevap: Derim ki: Allâhü Teâlâ hazretlerine, kullan affetmek ve ihsanda bulunmanın; onlara azab etmek, onları ansızın yakalamak ve onlara ceza vermektense daha sevimli olduğunu kullarının görmesi içindir...

Zira muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretlerinin rahmeti gazabını geçti. Allâhü Teâlâ hazretlerinin mühlet vermesi; onun kerem ve cömertlik ahlakındandır...²¹⁶

²¹¹ İsmail Hakkı Bursalı (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/534.

²¹² Kuşeyri tefsiri: c. 2, s. 278, değişik ibarelerle...

İsmail Hakkı Bursalı (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/534-535.

²¹³ İsmail Hakkı Bursalı (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/535.

²¹⁴ İsmail Hakkı Bursalı (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/535-536.

²¹⁵ İsmail Hakkı Bursalı (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/536.

²¹⁶ İsmail Hakkı Bursalı (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/536.

Mühlet ve Azabın Hikmeti

Denildi ki:

Allâhü Teâlâ hazretleri dilediği kimseyi aziz (çok güçlü) ve muktedir olanın tutmasıyla zâlimlere mühlet vermektedir.

Ve Allâhü Teâlâ hazretleri dilediği bazı kişilere de onlara olan rahmetinden dolayı hemen onlara âhîret cezalarına nisbetle çok hafif bir ceza verir...²¹⁷

Kalbi Kırıkların Yanındadır

Akıllı kişiye düşen vazife, Allâhü Teâlâ hazretlerinin mekrinden (mekr-i ilâhîden) korkmaktır. Fakirliği ve inkısar (kalb kırıklığını) hep, Allâhü Teâlâ hazretlerinden bir nimet ve ikram olarak görmelidir...

Zira muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri fakirleri çok sever. Allâhü Teâlâ hazretleri, onların (fakir ve miskinlerin) kalbi kırıkların yanındadır... Dünya hali karâr üzere değildir. (Yani dünya hali sabit değildir; değişkendir...)

Allâhü Teâlâ hazretleri hibe ettiği gibi soyup alır ve soyup aldığı gibi de hibe eder...²¹⁸

Zaman Kimin Lehine Kimin de Aleyhinedir

Ne güzel söylenilmiş:

Zaman, iyi ve güzeldir.

Ve kötülüğe gebedir...

Yıldızlar (günlerin geçmesi) kime dost

Ve kime de düşmandır...²¹⁹

Peygamber Efendimiz (S.A.V.)

Yüce Meali:

Bunlar bir düşünmedilerde mi ki, kendilerine söz söyleyen zatta cinnetten bir eser yoktur... 0 ancak ilerideki tehlikeyi açık bir surette haber veren bir nezîr'dir/sakındırıcıdır.184

Bunlar göklerin ve yerin ve Allah'ın yarattığı herhangi bir şeyin, bütün tedbîr ve melekûtu (bütün şunatıyla zapt ve tasarrufunu tedbîr ve idare eden kudret ve saltanatın azameti) hakkında bir nazar yürütmedilerde mi?... Ve şu ecellerinin cidden yaklaşmış olması ihtimalini bir düşünmedilerde mi?... O halde buna îmân etmedikten sonra hangi söze inanırlar?...185

Kimi ki, Allah saptırır; artık onu yola getirecek yoktur. 0 onları bırakır, tuğyanları/azgınlıkları içinde». Körükörüne yuvarlanıp giderler...1BS²²⁰

Tefsîr-i Şerifi:

"Bunlar bir düşünmedilerde mi ki, kendilerine söz söyleyen zatta cinnetten bir eser yoktur..."²²¹

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Kureyşlileri Allah'ın azabından çokça sakındırıyordu. Geçmiş ümmetlerin başına gelen azabları onlara haber veriyordu. Hatta Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bir gece Safa tepesinin üzerine çıktı. Kureyşlileri kabile kabile olarak Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet etmeye davet etti.

-Ey falanca oğulları!

Ey falanca oğulları.

Ta sabaha kadar bütün Kureyş kabilelerini isimleriyle çağırıyor ve onları başlarına gelecek olan Allah'ın azabından sakındırmaya çalışıyor. Kureyşlilerden söz alanlar:

²¹⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/536.

²¹⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/536-537.

²¹⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/537.

²²⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/538.

²²¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/538.

- "Sizin bu arkadaşınız yani Muhammed Mustafa (s.a.v.) elbette delidir. Bu geceyi insanları korkutmakla geçirdi! (Sabaha kadar insanları Allah'a davet etti)" dediler.

işte onların bu sözleri üzerine bu;

- "Bunlar bir düşünmedilerde mi ki, kendilerine söz söyleyen zatta cinnetten bir eser yoktur... O ancak ilerideki tehlikeyi açık bir surette haber veren bir nezîr'dir/sakındır." ²²²

Âyet-i kerime nazil oldu ²²³.

İlmî Bir Tetkik

Âyet-i kerimenin başındaki hemze inkâr, taaccub ve tevbîh içindir.

Vav 0) harfi, bir mukadder üzerine atf içindir.

kelimesi ise ya istifhâm-ı inkâriyedir. İbtidâ haiinde mahailindedir. Haberi de, kavî-i şerifdir.

Ya da kelimesi nâfilyedir. ismi de, keümesidir.

Cümlenin hepsi tefekkür fiiline taalluk etmektedir. Çünkü tefekkür-fiili "efâi-ikulûb"dandır...

Mahalli ise iki vecih üzeredir:

Nasbtır. Harfi cerrin düşürülmesi üzerine mahallen mensûbtur.

kelimesi de, "delillik"ten masdar binâ-i nevfdir.

Kendisine keümesinin dâhil olması. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinde deliliğin çeşitlerinden bir delilik olmadığına delâlet eder.

Manâsı: Onlar Allah'ın âyetlerini tekzib ettiler. Ve arkadaşlarında (Efendimiz s.a.v. hazretlerinde) deliliğin çeşitlerinden hiçbir şey olmadığını tefekkür edemediler. Veya onların arkadaşlarında delilikten bir şey olmadığını düşünmediler ki; bu tefekkürleri; onları:

1- Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini tasdik etmeye götürsün.

2- Onun peygamberliğinin sıhattini tasdik etsinler.

3- Ve ona iman etsin

4- ve ona indirilen âyetlere iman etsinler.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin mecnûn olmadığını, açıkça beyan edilmesi ve ona deli diyenlerin görüşlerinin reddedilmesi, onların yapmış oldukları çirkinliklerin büyükiğündendir. ²²⁴

Muhammedü'l-Emîn (s.a.v.)

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri için; "Onların arkadaşı" tabirinin kullanılması ise, onların kelamla'nının sözlerinin şekillerine göre varid olmasındandır. Bununla beraber bu kavî-i şerifte onların uzun zaman Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle arkadaşlık ve sohbet ettiklerini duyurma manası da vardır. Öyle ki onlar, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin çok nezih bir hayata sahip olduğunu ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin cinnet (delilik) şaibesinden tertemiz olduğunu biliyorlardı.

Ve hatta peygamberlikten önce Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini "Muhammedü'l-Emîngüvenilir Muhammed diye isimlendirmişlerdi... ²²⁵

Nezîr

"O ancak,"

Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretleri,

"(ilerideki tehlikeyi açık bir surette haber

veren) bir nezîr'dir/sakındır..."

Yani inzâr (azab ile korkutma)da belîğ bir şekilde yapar. Acıma ve özürlerde kemal derecesindedir... ²²⁶

Göklerin ve Yerin Melekûtünü Düşünmek

"bir nazar yürütmedilerde mi?..."

Hemze inkâr içindir. Vav ise bir mukadder üzerine atf içindir. Yani onu tekzib ettiler. Düşünmek ve delil getirmek bakışıyla bakmadılar...

"göklerin, yerin ve melekûtu

²²² el-A'raf: 7/184,

²²³ Eddürül-Mensûr,

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/538-539.

²²⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/539-540.

²²⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/540.

²²⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/540.

(bütün şunatıyla zapt ve tasarrufunu tedbîr ve idare eden kudret ve saltanatın azameti)..."

Yani göklerin ve yerin delâlet ettiği, Allâhü Teâlâ hazretlerinin büyüklük, azamet, mülk ve kudretinin kemâline delâlet eden âyetlere bakmadılar. Ve göklerin ve yerin melekûtüne ibretle bakıp Allâhü Teâlâ hazretlerinin gökleri ve yeri boşu boşuna yaratmadığını ve kullarını başıboş terk etmediğini öğrenmediler...²²⁷

Melekût

Onların (âlimlerin) bazıları buyurdular:

Göklerin melekûtu. yıldızlar, gezegenler ve ay'dır...

Yeryüzünün melekûtu ise, denizler, dağlar ve ağaçlardır.

Melekût, büyük mülk, demektir, Mülk'ten gelmektedir, i kelimesinin "korkmak" kelimesinden geldiği gibi...

Melekût, kelimesinin sonuna te harfinin gelmesi mübalağa içindir. Kendisine yani en büyük ve kendisine taalluk eden mülk, demektir.

"Ve o Allah'ın yarattığı..."

Bu kavli-i şerif, Melekût, kelimesinin üzerine atıftır. Yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin yarattıklarını nazar etmediler, demektir.

Ser* "herhangi bir şeyde..." yaratılan şey" beyânıdır. Bu kavli-i şerif delil olmanın sadece açık ve zikredilen şeyler (göklere ve yerlere) mahsus olmamasının ve eşyanın en incisi ve küçüğünde de Allâhü Teâlâ hazretlerinin varlığına ve birliğine delilin bulunduğunu ifade etmek içindir. Yani gerek açık ve gerekse çok dakik (ince) olsun kendisine şey ismi verilen bir şey altında hasretmek mümkün olan eşyanın bütün cinsleri birer delildirler... (3/289)

Yani mevcudatta olan her bir fert ayrı ayrı olarak, nazar mahalli ve Yaratıcı olan Allâhü Teâlâ hazretlerinin varlığına ve birliğine delâlet eden ibret ve delil getirme yeridir.

Ne güzel buyurmuşlar:

"Her şeyde onun için bir âyet vardır; Onun varlığına ve birliğine delalet eder..."²²⁸

Ecelleri Çok Yakındır

ecellerinin cidden yaklaşmış olması ihtimalini bir düşünmedilerde mi?..."

Bu kavli-i şerif, "metekût" kavli-i şerifinin üzerine atıftır, öf kavi-i şerifi 'den muhaffefdir. İsmi ise zamir-/ sândır. Haberi ise, t "Onlar/n ecelleri cidden yaklaştı.." kavli-i şerifidir....

Manası: Onlar bakmadılar mı o duruma onların gerçekten ecellerinin çok yakın olduğu hale nazar etmediler mi ki, onlar yakın bir zamanda ölecekler.

Onlar ne oluyor ki, onlara ölüm gelmeden ve onların başına azab gelmeden önce onlar, hakkı talep etmeye ve kendilerini kurtaracak olan (iman ve tevbe) yönelmiyorlar...²²⁹

Ölüme Hazırlık

O (bizden) öncekiler;

Ecelden firar edip kaçamadılar

O dar engel ve şedde...

Günler (ömür) dizginini pençesine aldı.

Kendi fikir merkebine bindiler,

Eğersiz olarak...

Onlar adamca girdiler; Din yoluna...."²³⁰

Kurân-ı Kerimden Başka Kitap Yoktur

"hangi söze,"

"hadîs" kelimesi, lügatte yeni demektir. Ama umûmun örfünde ise kelâm (söz) demektir. "Ondan sonra..."

Kur'ân-ı kerimden sonra... İnanırlar?..."

Kur'ân-ı kerime inanmadıkları zaman hangi söze inanırlar.

Bu kavli-i şerif, beyânın sonudur. Kur'ân-ı kerimden sonra incek kitap yoktur. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden sonra da gönderilecek bir peygamber yoktur. Bu kavli-i şerif, onların iman etme ihtimallerini kökten kesmektedir.

²²⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/541.

²²⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/541-542.

²²⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/542.

²³⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/542-543.

Ve külliyyen onları nefyetmektedir.
Be M harfi, "İnanırlar?... "kavl-i şerifine taalluk etmektedir...²³¹

Allah'ın Saptırdığı

"Kimi ki. Allah saptırın"

Allâhü Teâlâ hazretleri kimi eğri yola koyup saptırırsa; o kişi Kur'ân-ı kerimi kabul edip ona iman etmez...

"Artık onu yola getirecek yoktur." Onun için (islâm'dan başka) girebileceği ve bulacağı doğru ve hak yolu yoktur.

"Ve o onları bırakır..."

Ye (çf) harfiyledir. Ve bu istinaf olmak üzere merfû'dur. Yani Allâhü Teâlâ hazretleri onları (halleri üzere) terk eder.

tuğyanları/azgınlıkları içinde..."

Onların küfürlerinde haddi tecâvüz etmelerinde, (kendilerini terk eder...)

Körükörüne yuvarlanır giderler..."

Bu kav/-/ şerif, "Ve o onları bırakır..." flitinin mefûlünden hâl'dir...

Yani onlar, tereddüt ve hayretler içinde oldukları halde Allâhü

Teâlâ hazretleri onları bırakır, demektir.

içinde tereddüt edip

Kamusta Duyuruldu: (kelimesi)

1- Münâzaatta, dalâlet ve hayretler hareket etmek ve şaşkın şaşkın kalmaktır.

2- Veya yolda yolunu şaşırmasıdır.

2- Ya da hüccet ve delilini bilmemektir.²³²

Tefekkürü Teşvik

Bu âyet-i kerimede, tefekkürü teşvik ve akla delâlet vardır. Eğer kişi,

1- Vehim,

2- Hayâl,

3- Taklîd,

4- Hevâ-ü heves

5- (Nefis ve şeytana tabi olmaktan uzak bir) akl-i selîm ile Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin mucizelerinden fazla ve ayn

olarak Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin;

1 - Yüce halini,

2- Ahlakını

3- Yolunu

4- Siyret

5- ve gidişatını düşünse O kişinin yanında

1- Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hak peygamber olduğu anlaşılır. Hakikatine erişir.

3- Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sâdik olduğunu görür,

4- Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kendisine davet ettiği her şeyin hak olduğunu anlar.

5- Ve o kişi iman ederek, bu tefekkürü sayesinde ebedî cehennem ateşinden kurtulmuş olur.²³³

Aklını Kullansalardı Cehennemlik Olmazlardı

Allâhü Teâlâ hazretleri haber verdiği gibi; cehennem ehlinin hallerinden... Şu kav-i şerifiyle:

İçine atıldıkları vakit onun öyle bir hıçkırışını işitirler ki, feveran ediyordur. Hemen hemen öfkeden patlayacak gibi bir hale gelir. İçine bir alay atıldıkça her defasında onlara onun bekçileri,

-"Size gocundurucu bir peygamber (bir nezîr) gelmedi mi?" diye sorarlar.

-"Evet, doğrusu bize gocundurucu bir peygamber (bir nezîr) geldi, fakat biz ona inanmadık ve, "Allah hiçbir şey indirmede, siz ancak büyük bir dalâl içindesiniz" diye tezkîb ettik!" derler... Ve,

-"Biz işitir veya akleder olsaydık bu saîr eshâbı içinde bulunmazdık" derler.²³⁴

²³¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/543.

²³² İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/543-544.

²³³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/544.

²³⁴ El-Mülk: 67/7-10,

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/544-545.

Mülk ve Melekût

- "Bunlar göklerin ve yerin ve Allah'ın yarattığı herhangi bir şeyin, bütün tedbîr ve melekûtu (bütün şununla zapt ve tasarrufunu tedbîr ve idare eden kudret ve saltanatın azameti) hakkında bir nazar yürütmedilerde mi?... Ve şu ecellerinin cidden yaklaşmış olması ihtimalini bir düşünmedilerde mi?... O halde buna îmân etmedikten sonra hangi söze inanırlar?..."²³⁵ Ayet-i kerimesinde şuna işaret vardır:

Kâinat iki kısımdır.

1- Melekût:

2- Mülk²³⁶

Melekût?

Birinci nev'i, başka bir şeyden yaratamayanlar. Bu Melekût'tur. Melekût, kâinatın bătınıdır. Kâinat onunla kâimdir. Kendisi de (melekiit) Allâhü Teâlâ hazretlerinin kudretiyle kaimdir. Şu kavli- şerifte beyan edildiği gibi:

O halde teşbih ona/o Allah'a ki, her şeyin melekûtü/sırları. onun yedinde/kudreti ve idaresinde bulunan sübhâna. Hep de döndürölüp O'na götürüleceksiniz.²³⁷

Mülk?

Ondan (kâinattan) bir çeşitte Allâhü Teâlâ hazretlerinin başka bir şeyden yarattığıdır. O mülktür. Mülk kâinatın zahiridir. Güzel basiretle (görmeyle) mülke bakılır. Melekût'e ise akıl ve kalb ile bakılır.²³⁸

Kalb Ashabı ve Akıl Erbabı

Âkil er melekût'e nazar edip ibretle bakmaları, âyetleri görmeye fayda verir. Ve âyetlerden Halik Teâlâ hazretlerini bilmeye ve yaratıcının varlığını ve birliğine ispat eder.

Kalb sahiplerinin nazar edip melekût'e bakmaları ise, içine girerek gaybin şahidlerine şuhûdü ifâde eder ki, imanı yakîni olsun diye... Belki onun imânî ayânî (görerek) olmaktadır. Şu kavi- şerifte beyân edildiği üzere:

- "Bu suretle İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu/görünmeyenlerini gösteriyorduk ki, yakîn ve tam iman hâsıl edenlerden olsun..."²³⁹

Bu gösterme, noksan sıfatlardan münezze olan Hak subhânehû ve Teâlâ hazretleri için ilâhî kadîm bir sünnettir. Allâhü Teâlâ hazretleri peygamber kıldığı veya evliya;

1- Âlemin tabiatı,

2- Alemin mülkü

3- Melekûtu,

4- Ceberûtu,

5- Lâhûtu,

Ve benzerleri alemin sırlarını gösterir. İster âlem-i sağır ve isterse âlem-i kebir'de olsun... (Hepsini gösterir)...

Bu sünnetin indirilmesi, tâ kıyamet sabahına kadar bakîdir. Hak Teâlâ hazretlerine seyr-u suluk inkıtaya uğramadığı (ve tasavvuf devam ettiği) müddetçe bu sünnette devam edecektir.

Eğer Allâhü Teâlâ hazretlerinin bu vergisi (ve insanın tasavvufta seyrü suluk ile ona ulaşması) olmamış olsaydı elbette insan da diğer hayvanlar gibi olurdu.

Ancak Rahman olan Allâhü Teâlâ hazretleri bunu insan nevine in'âm ve ikramda bulundular. İnsana iyilikte bulundular. Ve Allâhü Teâlâ hazretleri inayet ehlinden dileğini bu yola suluk ettirir ta ki Mennân'ın mülkünü kabul eder... Hatta bütün kainatta yüksekleri. (3/290) Böylece;

1- Şuhûd,

2- Ayan (gözle görmek),

3- Ve ihsan sahibi hakka vasıl olmaya nail olur...

4- Allah ona yakîn mertebesinin kemâlini verir.

5- İhsanını tamama erdirir...

²³⁵ el-A'râf: 7/185,

²³⁶ Yasin: 36/83, Bu ayeti kerimeni meali tefsir kısmından alınmıştır.

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/545.

²³⁷ Yasin: 36/83, Bu ayeti kerimeni meali tefsir kısmından alınmıştır.

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/545-546.

²³⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/546.

²³⁹ el-En'âm: 6/75,

Sonra peygamberler ümmeti davet için gelirler... Evliya da (mürşid-i kâmil olup) ihvanı irşad etmek için geliriler... (Onlar:)

1 - Hikmet ve beyan ile kıyam ederler.

2- İman ve İslâmı beyan ederler.

3- İnsanları, Hannân ve halım olan Allâhü Teâlâ hazretlerine davet ederler.

4- Cennetlerle müjdeliler,

5- Cehennem ateşiyle korkuturlar.

6- Kim onlara icabet ederse ilâhî lütuf ve ihsana nail olur.

7- Ve kim onlara icabet etmezse, apaçık bir hüsrana ve zarara uğrar...

Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) Aleyhisselâm'dan rivayetle buyurdular:
hazretleri, İsa

- "İki kere doğmayan bir kişi göklerin ve yerin melekûtüne giremez..."²⁴⁰

Nüfuz etmek, kalb ashabı içindir.

Nazar etmek ise akıl ve delil getirme erbabı içindir.

Te'vilât-i Necmiyyede de böyledir. Allah kendisini selâmetle hayat versin (onu rahmetine gark etsin) şeyhimiz allâmenin kelâmının içine katılmasıyla beraberdir...²⁴¹

Hikâye (Allah'ın Varlığı)

Bir gün İmam-ı A'zâm Ebû Hanîfe (r.h.) hazretleri Mescid'te oturuyordu. Zındıklar geldiler. Onu öldürmek istediler. İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe hazretleri onlara;

- "Bir suâlime cevap verin, sonra o zulüm kılıcınıza su verin (onu kanıma bulayın)..." Onlar:

- "Mesele nedir?" dediler. İmam-ı Âzam hazretleri buyurdu: -

- "Ben bir gemi gördüm; büyük ağır yükler taşıyordu. Su da ve denizde hiç üzerinde gemici olmadan ve o kimse onu muhafaza etmeden (rotasını kontrol etmeden) kendiliğinden limanlara gidip geliyordu..." Onlar:

- "Bu imkânsızdır. Zira bir gemi, gemici ve kürekçileri olmadan asla düzgün bir şekilde hareket etmez. Böyle bir şey muhaldir..." dediler.

Bunun üzerine İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe buyurdular:

- "Subhânallâhî (Küçük bir geminin hareketi kendiliğinden olmuyor da) bir gemiden çokça (bizim havsalamızın kaldırmadığı kadar) büyük olan cümle felekler, yıldızlar, gezegenler, ulvî ve süflî âlemlerin nizâmı (yer ve göklerin hareketi) nasıl olur da kendiliğinden olur?"

Zındıklar oldukları yerde sakin oldular.

Ve içlerinden çoğu iman etti...²⁴²

Kuşlar ve Balıkları Güldürmemek

Hâfız-ı Şirâzî (k.s.) buyurdular:

- "Süleyman Aleyhisselâm'ın haşmet ve azametini. Her kim şek ve şüphe ederse; Onun akıl ve bilgisine gülerler; Kuşlar ve balıklar..."²⁴³

Kıyametten Soruyorlar

Yüce Meali:

- "Ne zaman demir atacak?" diye sana Saat'ten/kiyametten soruyorlar. De ki:

- "Onun ilmi, yalnız rabbimin nezdindedir. Onu vaktine tecelli ettirecek ancak O'dur. O öyle ağır bir mesele ki, bütün semâvat ve arz'da tahammül edecek yok. O size ancak bağıteten/ansızın gelecek"

Sanki sen ondan, tefahhusle/araştırarak haberdar imişsin gibi soruyorlar. De ki:

- "Onun ilmi ancak Allah'ın nezdindedir ve lâkin insanların ekserisi bilmezler."187

De ki:

- "Ben kendi kendime Allah'ın dilediğinden başka bir menfaate de mâlik değilim, bir mazarrata da ... Eğer ben bütün gaybı bilir olsaydım, daha çok hayır yapardım ve kötülük denilen şey yanıma uğramazdı. Ben o değil, ancak îmân edecek bir kavim için inzar ve bişarete/sakındırmaya ve haber vermeye memur bir peygamberim."188²⁴⁴

²⁴⁰ Bu haber ile ilgili tahkik ve tahrir daha önce geçti.

²⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/546-548.

²⁴² İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/548.

²⁴³ Divân-ı Hafız-ı Şirâzî: s. 206,

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/548.

²⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/549.

Tefsîr-i Şerifi:

"sana Saatten/kıyametten soruyorlar." Yani kıyametten soruyorlar. "saat" kelimesi çok kere kıyamet manâsında kullanılan kelimelerdendir, kelimesinin "Süreyya" hakkında kullanılması gibi...
245

Kıyamete Saat İsmi Verilmesi

Kıyamete "saat" adının verilmesi:

1- Ansızın kopacak olmasından dolayı kıyamete "saat" ismi verildi.

2- Veya kendisinde hesabın vaki olmasından,

3- Hesabın kıyametin çok az bir saat içinde tamam olmasından dolayı kıyamete saat denildi.

Zira bir şan (bir işi görmek) Allâhü Teâlâ hazretlerini başka bir şahı görmekten meşgul etmez...(O bütün kullarının hesabını bir anda görür...)

4- Kıyametin uzunluğunun Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında kulların bir saati kadar olmasından dolayıdır...

"saat" kelimesinin aslı, "İnsanların mezarlarında kıyam saatidir..."

"saat" kelimesinin (kıyamet manasında kullanılması) kendisine galebe çaldığında; kıyamet manâsına tayin edildi. Ve böyle izafetten müstağni oldu...²⁴⁶

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu. Yahudilerden bir hazretlerine geldiler) ve; kavim (Efendimiz s.a.v.

-"Ey Muhammedi Eğer sen gerçek peygamber isen! Bize kıyametten haber ver! Biz onun ne vakit olduğunu biliyoruz!" dediler.

Bu onlardan bir imtihan idi. Zira onlar, kıyametin kopma zamanının Allâhü Teâlâ hazretleri katında gizli olduğunu çok iyi biliyorlardı. İşte bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu²⁴⁷ ...

Saatın Demir Atması

"Ne zaman demir atacak?"

OLine zaman" kelimesi zarf-ı zamandır. İstifham manâsını tazammun etmektedir. Mukaddem haber olmak üzere mahallen merfûdür. cümlesi de muahhar mübtedâdır.

Yani onun gönderilmesi, ispat edilmesi ve takriri ne zamandır, demektir.

kelime "onugönderdi, onu attı" fiilinden masdar-ı mîmfdir.

Sabit ve kararlı kıldığı zaman böyle kullanılır. Ancak ağır şeylerde kullanılır.

Şu kavli-i şerifte olduğu gibi;

"...ve dağlarını oturttu."²⁴⁸

Mahlûkat üzerine en ağır şey, kıyametin kopması olduğundan; Allâhü Teâlâ hazretleri, kıyametin kopması ve saatın gönderilmesini ve sübûtünü ağırlığın gönderilmesi ve sabit kılınmasıyla isimlendirdi...

Harfî cenin hazfedilmesiyle cümlenin mahalli nasıbtır. Zira cümle câr ve mecrûrdan bedeldir. Sadece mecrûr'dan değil...²⁴⁹

Kıyametin İlmî

Sanki denildi ki:

"Ne zaman demir atacak?" diye sana Saat'ten/kıyametten soruyorlar..."

De ki: "Onun ilmi, yalnız..."

"Kıyamet saatinin demir atma vaki," buyurmadı. Çünkü sualden asıl maksat, muayyen vaktinde hulul etmesi itibariyle kıyametin kendi nefsindedir. Yoksa kendisine mahal olması itibariyle (kopma) vakti değildir.

Bundan dolayı sual ile talep edilen ilim kendisinin zamirine muzâfkılnıdır.

²⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/550.

²⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/550.

²⁴⁷ Ed-Dürrü'l-Mensûr: c. 3,s. 621,

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/550-551.

²⁴⁸ en-Nâziât: 79/32,

²⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/551.

"rabbimin nezdindedir"

Hassaten Allâhü Teâlâ hazretlerinin katmdadır. Onu kendisine ayırdı. Kıyametin kopma vaktinin bilgisine hiçbir mukarreb melek ve mürsel nebi muttali olmadı.

"Onu tecelli ettirecek yoktur.."

Yani kıyametin işini izhâr edecek yoktur. Bu kelime "tecelliyef'ten gelir. O da bir şeyin izhâr edilmesi, bir şeyin aşikâr kılınması, demektir. Udt fiili ise zuhuru, demektir.

"Onun vaktine,"

Onun vaktinin içine, demektir.

Cümlelerin başındaki lâm, tevkît (vakit) içindir. Şu kavli-i şerifin başında lâm harfî gibi:

- "Güneşin kaynamasından» gecenin kararmasına. kadar namazı güzel kıl. Bir de kıraatiyle mümtaz olan sabah namazını... Zîrâ sabah Kur'ân'ı, hakikaten meşhûd'dur." ²⁵⁰

Manâsı şudur: Allâhü Teâlâ hazretleri, kıyametin kopma zamanını başkasına gizli tutar. Ve bu gizlilik, tâ kıyametin kopma vaktine kadar devam eder. Allâhü Teâlâ hazretleri, kıyametin kopmasını açıklamaz, ancak o vakitte (kıyametin kopmasıyla aynel yakîn) izhâr eder. Kıyametin ansızın koştığı vakitte vakûuyla açıklar. Yoksa kıyametin kopacağı haber vermek suretiyle onu bildirmez.... ²⁵¹

Kıyamet Vaktinin Gizli Olması

Çünkü kıyametin gizli olması;

1- Taat ve ibâdete davet eder,

2- Ma'siyet ve günahlardan alıkoyar...

Her kese mahsus olan ecelin, Ölüm vaktinin gizlenmesi gibi... Allâhü Teâlâ hazretleri, kıyametin kopma saatini mahlûkattan gizledi ki, mükellefler bütün vakitlerinde;

1- Tevbe,

2- Taat ve ibâdete, koşsunlar diye... (3/291)

Zira eğer kıyametin (Ölümün zamanı ve) kopma saati bilinmiş olsaydı; elbette insanlar ona hazırlanmakta taksir eder, tevbe ve ibâdeti geciktirirlerdi... ²⁵²

Kadir Gecesi Gizlidir

Allâhü Teâlâ hazretleri bu şekilde kadir gecesini de gizledi ki kullar, Ramazan-i şerif ayının hepsini ibâdetle geçirmeye çalışsınlar ²⁵³...

Cuma Gününde teâbet Saati Gizlidir

Cilt

Allâhü Teâlâ hazretleri Cuma gününde icabet saatini (duaların kabul olduğu vakti de) gizledi ki. mükellefler, Cuma gününün bütün saatlerinde dua etmeye çalışsınlar diye.... ²⁵⁴

Kıyamet En Zor Şeydir

²⁵⁰ el-Isra: 17/78,

²⁵¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/551-553.

²⁵² İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/553.

²⁵³ Büyük velilerden Ubeydullah Ahrâr hazretlerinin kalb gözünün açılmasıyla ilgili şu hatıra anlatılır. Bir gün annesi tarladan kaldırdığı buğdayları, biriyle Ubeydullah Ahrâr Hazretlerine gönderdi. Ubeydullah-ı Ahrâr buğdayları ambara koymakla meşgul iken buğdayları getiren kimse, boş çuvalarını alıp gitti. Nereye gittiği ve hangi yola gittiği belli değildi. Ubeydullah Ahrâr Hazretleri o anda neden bu zavallı ve garip kimseden duâ almadığına üzüldü, içine garip bir ıstırap çöktü. Buğdayı olduğu yere bırakıp koşarak o kimsenin peşine düştü. Yanına vararak tevazu ile kendisine duâ etmesini istedi ve:

-Beni gönünüze alın. Hâlîme biraz inayet nazarı ile bakın. Belki duanız ve himmetiniz bereketiyle Allâhü teala beni başışlar, merhamet eder de yolum açılır, dedi. Ubeydullah Ahrâr Hazretlerinin yüzüne hayret dolu ifadeler ile bakan meçhul zât:

- "Zannediyorum ki Türk şeyhlerinin söyledikleri

- "Her gördüğümü Hızır, her geceyi kadir bil" sözüne göre hareket ediyorsun. Fakat ben hiçbir özelliği olmayan kendi hâlinde yaşayan bir kimseyim. Elimi yüzümü bile layığı ile yıkamayı bilmem. Senin istediğin şeyden ben haberdâr değilim. O, bende yoktur" dedi. Ubeydullah Ahrâr Hazretleri dul etmesi için yalvarmaya devam etti. O kimse Ubeydullah Ahrâr Hazretlerinin yalvarmasına dayanamayarak ellerini kaldırıp:

- "Allâhü teala senin kalb gözünü çöğün" diye dua etti. Bu garip, meçhul kimsenin duası bereketiyle Ubeydullah Ahrâr Hazretlerinin kalbinde açılmalar oldu.. Bu kıssadan ibret almak gerekir. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/553.

²⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/553-554.

0 öyle ağır bir mesele ki, bütün semâvat ve arzda tahammül edecek yok." Yani kıyamet büyük geldi, meşakkatli oldu; göklerin ve yerin ehline; (yani)

1- MeleKtere,

2- Cinlere

3- İnsanlara...

Onlardan her biri, onun gizliliğini istemiş ve kendilerini akıl dâiresinden çıkartmıştır. ²⁵⁵

Kıyametin Kalblere Ağır Gelmesi

Denildi ki:

Kıyamet göklerin ve yerin ehline (yani

1 - Meleklerle,

2- Cinlere

3- İnsanlara...)

Çok azametli dehşetli ve büyük geldi. Onun şiddetlerinden korktular. Ve onun içinde bulunan korkulardan... Göklerde ve yerde olan her mahlûkatın kıyametin kopmasıyla yok olması ve helak olması da kıyamet saatinin korkularının ve şiddetlerinin cümlesindedir.

İşte bu gerçekten kalblere çok ağırdır... ²⁵⁶

Kıyamet Ansızın Gelir

O size ancak bağıteten/ansızın gelecek."

Kıyamet ansızın gelir. İnsanları gâfil yakar. Adamın biri kalkar, hayvanlarını sular, Adamın biri, gider tarlasını eker. Adamın biri ekin biçer, Adamın biri havuzunu tamir eder, Adamın biri çarşıda alış veriş yapar.

Adamın biri teraziye düşürür... Adamın biri teraziye yükseltir. Adamın biri evliliğe hazırlanır...

Adamın biri sofraya oturup ağzına lokma götürür... Onu ağzına koymayı idrâk edemeden kıyamet kopar. ²⁵⁷

Sual ve Araştırma

"Sanki sen ondan,

tefahhusle/araştırarak haberdar imişsin gibi soruyorlar."

Sanki onu biliyor musun! Bir şeyi araştıran o şeyi suâl etmede mübalağa eden ve onu sorup soruşturandır. Kim bir şeyi öğrenmeyi izler (ve onu kaynağından araştırırsa) ondan sual etmede en yüksek dereceye baliğ olur. Ve böylece o kişinin ilmini onunla muhkem kılması lazım gelir. Ve kişi, sual ve araştırmayla ilmin en uzak mertebesine ermesi mümkün olur. O kişi böylece ilimde mahir olur.

İşte bundan dolayı, "Sanki sen ondan, tefahhusle/araştırarak haberdar İmişsin gibi..." kavli-i şerifiyle Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kıyametin kopma saati hakkında (bilinmesi) mümkün olan ilmin en ileri noktasını bildiğinden kinayedir...

Âlim manâsına olduğu halde ^ harfi cerriyile müteaddî oldu. Halbuki o, kıyametin kopmasını sual etmede belîğ olmasını tazammun etmesinden dolayı be M harfi cerriyile müteaddî olur. Ta ki ilmi muhkem olur...

Cümle-i teşbihîyye, mahallen mensûbtur. "sana soruyorlar" kavli-i şerifinin kefi (finden hâl olmak üzere...

Yani senin halin onların yanında onu bilen ve onu araştırıp öğrenen kişinin haline benzer; yani onu öğrenmede (yüksek dereceye) baliğ olmuş, demektir. ²⁵⁸

Allah Katındadır

Deki: "Onun ilmi ancak Allah'ın nezdindedir..."

Bu kavli-i şerifin (kıyametin kopma ilminin Allah katında olduğu) ifâdesinin tekrar edilmesinin faydası;

Malûmatın hepsini Allâhü Teâlâ hazretlerine havale etmek içindir.

Böylece tekrar te'kid yönünden olmuş olur.

Onların cehaletlerini yüzlerine çarpmaktır... Şu kavli-i şerifle:

"Ve lâkin İnsanların ekserisi bilmezler." ²⁵⁹

²⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/554.

²⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/554.

²⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/554-555.

²⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/555.

²⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/555-556.

Kıyametin Kopma Saatini Sorma Sebepleri

Kıyametin kopma saati ilminin Allâhü Teâlâ hazretlerine tahsis kılınması, sebebiyle re'sen kıyameti inkâr ettiler. Ve bazıları da kıyametin elbette kopacağına ve vaki olacağına kesinlikle bilip iman ettiler.

Ve onlar senin kıyametin kopma vaktine ve vuku' bulma zamanına vakıf olduğunu zannediyorlar.

Ve cehaletle sana soruyorlar.

Ve bazıları da bunu (kıyametin kopma saatini) bilmek risâletin (peygamberliğin) icâplarından olduğunu zannediyorlardı. Bundan dolayı kıyametin kopma saatinden sorarak, (kendi kafalanca) risâletini çürütmek istiyorlardı.

De ki: Ben kendi kendime bir menfaate de mâlik değilim,"

Yani menfaati celbetmeğe ve zararı def etmeye malik değilim. Bir kişi, kendi mefaatinin hangi şeyde olduğunu ve zararının nerede olduğunu bilmezse o kişi, kıyametin kopma saatine nasıl sahip olabilir...

Lâm (d) harfi cerri "ben malik değilim" Mine taalluk etmektedir.

MüftîSa Çelebi (r.h.j) buyurdular:

Zahir olan Lâm (d) harfi cerrinin "ne menfaat ve ne de zarar" kavlı-i şerifine taalluk etmesidir...

"Ancak Allah'ın dilediğinden başka..."

Onu bana ilham etmekle, Allâhü Teâlâ hazretlerinin beni ona mâlik kılması müstesna... O takdirde ona sahip olmak ve ona kaadir olmak benim için mümkün olur. İstisnâ-i muttasıldır.

Veya Allâhü Teâlâ hazretlerinin bundan dilemesi müstesna...

(şeklinde)

İstisnâ-i munkatîda olabilir...

İstisnâ-i munkatî demek, Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilminin karşısında aczini izhâr etmek mânâsında daha zahir ve daha belîğ 'din..²⁶⁰

Gayıblar Bilinseydi

"Eğer ben bütün gaybı bilir olsaydım,"

Gaybın cinsi, demektir.

"elbette daha çok hayır yapardım,"

O zaman bir çok mal ve menfaat edinirdim. Bu mana babının binasının müteaddî için olması üzerinedir.

"Onu zelil kıldım" misâlinde olduğu gibi...

"ve kötülük denilen şey yanıma uğramazdı."

1- Düşmanın hilesi,

2- Fakirlik,

3- Zarar,

4- e benzeri şeylerden hiçbir şey bana isabet etmezdi²⁶¹.

Nezîr ve Beşîr Peygamber

"Ben ancak inzar ve bişarete/sakındırmaya ve haber vermeye memur bir peygamberim/'

Yani ben yalnız müjdelemek ve korkutmak için gönderilmiş bir peygamber ve bir kulum... Benim sânim, korkutmak ve müjdelemekte dinî ve dünyevî ilimlere taalluk eder. O kendisiyle dinî hükümlerin ve şeriatin arasında herhangi bir alâka bulunmayan gaybe vakıf olmak değildir. Kıyamet saatine taalluk eden şeylerin keşfedilmesi ve kıyametin kesinlikle geleceği ve kıyamet vaktinin yakın olduğu hakkında korkutmadır.

Kıyamet saatinin tayin edilmesi, inzâra (kıyamet ile korkutma)ya hazırlamaya taalluk etmez. Belki o, kıyametle

korkutma, Kıyamet vaktinin belirtilmesine manidir. Zira daha önce geçtiği (beyân edildiği) üzere kıyamet saatinin gizlenmesi, kullan ma'siyetlerden alıkoymaya ve men etmeye daha tesirlidir...

"îrnân edecek bir kavim için,"

Ya her ikisine nezir ve beşîrj kelimelerine taalluk etmektedir.

Çünkü insanlar, inzâr (korkutmadan) istifâde ederler; müjdelenmeden istifâde ettikleri gibi...

Ya da sadece "beşîr- müjdeleyici" kelimesine taalluk eder.

"nezir -korkutucu" yani inzâra taalluk edenler mahzûftur. Yani; "kâfîrleri korkutucu" demektir. Yani küfür üzere kalanları korkutan demektir.

²⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/556-557.

²⁶¹ Bu âyet-i kerime, gaybi bildiğini söyleyen ve gayibten dem vurup halkın elindeki çarpan yalancı, düzenbaz ve sahtekârlara büyük bir cevaptır. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/557.

Ve "Mü'min kavme de müjdeleyici" demektir. Yani hangi vakit olursa, olsun.... Bu kavlı-i şerifte kâfirler için;

- 1- Onları iman etmeye,
- 2- Onların içinde iman duygusunu uyandırmaya
- 3- Onları küfre isrâr etmekten alıkoymak,
- 4- Ve tuğyana ısrar etmekten sakındırmaya teşvik vardır... (3/282) ²⁶²

Dünyanın Ömrü Ne Kadardır?

Haddâdî (r.h.) hazretleri tefsîrinde buyurdular: Bu âyet-i kerimede; (yani;

- "Deki:

- "Ben kendi kendime Allah'ın dilediğinden başka bir menfaate de mâlik değilim, bir mazarrata da ... Eğer ben bütün gaybı bilir olsaydım, daha çok hayır yapardım ve kötülük denilen şey yanıma uğramazdı. Ben o değil, ancak îmân edecek bir kavim için inzar ve bişarete/sakındırmaya ve haber vermeye memur bir peygamberim." ²⁶³

- "Dünyanın ömrünün müddeti ve o konuda rivayet edilen; dünyanın ömrü yedi bin senedir..." diye iddia eden kişilerin sözlerinin bâtil olduğuna delâlet eder....

Eğer böyle olmuş olsaydı; kıyametin kopma saati malûm (bilinmiş) olurdu.

Amma Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin orta parmak ile şehâdet parmağını işaret ederek;

- "Ben ve kıyamet saati şu iki parmak gibi gönderildim.." ²⁶⁴

buyurmalarının manâsı ise, kıyametin kopma vaktinin yaklaştığını beyân içindir. Yoksa hududunu çizmek değildir... Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdıkları gibi:

- "Artık onlar yalnız o Saat'te, onun birdenbire kendilerine gelivermesine bakıyorlar. Çünkü işte alâmetleri geldi." ²⁶⁵

Yani Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin peygamber olarak gönderilmesi, kıyametin alâmetlerindedir. Haddâdî'nin sözleri bitti. ²⁶⁶

Dünyanın Ömrü Meçhuldür

Bu fakir (İmam Allâme şeyh İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) der ki:

Dünyanın ömrü hakkında değişik rivayetler varid oldu. Sahihdirler. Lakin hakikatte dünyanın ömrünün tahdidini (hududunun çizilmesine) delâlet etmez. Zira kıyametin ne zaman kopacağı hiçbir kimse için malûm olması lazım gelmez. Bu zat kim olursa olsun ister beşerden ve isterse meleklerden olsun... ²⁶⁷

Kıyametin Kopma Saatini Efendimiz (s.a.v.) Biliyordu

Meşâyih-i izam hazerâtından bazı zatlar;

"Allâhü Teâlâ hazretlerinin bildirmesiyle Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kıyametin kopma vaktini bildiği..." görüşündedirler. Bu (yani kıyametin kopma vaktinin Efendimiz s.a.v. hazretlerine bildirilmesi) âyet-i kerimede hasra zıt ve ters değildir... Gizli olmadığı gibi. ²⁶⁸

Sır Katibine Haber Verdikleri

Ve sahih-i Müslim'de rivayet olundu:

(Efendimiz s.a.v. hazretlerinin sır kâtibi) Hüzeyfe (r.a.) hazretlerinden. Buyurdular:

- "Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, kıyametin kopma saatine kadar olacak olan her şeyi bana haber verdiler..." ²⁶⁹

Kıyametten Haber Horoz

Hadis-i şerifte buyuruldu:

- "Allâhü Teâlâ hazretlerinin (mahlûkatından) bir Horoz var. İki kanadı Zebercet, inci ve yakut ile süslüdür. Kanadının biri doğudadır. Kanadının biri de batıdadır. Ayakları süflî (en düşük) yerdedir. Başını arşın altına

²⁶² İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/557-558.

²⁶³ El-A'râf: 7/188,

²⁶⁴ "Sahih-i Buhâite-MO

²⁶⁵ Muhammed: 47/18,

²⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/558-559.

²⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/559.

²⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/559-560.

²⁶⁹ Sahih-i Müslim: 5148,

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/560.

değişiyor. Yüce seher olduğu zaman, kanatlarını birbirine çarpar. Ve sonra da;
-"Sübbühün (noksan sıfatlardan münezzehsin) kuddüssün! (Noksanlıklardan arınmış tertemizsin) Ey Rabbimizi
Ondan gayri ilâh yoktur..."
0 anda (kıyamet saatinin anında) Horoz kanatlarını birbirine çırpar. Ve ötmeye başlar.
Allâhü Teâlâ hazretleri ona; -"Kanatlarını kat (toparla)! Sesini kıs!"
tşte o anda göklerin ve yerin ehli kıyamet kopma saatinin gerçekten çok yaklaştığını bilirler. ²⁷⁰

Kıyâmet'in Bazı Alâmetleri

Kıyametin alâmetlerindedir:

- 1- Esir kadınlar çoğalacak,
- 2- Esaret çoğalacak.
- 3- Zoraki esir edinmek yaygın olacak,
- 4- Bu da dinin istilâ edileceğine delildir.
- 5- Müslümanlar istilâ edilecekler.
- 6- İslâm'ın savleti rücû eder.
- 7- İslâm'ın emri (devleti ve hükümranlığı) kemâle erdikten sonra yıkılır.
- 8- Ganimetin devlet olmasıdır.
- 9- Zenginler, Makam sahipleri mallan kendi aralarında ganîmet olarak dolaştırırlar.
- 10- 0 maldan onun müstehakkından men ederler.
- 11 - Zekat onların aralarında, garâmet olmuş olur.
- 12- Zekat vermek onlara çok meşakkatli gelir.
- 13- Zekatı zarar ve ziyan olarak görürler.(Öşrü vermezler...)
- 14- Emânet (ele geçen) bir ganîmet gibi olur.
- 15- Fetva emâneti ehil olmayanın elinde olur.
- 16- Kazâ (mahkemede hüküm verme) emânetini kötüye kullanırlar.
- 17- Emirlik ve Vezirlik ehil olmayanlara verirler.
- 18- Ve bunlardan başka bütün işler ehil olmayanların ellerine geçer... Bizim bu zamanımızda gördüğün gibi... Kıyameti bekle! ²⁷¹

Takva ve İhlâs Yapmacık Olduğu Zaman

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretlerinden yapılan rivayette buyurdular: -"Kıyamet kopmaz tâ ki:

- 1- Zühd rivayet oluncaya,
 - 2- Vera' tasannu' (yapmacık) oluncaya, kadar kıyamet kopmaz.
- Kıyamet ancak halkın en şerhilerinin üzerine kopar... ²⁷²

Hak Ehli Olanlar

Sual: Eğer denilse ki: İbni Ömer {r.a.) hazretlerinden varid olan sahih olarak;

-'Ümmetimden bir taife, tâ kıyamet kopuncaya kadar hak üzere zahir olacaklar {ve hak üzere devam edeceklerdir...}' ²⁷³ hadis-i şerifi varid oldu. (Buna ne denilir?)

Cevap: Denildi ki: Manâsı, kıyametin kopma saatine yakın bir zaman, demektir. Çünkü bir şeyin yakını onun hükmündedir. ²⁷⁴

Kaç Kıyamet

²⁷⁰ Kenzu'l-Ummâl: 35281,

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/560-561.

²⁷¹ Musannif Şeyh Allâme İmam İsmâit Hakkı Bursevî (k.s.) hazretleri 'bizim zamanımızda gördüğün gibi...' buyurduğu zaman, Hicrî 1101 yılının Safer ayıdır. Hay mübarek! Zamanımızda olsaydı ne derdi acaba?

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/561.

²⁷² Camius-sağır: 9856, Bu hadis-i şerif, kıyametin kötü müteşâhihterin (sahte şeyhlerin ve onların câhil ham softalarının üzerine kopacağına delâlet eder. Mütercipi.

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/561-562.

²⁷³ Câmîu's-Sağır:9774,

²⁷⁴ Hak üzere dâim olan ehli-sünnet ve'l-cemâat olanlar; diğer'insanlara nazaran az olacaklardır. Ekseriyet için hükmü küll olduğunu da unutmamak gerek. Buna göre sayıları az da olsa insanlar arasında hak üzere olan gerçek iman, takva, ihlâs ve hizmet ehli olanlar hep olacaklardır. Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri hak ehli olanlardan eylesin. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/562.

Bil ki: Muhakkak ki kıyamet üçtür:

- 1- Büyük kıyamet,
- 2- Orta kıyamet
- 3- Küçük kıyamet

Cesetlerin hasredilmesi ve ceza için mahşere sevk edilmeleri... İşte bu "büyük kıyamettir.

Bütün mahlûkatın ölmesidir. O da "orta kıyamettir.

Bunun vaktini yakın olarak Allâhü Teâlâ hazretlerinden başkası (kesin olarak) bilemez.

Bu ise ancak. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden nakledilen bazı alâmetlerle bilinir. Bizim yukarıda zikrettiğimiz gibi...

Her insanın kendisinin ölmesidir. O da "küçük kıyâmet'tir. Hadis-i şerifte buyurduğu gibi:

- "Kim ölürse, gerçekten onun kıyameti kopmuştur." ²⁷⁵

Büyük Kıyamet Sahibi Olmak İsteyen Sahâbî

- "Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bir gün cehennem azabının hallerini zikretti (cehennemden söz etti.) Sahabe-i kiram (r.a. hazeratından) biri:

- "Ya Resûlallah (s.a.v.)! Bana dua et, ben oraya gireyim?" buyurdu.

Onun sözüne sahabeler taaccub ettiler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "O büyük kıyamet sahibi olmak istiyor!" ²⁷⁶

Bu Hadis-i Şerifin Şerhi

Meşhur şeyh Oftâde (k.s.) hazretleri (bu hadis-i şerifin şerhinde) buyurdular:

- "Biz Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ne murad ettiğini tam olarak anlamış değiliz. Ancak biz, onun kıyameti müşahade etmeyi murad ettiği, şeklinde tevcih ederiz...

O kişinin;

- "O'nun vechinden başka her şey helaktedir..." ²⁷⁷ kavli-i şerifinin mertebesinin tecelli etmesine vasıl olmasıyla olur. ²⁷⁸

İnayet Ehli

Muhakkak ki sâlik (seyr-u sülûk ehli olan kişi)

- 1- Tabiat,
- 2- Nefs,
- 3- Ruh,
- 4- Sır

Mertebelerini geçtiği zaman, mâ sivallâh onda (gözünde) kayıp olur. Ona Allâhü Teâlâ hazretlerinden gayri bir şey görünmez olur.

Mâ sivânın (Allah'tan gayri her şeyin) izmihlali ve onun fena bulması (fena fillah mertebesine nail olması) o "büyük kıyamettir.

Bu gerçekten azametli ve büyük bir mertebedir. Buna ancak inayet sahipleri vasıl olurlar... ²⁷⁹

Anka Kuşu Avlanmaz

Hafız (k.s.) buyurdular: (3/293)

- "Anka kuşu kimseye av olmaz.

Onun girmesi için kurmuş olduğun tuzak ağına,

Hiçbir zaman düşmez.

Yıllarca kalsa bile..." ²⁸⁰

Akıllı kişiye düşen vazife, hayır ve cömertlik ehlinin kendisine nail olduğu yüce makamlara yükselmek için,

²⁷⁵ Sahih-i Buhârî: 6146, 36 el-Kasas: 28/88,

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/562-563.

²⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/563.

²⁷⁷ El kasas: 28/88

²⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/563.

²⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/564.

²⁸⁰ Divân-ı Hafız-ı Şîrâzî s. 3, Bu beytin tasavvufî ve hakikî manâsı şöyledir: Ancak gibi varlığı çok kıymetli ofan iman ve ihlâs'da, muhabbet, amel-î Salih yakını bir imandan uzak, mekr, riya, nifak ve hiyle ile hasıl olmaz. Mütercim.

bütün gayretini sarf edip mücâhede etmelidir...²⁸¹

Himmet ve Cömertlik

-"(Himmet ve cömertlik) kanadıyla; Tuba ağacından sıklıkla ör! Yazık oldu senin can kuşuna ki, Sen kafeste esirsin..."²⁸²

Kervan Yol Aldı

Kervan gitti (çoktan çölde yol adılar...) Sen ise hâlâ uykudasın.
Senin önünde uçsuz bucaksız sahra var. Ne yazıkki,
(Hayvanların boynundaki) bütün çanlardan daha ziyadesiyle biçâresin"²⁸³

Aşk Ehli

-'Âşık oll
Yoksa bir gün cihanın işi başa gelir.
Varlık dükkanında;
Maksûd nakşını daha okumamış iken..."²⁸⁴
Allâhü Teâlâ hazretlerinden kendisinin sevdiği ve râzî olduğu amellere bizi muvaffak kılmasını isteriz. Şu hastalıklı kalbleri tedâvî etmesini dileriz. Allâhü Teâlâ hazretleri bütün hallerde ve her halde "muîn" (yardımcı)dır...²⁸⁵

İnsan Ve Nimet

Allâhü Teâlâ hazretleri,
O sâni aziym ve yüce Allah'tır ki, Lkife- "sizi yarattı."
Hepinizi, o tek yarattı. Bundan hiçbir kimsenin dahli olmaksızın sizi tek başına yarattı.
"Bir tek nefisten..."²⁸⁶

Yüce Meali

-"0, odur ki, sizi bir tek nefisten yarattı. Eşini de ondan yaptı ki, gönlü buna ısınsın. Onun için, vaktâ ki bunu âğuş eyledi/kucakladı, bu hafifçe bir hamlin hâmilî oldu. Bir müddet bununla geçti. Derken ağır I aştı. 0 vakit ikisi bir kendilerini yetiştiren Allah'a şöyle dua ettiler:
-"Bize yaraşıklı bir çocuk ihsan edersen, yemin ederiz ki, elbet şükreden kullarından oluruz."189
Fakat Allah kendilerine yaraşıklı bir çocuk verince, erkeği dişisi tuttular, O'na vergisi üzerinde birtakım şerikler koşmaya başladılar. Allah ise onların koştukları şirkten müteâli/yücedir.190
O'na, o hiçbir şey yaratamayan ve kendileri yaratılıp durmakta bulunan mahlûkları mı şerik koşuyorlar?...191
Halbuki onlar, onların imdadına yetişemezler. Hatta kendilerini bile kurtaramazlar.19Z²⁸⁷

Ruhların Babası

O Âdem Aleyhisselâm'dır. Nefislerin hepsi tekbir nefisten; o da Adem Aleyhisselâm'ın nefisinden yaratıldığı gibi; ruhların da hepsi tek bir ruhtan yaratıldı. O da kâinatın Efendisi Peygamberimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin ruhudur.
Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ruhların babasıdır. Adem Aleyhisselâm beşerin babası olduğu gibi...
Zira Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:
-"Muhakkak ki ben sizin için; babanın evlâdına olduğu gibiyim..."²⁸⁸

²⁸¹ İsmail Hakkı Bursalı (k.s.) Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/564.

²⁸² Divân-ı Hafız-ı Şîrâzî, s. 225,

İsmail Hakkı Bursalı (k.s.) Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/564.

²⁸³ Divân-ı Hafız-ı Şîrâzî, s. 225,

İsmail Hakkı Bursalı (k.s.) Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/565.

²⁸⁴ Divân-ı Hafız-ı Şîrâzî, s. 208,

²⁸⁵ İsmail Hakkı Bursalı (k.s.) Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/565.

²⁸⁶ İsmail Hakkı Bursalı (k.s.) Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/566.

²⁸⁷ İsmail Hakkı Bursalı (k.s.) Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/566-567.

²⁸⁸ İbni Hüzeyme: c. 1,s.43,

Ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şu hadis-i şerifinde de beyan edildiği üzere:

-"Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilk yarattığı şey, benim ruhumdur..."²⁸⁹

Zira muhakkak ki yaratıkların her bir çeşidi, ondan neş'et etmiştir. Bu çeşit hayvanlardan ve nebattandır...²⁹⁰

Dedem?

-"Her ne kadar suret bakımından,
Ben Adem Aleyhisselâm'in (neslinden) doğduysam.
Ben manâ bakımından dededen dedeye düştüm..."²⁹¹

Eşin Yaratılma Hikmeti

"Veyaptı," Yarattı...

"ondan,"

Bu tek nefisin o cinsinden yarattı. "Eşini..."

Hazret-i Havva (annemizi)... Veya onun cesedinden yarattı... Rivayet olduğu üzere;

-"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, Havva (annemizi) Adem Aleyhisselâm'ın ege kemiklerinden bir ege kemiğinden yarattı..."²⁹²

Birinci manâ daha münâsıptır. Zira cinsiyet, gelecek olan gayeye götürür; cüz'iyete değil... ,"gönlü ısınsin (sükûnet bulsun)"

Yani bu nefis sükûnet bulsun.

Fiilîn müzekker gelmesi manâ itibariyledir. Yani Adem Aleyhisseîâm'dan dolayı fiil müzekker geldi.

"ona"

Yani eşine... O da hazret-i Havva'dır. Onunia ünsiyet kursun. Onun izdivaca (evliliğe) elverişli olmasıyla, onunla tam bir mutmain olmakla mutmain olsun...

"Onun için, vaktâ ki bunu der-âğûş eyledi/kucakladı..."

Burada, Adem Aleyhisselâm'/ itibâr ile (müennes olarak) o onu kucakladı" buyurmadı. "kapatmak,"

"perdelemek, örtmek" ve

"örtmek ve gizlemek" fiilerin Farisi olarak manâları:

"Herhangi bir şeyi bir kimsenin önüne tutup onu örtmek ve gizlemek," demektir.

Ve hepsi cimâ'dan kinayedirler. Çünkü erkek, cima esnasında, kadını kapatıyor ve onu örtüyor... Onun üzerine istilâ etmesiyle...

"bu hafifçe bir hamlin hâмили oldu."

tşin başında... Zira kadının hamli, nutfe, alak ve muzğa²⁹³

olduğu zamanlarda, bunlarda sonra gelen durumlarda ve hamileliğin diğer mertebelerine nisbetle çok hafiftir.

"hafif bir yükü yükledi (hamile kaldı)"

"Hami" kelimesinin mensûb olarak gelmesi, masdariyet üzerinedir. demektir.

Hamile, rahimde olan nutfedir. Ve ceninin kendisidir.

Mefûlü bih olarak mensûb olması ise, onun (Arabın)

"ben Zeyde yükledim" sözü gibidir. Zahir ve meşhur olanda budur. Zira "hami" fetha ile batında (rahimde) olan cenin demektir.

Veya ağacın üzerinde olan (meyveler) demektir.

"hıml" kelimesi kesreyle de, dilde olan veya hayvanın üzerinde olan yük demektir.

"Bir müddet bununla geçti."

Onunla devam etti; daha önce olduğu gibi. Şu cihetle ki, onunla kalktı, onunla oturdu, onunla iş tuttu ve terk etti.

Ve ona hamile olmaktan dolayı acı hissetmedi ve kederlenmedi.

Zaman geçmekle geçmek, gitmek manasınadır. Yoksa uğramak, geçmek ve ulaşmak değil.

(Meselâ Arab/ararasında) "ona uğradı ve onunla uğramakla uğradı," denilir. Yani geçti, demektir.

Ve bu fiil, "uğradı, uğrar, uğramak ve uğramak..." Yani "gitti," "misli devam etti," sin harfî talebin takdiri içindir. "ben onun çıkarılmasını talep ettim"sözünde olduğu gibi...²⁹⁴

Salih Evlâd İçin Dua

²⁸⁹ Bu konuda daha önce geniş malûmat verildi.

²⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/567.

²⁹¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/567-568.

²⁹² Camiu-s-sağîr: 2111, değişik ifâdelerle...

²⁹³ Hamileliğin, nutfe, alak ve muzğa olması hakkında, el-Mü'minûn sûresinde geniş malûmat gelecek oraya bakınız.

²⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/568-570.

"Derken ağırlaştı.' Karnında çocuğu büyüdüğü ve ağır olduğu zaman... vakit ikisi Allah'a dua ettiler."
Adem Aleyhisselâm ile hazret-i Havva her ikisi (daha önce görmedikleri bu hamilelik) işinin başlarına gelmesi, anlam ve mealini bilmedikleri işe ihtimam gösterdiler. Ve Allâhü Teâlâ hazretlerine tazarru ile dua ettiler. (Öyle Allah ki)

"kendilerini yetiştiren..."

İşlerinin hakiki mâliki olan Allah'a duayı tahsis etmekle, dua ettiler.

Duanın mütealiaki mahzûftür.

Yani Allâhü Teâlâ hazretlerine kendilerine sâlih bir evlâd vermesi ve şükre mukabil bir vaad olarak ikisi dedilerki: ²⁹⁵

Sâlih Evlâd

"Bize yaraşıklı, salih bir çocuk ihsan edersen,
yemin ederiz ki..." ²⁹⁶
(3/294)

Şükür

"Elbet şükreden kullarından oluruz."

Bu yeni nimete (şükür olmak) üzere sana şükredenlerden olacağız...

İkisinin bu şekilde dua etmelerinin yönü; çünkü Adem Aleyhisselâm, kendilerinden misâk alınma zamanında;

1- Zürriyetlerinin bazılarının a'zâlarının dengeli ve bazılarının da a'zâlarının dengesiz olduğunu gördü.

2- Onlardan (zürriyetlerinden) bazılarının takvâlı ve bazılarında takvasız olduğunu gördü.

Bundan dolayı ikisi Allâhü Teâlâ hazretlerinden bu çocuğun a'zâlarının (bedenin) sağlam veya takvâlı ve ma'siyetlerden arınmış olmasını istediler.

Allâhü Teâlâ hazretleri, kendilerine sâlih bir evlâd verdiğinde; ikisi de Allâhü Teâlâ hazretlerine şükrettiler.

Zira ikisi de bundan sonra kendi nefislerinde tecâvüz edecek ve sonra bunu yapmayacak değillerdir. ²⁹⁷

Hazret-i Havva'nın Doğurması

Denilir ki:

Hazret-i Havva annemiz her batında bir erkek ve bir kız doğurdu.

Denilir ki:

Hazret-i Havva annemiz, Âdem Aleyhisselâm için beşyüz (500)
batında bin (1000) evlâd doğurdu..." ²⁹⁸

Müslümanlara Uyarı

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, şu kavli-i şerif ile Müslümanları azarlama konusunda buyurdu:

"Fakat Allah kendilerine yaraşıklı bir çocuk verince..."

Ne zaman ki, Allâhü Teâlâ hazretleri, kendilerine, a'zâlan sağlam, sağlıklı ve baliğ olduğu zaman, müşrik olan evladlar verdi.

"erkeği dişisi tuttular/1

Bu ebeveyn (anne ve baba) tuttular; "O'na,"

Allâhü Teâlâ hazretleri için,

"(Kendilerine olan) vergisi üzerinde birtakım

şerikler koşmaya başladılar...."

Aldılar, çocuklarına, Abduluzza, Abdul-menâf ve benzeri isirler verdiler.

Bu (evlâd) nimetine karşılık, putlara secde ettiler. ²⁹⁹

²⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/570.

²⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/570-571.

²⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/571.

²⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/571.

²⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/571-572.

Ebus-Suûd Efendiye Göre Manâ

Bu kavî-i şerifin tefsirinde en zahir ve en iyi manâ, Ebus- Suûd Efendinin tefsirinde buyurduğu şu tefsirdir: Fakat Allah kendilerine yaraşıklı bir çocuk verince..."

Allâhü Teâlâ hazretleri, ikisine (Adem Aleyhisselâm ile Hazreti-Havvâ annemize) asaleten ve evladları, evladlarının evlâdlarıdan teb'an onların nesilleri;

"erkeği dişisi tuttular," Yani onlar ikisi evlâdları tuttular. "Ona"

Allâhü Teâlâ hazretlerine kıldılar.

"(Kendilerine olan) vergisi üzerinde birtakım

şerikler koşmaya başladılar...."

Onların ikisinin evlâdlarına vermiş olduğu evladlardan...

Kelâm'da müzâfîn hazfı ve müzâfı ileyhın müzâfın yerine konulması vardır ³⁰⁰...

Yoksa şirkin Adem Aleyhisselâm ile Hazret-i Havva'ya nisbet edilmesi lazım gelir. Halbuki ittifak ile ikisi (Adem Aleyhisselâm ile Hazret-i Havva annemiz) kesinlikle şirkten uzaktırlar.

Şu kavî-i şerifteki cemi sığası, mezkûr olan mahzûfa delâlet eder. ³⁰¹

"Allah muteâli/yücedir..." Allâhü Teâlâ hazretleri büyük, pak ve mukaddestir. "onların koştıkları şirkten..."

Onların şirklerinden yücedir. Şirkte onların zikredilen isimlendirmeleridir.

Eğer bu âyet-i kerimeden murad, Âdem Aleyhisselâm ve Hazret-i Havva annemiz olmuş olsaydı; o zaman elbete, "ikisinin koştıkları şirkten" denilirdi. ³⁰²

Mahlûkata İbâdet Edilmez

"şerik mi koşuyorlar?..."

Allâhü Teâlâ hazretlerine... "O'na, o hiçbir şey yaratamayan"

Eşyâ'dan herhangi bir şeyi yaratmaya asla güçleri yetmeyen şeyleri (şirk koşuyorlar...) Halbuki ma'bûdun hakkı, onun kullarını yaratmış olması gerekir.

"ve kendileri yaratılıp durmakta bulunan mahlûkatı..."

Bu kavî-i şerif, "Ona, o yaratamayan" kavî-i şerifinin üzerine atıftır.

Yani putlara tapıyorlar, demektir.

Her iki zamirin cemi âkil sığası üzerine gelmesi, kâfirlerin tapmış oldukları putlar hakkında, âkiller gibi olan itikadlarından dolayıdır.

Müşrikler, tapmış oldukları putları, akıl eder, düşünür suretlerde tasavvur ediyorlardı.

Putların halik (yaratıcı) olmadığını beyan ettikten sonra onları bir daha mahlûkiyet ile vasıflandırmak; müşriklerin putlar hakkında düşündükleri hallerinin zıtlığını tam beyan etmek içindir... ³⁰³

Kendilerine Bile Yardımı Dokunmayan

"Halbuki onlar, onların (imdadına) yetişemezler..."

Kullarının başına çok mühim bir iş geldiğinde, onların güçleri yetişmez...

"Yardım etmek..."

Yardım etmek;

1 - Ya menfaati celbetmektir,

2- Veya zararı def etmektir.

"Hatta kendilerini bile kurtaramazlar."

İnsanların başına gelen bir hadiseyi def etmeye güçleri yetişmediği gibi, kendilerinin başına gelen bir şeyi de def edemezler. Birinin

1- Kendilerini kırması,

2- Kendilerini yere çarpması,

3- Kendilerine bir pislik sürmesi,

4- Kendilerine herhangi bir zarar verildiğinde kendilerini bile savunamazlar..

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

Müşrikler, putların ağızlarına yiyecek, süt ve bal koyarlardı. Sinekler de onların üzerine toplanırdı. Putlar, kendi nefislerinde sinekleri bile kovmaya güçleri yetişmezdi... ³⁰⁴

³⁰⁰ Ebu Suûd tefsiri: c. 3, s. 304,

³⁰¹ Ebu Suûd tefsiri: c. 3, s. 304,

³⁰² Ebu Suûd tefsiri: c. 3, s. 304,

³⁰³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/572-573.

³⁰³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/573-574.

³⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/574.

Put Ve İnsan

Yüce Meali:

Ve eğer siz onları doğru yola çağırarak olsanız, size uymazlar. Ha onları davet edip çağırılmışsınız, ha sükut edip çağırılmamışsınız; üzerinize müsavidir.1 3

Çünkü Allah'tan başka, taptıklarınızın hepsi, sizin gibi kullardır. Eğer dâvanızda sâdıksamz, haydi onlara çağırın da size icabet etsinler...194

Ya onların yürüyecek ayakları veya tutacak elleri veya görececek gözleri veya işitecek kulakları mı var? De ki:

-"Haydin? Çağırın şeriklerinizi/ortaklarınızı. Sonra bana istediğiniz tuzağı kurun da elinizden gelirse bana bir an bile göz açtırmayın." 195

Zirâ benim velîm/dostum, o kitâb indiren Allah'tır ve O hep sâlih kullarına velilik eder.196

Sizin O'ndan başka taptıklarınız ise, ne size yardım edebilirler, ne de kendilerine yardımları dokunur.197

Siz onları, doğru yolu göstermeye çağırarak olsanız, duymazlar. Ve görürsün onları, sana bakıp duruyorlardır da; görmezler.198³⁰⁵

Tefsîr-i Şerifi:

"Ve eğer siz onları çağırarak olsanız..."

Ey müşrikler!

doğru yola"

Kendisiyle maksatlarınızı hâsil edip elde edeceğiniz doğruluğu size göstermesi için dua ederseniz;

"size uymazlar."

Sizin muradınıza uymazlar. Allâhü Teâlâ hazretleri, size icabet ettiği gibi onlar size icabet etmezler.

"üzerinize müsavidir."

Ey müşrikler!

"Ha onları davet edip çağırılmışsınız,"

Putları...

ha sükut edip çağırılmamışsınız;"

kelimesi, sükut ediciler, demektir.

Yani sizin onlara duayı ifâde etmemeniz {onları çağırılmamanız) ve susmanız, onlar için birdir.

Her iki halde de sizin haliniz değişmez; onların "cemâdiyet" halindeki hükümleri değişmediği gibi...

Burada âyet-i kerimenin başına riâyet etmek için;

"ya da susmanız" buyurmadı.³⁰⁶

Putlar da Kullardır

"Çünkü Allah'tan başka,
taptıklarınızın hepsi..."

Allâhü Teâlâ hazretlerinin dışında kendilerine taptığımız

putlardan... Ve onları uî "ilâhlar" diye isimlendirdikleriniz... İp "Sizin gibi kullardır..."

1- Allâhü Teâlâ hazretlerine kul olmak,

2- Allâhü Teâlâ hazretlerinin emirlerine musahhar ve hazır olmak,

3- Menfaatten âciz olmak,

4- Zarardan âciz olmak

5- Ve benzeri yönlerden size denk ve sizin gibi birer kuldurlar...

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri, putları bir takım kullar" diye isimlendirdi. Çünkü onlar (müşrikler) o putları, insan şeklinde tasvîr ediyorlardı...

haydi onlara çağırın..."

Bir menfaatin celbi ve zararın keşfi konusunda onları çağırın. "size icabet etsinler..."

Sığası, emir sığasıdır. Ancak manâsı ta'ciz etmek yani âciz bırakmaktır...

"Eğer dâvanızda sâdıksanız..."

Kendi düşüncenizde (ve inançlarınıza göre) o putların, sizin kendilerinden aciz olduğunuz şeylere kadir olduğuna inanıyorsanız onlara çağırın (da size menfaat versin ve sizden zararı def etsinler...) ³⁰⁷

³⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/575-576.

³⁰⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/576.

³⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/576-577.

Onların Ayakları Var mı?

"Onların var mı?" Putlar için var mı? "Kendisiyle yürüyecek ayakları."
Ta ki size icabet etsinler, gelsinler... (3/295) Cismânî heykellerin icabeti; ancak kendilerinde,
1- Hayatî olarak hareketleri olduğu,
2- Hareket etme kuvvetine sahip olduğu,
3- İdrâk etme yetenekleri olduğu zaman (kendilerinin bir şeye icabet etmeleri) tasavvur edilir.
Bunlardan bir şey kendisinde bulunmayan bir varlık, füllerden (işlerden) çok uzaktır.
"adımlar" kelimesinin kendisiyle yürümele vasıflanması; inkârın yerinin bu vasıf olduğunu ilân etmektir...³⁰⁸

Putların Elleri Var mı?

"veya onların kendisiyle tutacak etlerimi var?"
ffkelimesi, münkati olup, ve Hemze ile mukadderdir.
batş" kuvvetle tutmaktır.
Manâsı: "Bilakis onların, kendisini tutmayı murad ettikleri şeyleri, kendisi sebebiyle tutacakları elleri mi var (yoksa)?"
kelimesi idrâb içindir.
Ve kelimesi susturmak ve azarlamak için bir fennin tamamlamasından sonra başka bir fenne intikal etmeyi ifâde eder...³⁰⁹

Göz ve Kulakları mı Var?

"veya onların kendisiyle görececek gözleri mi var?"
"veya onların kendisiyle işitecek kulakları mı var?"
Yürümek, hepsinin üzerine takdim olundu. Çünkü bu onların kendi nefislerindeki halleridir.
Kuvvetle tutmak, gayriye nisbetledir.
Uzuvlardan her birinin, gayrinin haline nisbetle kendisinde mûsâvî olmasıyla beraber; ayaklar ve mi eller kelimelerinin)
"veya onların kendisiyle görececek gözleri mi var?"
Un (devamının) kavli-şerifinin üzerine takdimi; ayaklar ve eller arasında mukâbelete riâyet içindir...
Amma "gözler" kelimesinin takdimi ise, onun kulak/ardan daha meşhur olması ve onun göz ve eser olarak daha zahir olmasındandır.³¹⁰

Size ve Putlarınıza Aldırış Etmem

Sonra muhakkak ki kâfirler, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini bazı putlarıyla korkutuyorlardı. Ve;
-"Bazı ilâhlarımızdan size bir kötülüğün isabet etmesinden korkarız!" diyorlardı.
Allâhü Teâlâ hazretleri onlara buyurdu:
"Haydin! Çağırın..." Ey müşrikler!
"şeriklerinizi/ortaklarınızı..."
Bana karşı düşmanlık beslemek konusunda, onlardan yardım dileyin...
"Sonra bana istediğiniz tuzağı kurun..."
Tuzak kurmak işinde gücünüzün yettiği tuzağı kurun. 0 tuzak, siz ve sizin şerikleriniz/ortaklarınızla bana istediğiniz tuzağı kuru...
"Sonra bana istediğiniz tuzağı kurun..." kavli-şerifinde hitap,' putlara ve putlara tapanlardır...
"bana bir an bile göz açtırmayın."
Bir saat bile bana mühlet vermeyin. Çünkü gerçekten ben; Allahü Teâlâ hazretlerinin velayet ve muhafazasına dayanıp güvendiğim için size asla aldırış etmiyorum.³¹¹

Koruyan Allâhü Teâlâ Hazretleridir

³⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/577-578.

³⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/578.

³¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/578-579.

³¹¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/579.

- "Eğer her iki cihanı bana hasım etsen; Asla korkmam!
Çünkü benim koruyucum sensin!"³¹²

Allah Benim Velimdir

"Zîrâ benim velîm/dostum, o kitâb indiren Allah'tır..."

(Yukarıda zikredilen) kâfirlerin ve onların şirk koştukları putların tuzaklarına aldırış etmemenin şevkinden anlaşılan apaçık ve güzel ta'lilidir.

"benim velim" kavî-i şerîfî, üç ye harfiyledir.

Birincisi nin faili fiildir ve sakindir.

İkincisi, lâme'l-filidir. Bu meksûrdur. Birinci ye harfi bunda idğam olundu.

Üçüncüsü, izafet için olan ye (^) harfidir. Bu ise meftûhtur.

kelimesi burada yardım edici ve koruyucu, muhafaza edici manasınadır.

Bu kavî-i şerîfin manâsî şöyledir: Muhakkak ki o benim velim, yardımcım ve koruyucum olan Allâhü Teâlâ hazretleri, Kitabı (Kur'ân-ı kerimî) bana indirmekle ve bana vahiy etmekle bana ikramda bulunandır.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine kitabın vahyedilmesi, hiç şüphesiz onun risâlet (ve peygamberliğini) gerektirir...

³¹³

Allah Sâlihleri Veli Edinir

"ve O hep sâlih kullarına velilik eder..."

Allâhü Teâlâ hazretlerinin;

1- Kullarından sâlih olanları veli edinmesi,

2- Onlara yardım etmesi,

3- Onları asla mahcup etmemek, Allâhü Teâlâ hazretlerinin âdetlerindedir... Peygamberlerine olan fazl-u keremî şöyle dursun...³¹⁴

Putlar Yardım edemez

"Ve sizin taptıklarınız..." Ey putlara tapanlar!

"O'ndan başka..."

Allâhü Teâlâ hazretlerini bırakarak ve Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet ve duayı terk ederek; sizin o taptığınız putlar...

Bu âyet-i kerimenin mazmunu (içine aldığı manâ) önce

Çünkü Allah'tan başka, taptıklarınızın hepsi,

sizin gibi kullardır.³¹⁵ zikredilmesi putlara tapanları kınamak içindi...

Burada (aynı mananın bir daha zikredilmesi ise) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin onlara (putlara ve putlara tapanların tuzaklarına) aldırış etmediğinin illetini tamamlamak içindir.

Bu bir tekrar değildir.

"Onlar size yardıma güçleri yetmez..." İşlerin hiçbirinde size yardım edemezler.

"Ve kendilerine de yardımları dokunmaz..."

Başlarına herhangi bir musîbet geldiğinde...³¹⁶

Sesleri işitmeyen Putlar

Siz onları, çağırarak olsanız," Putları

"doğru yolu göstermeye,"

Sizin hile, tuzak ve diğer maksatlarınızı elde etmek için size yol göstermeye onları çağırarak olursanız;

"duymazlar..."

Size yardım etmeleri ve imdadınıza gelmeleri şöyle dursun; sizin çağırmanızı bile işitmezler.³¹⁷

³¹² İsmail Hakkı Bursalı (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/579.

³¹³ İsmail Hakkı Bursalı (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/580.

³¹⁴ İsmail Hakkı Bursalı (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/580.

³¹⁵ el-A'raf: 7/194,

³¹⁶ İsmail Hakkı Bursalı (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/580-581.

³¹⁷ İsmail Hakkı Bursalı (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/581.

Teveccül ve Teveccüh

(Allah'tan gayri kendisine tapılan şeylerin sesleri işitmemeleri) Peygamberlerin ve evliyâ'nın ruhâniyetine teveccüh etmek bunun hilâfinadır...

Peygamberler ve evliya her ne kadar mahlûkattan iseler de... Zira muhakkak ki:

- 1- Peygamber ve evliyadan istimdad,
- 2- Onlarla (peygamber ve evliya ile) teveccül etmek,
- 3- Onlara (peygamber ve evliyaya) intisap etmek; Onların (Peygamberlerin ve evliyanın);
 - 1 - Hakkın mazhariyeti olmaları,
 - 2- Allah'ın nurlarının tecellisi,
 - 3- Allah'ın kemâlinin görülmesi,
 - 4- Zahirî ve Bâtınî işlerde şefaathiler olmaları gibi, gayet açık ve güzel cihetlere dayanır...

Bu (peygamber ve evliyaya teveccül ve teveccüh etmek) asla şirk değildir...

Belki bu, tevâhid'in tâ kendisidir. Nurları kaynaklarında mütalaa etmek, Sırları sahifelerinde (yerinde) keşfetmektir...³¹⁸

Ehlüllah'ın Uykusu

Uyanıklıktır Sâib (r.h.) buyurdular:

Ölmüş olan gönül ehlinin (mürşid-i kâmilin) imdadından ümidini kesme!

Zira (ricâlüllah'ın) ve Allah adamlarının uykusu; Uyanıklığın tâ kendisidir..."³¹⁹

Bakar Görmezler

("Ve görürsün onları,"

Gözle görmektir. Hitab, müşriklerden her biri içindir. Ey bakan, gözle bakanlar putları görürsünüz!

"sana bakıp duruyorlardır,"

Mefûl'den hâldir.

Sana bakanlara benziyorlar. Onların seni gördüklerini düşünürsün. Çünkü müşrikler, putlara içi dolu parlak cevherlerden gözler yapmışlardı. Ona sanki gözlerini bir şeye çevirip ona bakanlar gibi sana bakarlar... (3/296)

"halbuki onlar görmezler." Bu kav/-/ şerif, "bakıyorlar" fiilinin failinden hâldir. Yani halbuki onlar görmeye kaadir değiller... Bu kavli-i şerif, onların (putların) işitmekten yoksun olduklarını beyan ettikten sonra onların görmekten de mahrum ve yoksun olduklarını beyan etmektedir...³²⁰

Göremediler ve Mahrum Oldular

Denildi ki:

"görürsün onları," kavli-i şerifindeki zamir, Efendimiz (s.a.v. hazretler/nedir.

Mefûl zamiri ise müşriklere râcidir.

Bu durum, "duymazlar..." kavli-i şer/nyle ta'lilin tamam

olması hâli üzeredir...

Manâsı: Ey habibim Ahmedl Resulüm yâ Muhammed (s.a.v.)! Sen müşriklerin gözleriyle sana baktıklarını görürsün; ama hakikatte onlar basîretleriyle seni olduğun halde görmüyorlar! Hakikatte onlar senden gaiptirler.

Yoksa, onlar; tevâhid'i ikrar eder ve risâletini tasdik ederlerdi....³²¹

Süleyman Aleyhisselâm'ın Mührü

Zikir olundu:

Süleyman Aleyhisselâm'ın mühründe (şu satırlar vardı)

Birinci satır:

-"Rahman ve rahîm olan Allah'ın adıyla..."

ikinci satır:

-"Allah'tan başka ilâh (ma'bûd) yoktur..."

Üçüncü satırında ise;

³¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/581-582.

³¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/582.

³²⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/582-583.

³²¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/583.

- "Muhammed (Mustafa s.a.v. hazretleri) Allah'ın resulüdür..."

Kavl-i şerifleri yazılıydı...

Cebrail Aleyhisselâm, o yüzüğü onun parmağına koyunca, ashabı kendisini görmeye güç yetiremediler. Tazarru edip yalvardılar. Süleyman Aleyhisselâm (onlara);

- "Allah'tan başka İlâh (ma'bûd) yoktur... Muhammed (Mustafa s.a.v. hazretleri) Allah'ın resulüdür..." deyin, buyurdu.

Süleyman Aleyhisselâm'ın ashabı, tevhîd kelimesini söyleyince; onu gördüler. Heybetin kendilerini kuşatması kendisine sürür verdi. Onlar tevhîd ile meşgul oldukça, istidâd ve kudretleri hâsıl oldu...³²²

Hikâye

Gâzî Sultan Mahmûd (r.h.) hazretleri, bir gün ziyaret için Şeyhü'r-Rabbânî Hasan el-Harkânî (k.s.) hazretlerinin huzuruna girdi.

Bir saat kadar huzurunda oturdu.

Sonra;

- "Ey Şeyh! Ebû Yezîd-i Bestâmî (k.s.) hazretleri hakkında ne buyurursun?" diye sordu.

Şeyhü'r-Rabbânî Hasan el-Harkânî (k.s.) hazretleri, buyurdular:

- "O öyle bir adamdı ki onu gören hidâyete nail oluyordu. Hiç şüphesiz saadete vasıl oluyordu..."

Gâzî Sultan Mahmûd (r.h.) hazretleri sordular:

- "Bu nasıl oluyor? Ebû Cehil Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini gördükleri halde, saadete ulaşmadı ve şakaavetten kurtulmadı..."

Şeyhü'r-Rabbânî Hasan el-Harkânî (k.s.) hazretleri, cevaben buyurdular:

- "Ebû Cehil, Asla Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini görmedi. O, Ebû Talibin yetimi, Muhammed bin Abdullah'ı gördü... Zira eğer, Ebû Câhil, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini görmüş olsaydı elbette şakaavetten kurtulurdu..."

Bu sözün tasdik edicisi şu kavl-i şeriftir:

- "Ve görürsün onları, sana bakıp duruyorlardır da; görmezler."³²³

Baş gözüyle bakmak, bu saadeti gerektirmiyor; belki sır ve kalb ile bakmak bu saadeti kişiye veriyor, tşte Bâyezid-i Bestâmî (k.s.) hazretlerini sır ve kalb gözüyle görenler hidâyet saadetine varis oldular.³²⁴

Cemâli Görmek İçin

- "Senin cemâlini görmek İçin, diğer bir göze sahibim. Zira benim sahip olduğum bu (baş) gözüm, senin cemâlini göremez..."³²⁵

Göreni Görmek

Hadis-İ şerifte buyuruldu:

- "Ne mutlu! Beni (iman gözüyle) görenel

Ve beni göreni görene!

Beni görenleri, gören, kişileri görene!

Beni görenleri, göreni, gören kişileri görene!"³²⁶

Kâşifinin "er-Rîsâletu'l-Ulye"sinde olduğu gibi...³²⁷

Görenleri Görmek

Mesnevî'de buyuruldu:

- "Mustafa (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Ne mutlu! Beni (iman gözüyle) görene! O ki, o benim yüzümü göreni gördü. Çünkü bir kandil başka bir ışıktan yakı İsa

Nur ve aydınlık vermede onun gibi olur.

Onu gören o ışığın aynısını görmüş olur...

³²² İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/583-584.

³²³ el-A'râf: 7/198,

³²⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/584-585.

³²⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/585.

³²⁶ camiu's-sağîr: 5305,

³²⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/585.

Böylece yüz kandil birbirinden yakılsa,
En sonuncusunun ışığı öncekinin ışığıdır.
İsterse o nur, son kandilden,
İsterse can mumundan olsun hiç fark etmez. ³²⁸

Evliyaya Kem Gözle Bakan

Bütün bunlardan zahir oldu ki, evliyayı da görmek böyledir. Eğer evliya basiret gözüyle görülürse fayda verir. ³²⁹

Efendimiz (s.a.v.)ı Rüyada Görmek

Sonra görmek, uyanık olarak görülenler ve uykuda görülenlere kullanılır.
Bazıları Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin;
-"Beni gören hakikaten (beni) görmüştür." ³³⁰
(Burada zikredilen) "kim beni görürse" kavli-i şerifi mutlaktır. İster uyanık iken görmek isterse rüyada görmektir.
(Hangisi olursa olsun) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini gören, gerçekten onu görmüştür.... ³³¹

Şeytan Efendimiz (s.a.v.)ın Şekline Giremez

Bazıları da buyurdular:
-"Kim beni görürse, gerçekten sâlih bir rüya görmüştür. Onun gördüğü şeytanın kendisiyle oynadığı (bir rüya) değildir. (Çünkü şeytan Efendimiz s.a.v. hazretlerinin şekline ve suretine bürünemez.)..." ³³²

Rüya

Şeyhü'l-Ekmele (r.h.) hazretleri, "el-Meşârik" şerhinde buyurdular:
Hak rüya, rüyalara müvekkel olan melek tarafından kişiyle gösterilen rüyâ'dır...
Zira muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, rüyalara bir meleği vekil edip vazifelendirdi. O melek, insanlara hikmet ve emsali (darb-ı meselleri) gösterir. Allâhü Teâlâ hazretleri o meleği, Adem oğlunun Levh-i mahfûz'da bulunan (kayıtlı olan) kıssalarına (hayat hikâyesine) muttali kıldı.
O melek, insanın levh-i mahfûz'da bulunan kıssasını istinsah eder (kopyalar) ve her bir kıssa'ya da bir darb-ı mesel getirir. (Onlara semboller verir...) İnsan uyuduğu zaman, o melek, bu şeyleri (kişinin hayatını ve geleceğini) hikmet yolu üzere misallerle ona gösterir.... Bu ona;
1- Müjdelere olsun,
2- Ya da inzâr (korkutmalar olsun- tevbe etmesine vesile) olsun,
3- Veya ma'nâlar olsun,
4- Böylece insan işinde bir basiret üzere olsun içindir. Bu şekilde denildi... Meşârik şerhinin sözleri bitti. (3/297) ³³³

Rüyâ'da Peygamberleri Görmek

Bil ki:
Muhakkak ki bütün peygamberler (a.s.) hazerâtı, ma'sumdurlar. Şeytanın gerek uykuda ve gerekse uyanık olarak kendilerinin suretlerine girmesinden peygamberler korunmuşlardır ki, hak bâtula benzemesin diye.... ³³⁴

Mürşid-i Kâmilleri Rüyâ'da Görmek

Kaadîr olan Allâhü Teâlâ hazretlerini kendisini ıslâh etsin bu fakir (AHâme imam Şeyh İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) derki:

³²⁸ Mesnevî-yi Şerif: Defter: 1, s. 77,

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/585-586.

³²⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/586.

³³⁰ Sahih-i Buhârî: 6596,

³³¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/586.

³³² Sahih-i Buhârî: 6593, değişik ifâdelerle...

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/586.

³³³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/587.

³³⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/587.

-"İlmi ve irfâniyle zamanında tek olan hazret-i şeyhimden işittim: Şeytan (peygamberlerin suretlerine bürünemediği gibi) yine evliyâ-i kirâm'dan (mürşid-i) kâmil olanların da suretlerine girip onları (rüyada) temsil edemez (ve mürşid-i kâmillerin suretlerine bürünemez). Her asırda bulunan (ve sayısı bir olan) kutub gibi... Çünkü o (mürşid-i kâmil olan kutub) hidâyete tam mazhâr olmuştur. Onun sırrında, çoğu, Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin sırrı cereyan eder...." ³³⁵

Ricâlullah (Allah Erlerin)den Olabilmek?

Akıllı kişiye düşen vazife,

1 - Kîyl-u kâli (dedi koduyu) terk etmek,

2- Söz ve hâl ile itirazı bırakmak.

3- Melik ve Müteâl olan Allâhü Teâlâ hazretlerinin emirlerine teslim olmaktır... Ta ki (böylece);

1- Ricâl(üllâh'ın yani Allah erlerinin) makamına ulaşsın.

2- izzet ve celâl sahasından çok uzak olan şeytanın mekrinden (tuzak ve hilelerinden) kurtulabilsin.

3- Hidâyete nail olduktan sonra hâdî (halkı hidâyete çağırın) kişi olsun... Eğer bu kaza (ve olmasına hükmedilmiş) bir emir ise...

Allâhım bize hakkı görmeyi hidâyet buyur! Eşyayı olduğu gibi bize gösteri Nehiylerle ve oyunlarla meşgul olmaktan bizi kurtar! Sen kulların her sınıfına karşı cömertsin! Mebde' sendedir. Meâd sanadır.... ³³⁶

Örf

Yüce Meali:

Sen aflv yolunu tut, urf ile/güzellikle emret ve kendilerini bilmezlerden sarf-ı nazar eyle/yüz çevir.1"

Her ne zaman da, Şeytandan bir gıdık seni gıdıklayacak olursa, hemen Allah'a istiâze eyle?Allah'a sığın. O şüphesiz semî'dinalîm'dir.200

Her halde Allah'tan korkanlar, kendilerine Şeytan'dan bir tayf/vesvese iliştiği zaman bir tezekkür ederler/düşünürler, derhal basiretlerine sahip olurlar.201

Şeytanların ihvanı/kardeşleri ise, onlar bunları dalâle/sapıkığa sürüklerler, sonra da yakalarını bırakmazlar. ³³⁷

Tefsîr-i Şerifi:

"Sen afiv yolunu tut" ³³⁸

Afv Yolunu Tutmak?

Rivayet olundu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri Cebrail Aleyhisselâm'a sordu:

-"Afv ile tutmak nedir?" Cebrail Aleyhisselâm;

-"Bilmiyorum! (Bekle) tâ ki sorayım!" dedi. Sonra Cebrail Aleyhisselâm döndü ve buyurdu:

-"Ey Muhammed (s.a.v.)! Rabbin sana emrediyor:

Seni mahrum edene senin vermeni!

Seninle ilişkisini keseni ziyaret etmeni!

Sana zulmedeni bağışlamanı!

Ve sana kötülük edene ihsanda bulunup iyilik yapmanı! (Sana emrediyor)" ³³⁹

-"Sana zehir veren her kese sen şeker şerbetini ikram et! Seni götürüp, senden küsene sen konuş!" ³⁴⁰

Afv Allah'ın Ahlâkıdır

Affetmek, Allâhü Teâlâ hazretlerinin ahlakındandır. ³⁴¹

³³⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/587-588.

³³⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/588.

³³⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/589.

³³⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/589.

³³⁹ Fethû'l-Bârt: c. 8, s. 306,

³⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/589-590.

³⁴¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/590.

Efendimiz (s.a.v.)'in Ahlakı?

Saîd bin Hişâm (r.a.) hazretleri buyurdular:

- "Ben Hazret-İ Aişe (r.a.) hazretlerinin huzuruna dâhil oldum. Ona Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ahlakından sordum. Buyurdular:

- "Kur'ân-ı kerimi okumuyor musun?" Ben;

- "Evet!" dedim. Hazret-i Aişe (r.a.) buyurdular:

- "Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ahlakı Kur'ân-ı kerim idi..."³⁴²

Efendimiz (s.a.v.)'in Edebi

Kur'ân-ı kerimde şu benzeri âyet-i kerimelerle Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin edebi beyân edildi:

- "Sen afîv yolunu tut, urf ile/güzellikle emret ve kendilerini bilmezlerden sarf-ı nazar eyle/yüz çevir..."³⁴³

- "Yavrum! Namazı kıl, mârufu emret ve münkerden nehyet ve başına gelene sabr et. Çünkü bunlar azmolunacak işlerdendir."³⁴⁴

"... Yine sen onlardan affet ve aldırma... Çünkü Allah ihsan ve iyilik edenleri sever."³⁴⁵

Ve bu âyet-i kerimelerden başka güzel ahlâka delâlet eden diğer âyet-i kerimeler gibi..."³⁴⁶

İyiliği Emret

"Ve urf ile/güzellikle emret..."

Fiillerden (işlerden) güzelleri ve hoş olanları emret. Çünkü güzel olan işler insanlar tarafından inkâr edilmeksizin kabul görür³⁴⁷.

Örf Nedir?

Teysîr tefsir'inde buyuruldu:

Dediler ki:

³⁴² Sahih-i Müslim: 746,

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/590-591.

³⁴³ el-A'râf: 7/199,

³⁴⁴ Lokman: 31/17,

³⁴⁵ El- maide: 5/ 13

³⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/591.

³⁴⁷ Urf, Arife, Mâruf": "Yani, yapılması gerekli olan, olması olmamasından hayırlı bilinen her bir iş örfür." Başka bir deyişle j "güzel ve faydalı olan her iş" demektir. Örf diye de tarif edilir ki, u

"insanlarca iyiliği bilinen ve kabul olunan şeydir." Bu demektir ki, insanlar arasında birbirlerine karşı ötedenberi iyilik olarak yapageldikleri ve iyilik olarak bildikleri, gereğine İnanışları ve faydasını kabul ettikleri, itiraf etmedikleri, ürktüp böyle şey mi olurmuş diyerek reddetmeye ve karşı koymaya yeltenmedikleri şeydir. Bu da, yukarıda tarif ettiğimiz öbür anlamların içinde ise de onlardan bir anlamda daha özeldir. Burada şu iki noktadan gaflet etmemek gerekir: birincisi, örf ile emretmek demek "her örf", veya "her mâruf emredilmesi gerekli olan şey demek değildir. Yani her emrin örf'e uygun olması gerekir, ; fakat her Örfün mutlaka emredilmesi gerekli değildir. İkincisi insanlar arasında yayılmış, şuyü bulmuş, iyi kötü her şey, her âdet ve gelenek Örf demek değildir. Bilgisizlik ve sapıklık sayesinde veya zorba yöneticilerin zoruyla halka kabul ettirilmiş ve atılmış bir takım kötü alışkanlıklar ve gelenekler vardır ki, bunların çoğu batıl ve çirkin şeyler olduğundan hadd-i zatında emredilmesi değil, onların nehyedilip yasaklanması ve ortadan kaldırılması gerekir ki, bunlar asiinde kötü şeylerden sayılırlar. Hatta bunların bir çoğu sahiplerinin gözünde bile çirkindir. Kendi nefislerine uygulanmasını istemezler ve inkâr ederler. Yukarıdan beri Kur'ân'da anlatılıp açıklandığı üzere, kâfirlerde, zalimlerde, fasıklarda âdet olmuş ve alışkanlık haline gelmiş nice kötü âdetler ve gelenekler vardır ki, şirk ve puta tapmak âdeti bunların başında gelir. Hz. Peygamber bunları emretmek değil, bunlarla savaşmak için gönderilmiştir. Şu halde yukarıdan beri bütün bu fena âdetlerin, Kur'ân tarafından kınanan çirkin geleneklerin kötülenmesi ve yasaklanması istenirken, özellikle şirk âdetinin yaratılıştan gelmeyip, daha sonra ortaya çıkmış bir şey olmasıyla çirkinliklerden bulunduğu ispat olunarak iptali için örf ile emret" buyurulurken, örfün soyut bir kavram olarak ele alınıp her türlü örf ve âdet demek olabileceğini sanmak çok yanlış bir şey olur. Her maruf olan şey emredilmeye layık olmadığı gibi, her âdet ve gelenek de örf demek değildir, her örf de âdet değildir. Örf, marifet ve itiraf ile ilgili olduğundan dolayı "örf ile emret!" ifadesi şuna da işaret eder ki, emrolunacak şey, ya emredilir edilmez fitraten kabul ve itiraf edilebilecek bir şey olmalı, yani haddi zatında bilinen ve kabul edilmiş olan birşey olmalı, ya da önce genel anlamda ne olduğu iyice tarif edilip tanıtıldıktan sonra emrolunmalıdır. İnsanların kafasına girmeyen, havsalası almayan veya almak ihtimali bulunmayan karmaşık şeyler halka emredilmemelidir. Nitekim Fatiha Sûresi'nde ve Bakara Sûresi'nin baş taraflarında önemli ilkeler iyice açıklanıp belirlendikten sonradır ki, ilk emir olarak "Ey İnsanlar Rabbinize ibadet edin!" (Bakara, 2/21) hitabına yer verilmiştir. Yine böylece Mekke devrinde nazil olmuş olan sûrelerden İslâm'ın temel ilkeleri, fitrata uygun olan ana esasları iyice tarif edilip açıklandıktan ve bu suretle ehli İslâm'ın ruhunda bir müşterek değerler ve inançlar ortamı oluşturduktan, yani bir kamu vicdanı ve şer'î örf meydana getirdikten sonradır ki, ibadet ve öteki görevlere ilişkin emirler Medine devrinde nazil olan sûrelerde peyderpey emredilmeye başlamıştır. Hasılı bir emir, bir iyiliği ve faydayı içermeli veya amaçlamalıdır. Emrolunan iş, ne derece maruf olursa o derece geçerli olur, o derece kabul görür. Her e rkesi şamil olan emirler de herkesin bilgi ve anlayış derecesine uygun olmalıdır ki, yanlış anlaşılmaya veya istismara meydan vermeden kolaylıkla uygulanabilir olsun, halkın karşı koymasına, red ve inkâr etmesine meydan vermesin, ya da halka baskı yoluyla uygulanmasına gerek kalmayın. Bu âyet ahlâk İlmi, kanun yapma ve yönetim bilgisi açılarından o kadar geniş bir düsturdur ki, bunun inceliklerini ve ayrıntılarını sayıp dökmeye İmkân yoktur. Elmalı tefsiri: c. 4, s. 2357,

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/591-592.

- 1- Allah korkusu,
- 2- Takva,
- 3- Sıla-ı rahim,
- 4- Yakın akrabaları ziyaret etmek,
- 5- Dili yalandan korumak,
- 6- (Giybetten sakınmak) ve benzeri şeyler,
- 7- Gözü mahreme kapamak,
- 8- Bütün organları günahlardan ve ma'siyetlerden alıkoymak: örftür...³⁴⁸

Câhillere Karşı

ve kendilerini bilmezlerden sarf-ı nazar eyle/yüz çevir..."

- 1 - Sefihler (beyinsiz ve ahlaksızlar) ile onların ahmaklıklarının misâli onlara mukabelede bulunma!
- 2- Cahillerle münâkaşa etmel
- 3- Cahillerle tartışma yapma!
- 4- Onlara karşı halîm ol!
- 5- Onlara karşı sabırlı ol!
- 6- Onlardan sana gelen kötülöklere karşı gözünü yum (görmemezlikten gel)
- 7- Cahillerden yüz çevir!³⁴⁹

Câhillerden Yüz Çevirmek

Bunun sebebi,

- 1- Tergîb ve terhîb anında bazı câhillerin sefahat (beyinsizlik ve ahmaklıkla) öne atılmaları;
- 2- Eziyet etmeleri,
- 3- (Hakikatlere) gülmeleri,
- 4- (İslâmî hakikatlerle) istihza etmeleri {ne mani olmak} içindir...

İşte bu sebepten dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri, bu âyet-i kerimenin sonunda; habîbi edibi Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerine,

- 1- Câhillerden gelen eziyetlere tahammül etmesi,
- 2- Onların cefâlarından geçmesini,
- 3- Hilim ile onlara muamele etmesini emretti.³⁵⁰

Efendimiz (s.a.v.)ın Ahlakı

Bu (malûmatlardan) zahir oldu ki bu âyet-i kerime (mekâr-m-i ahlak) en güzel ahlak (kaidelerine) şâmidir. Kişinin kendisiyle beraber insanlarla olduğu zamanki durumunu açıklar. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri asla;

- 1- Fahiş olmadı,
- 2- Çirkin söz söylemedi,
- 3- Çirkin iş yapmadı,
- 4- Sokaklarda bağırmadı, çağırmadı,
- 5- Kötülüğe karşı kötülükle cevap vermedi.
- 6- Lakin affeder oldu.
- 7- Müsamaha ile davrandı.
- 8- Hoşgörülü oldu. EI-Kevâşî kitabında da böyledir.³⁵¹

Gadabı Yutmanın Yolu

Rivayet olundu:

Bu âyet-i kerime indiğinde; Efendimiz (s.a.v.) hazretleri;

- "Nasıl? Ya rabbi! Ya gadab?"³⁵² dedi. işte bunun üzerine şu. âyet-i kerime nazil oldu. "Her ne zaman,"

Bu kavî-i şerif iki kelimedir. (Birincisi:) dj bu, şart içindir. (İkincisi:) u bu sıla için oiup, zâit'tir....

"seni gıdıklayacak olursa,"

³⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/592-593.

³⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/593.

³⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/593.

³⁵¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi : 9/594.

³⁵² ed-Dürrü'l-Mensûr

Gıdıklamak, dürtmek ve batırmak demektir. (Arablar arasında)

"Onu gıdıkladı. Onda ta'n etti. Onların arasını ayırttı ifsat etti. Aldattı vesvese verdi. Hayvanı dürttü. Sonuna veya yanlarına ud (alet) ve benzeri şeyi batırdı," denilir...

"Şeytan'dan bir gıdık..."

Gıdıklayıcı... Âdil manâsına, "âdil adam" denildiği gibi...

Şeytanın insanlara olan vesvesesi ve insanları ma'siyetlere karşı aldatması, herhangi bir şeyi süren kişinin onu dürtmesine benzetildi.

Manâsı: Ya şeytan tarafından, benim sana emrettiğimin hilâfına, sana bir vesvese verilir ve yüklenir de (insanın başına şiddetli bir şer) şiddetli bir şey, gazap ve benzeri gelirse;

"hemen Allah'a istiâze eyle? Allah'a sığın..."

Onun şerrinden Allah'a iltica et ve Allâhü Teâlâ hazretlerine sığın!

"O şüphesiz," Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, semî'dir,"

Senin kavli (sözlü) sığınma isteğini işitir.

Senin sözün zımında kalbî olarak kendisine tazarru etmeni bilir. Veya onun dışında da seni şeytanın şerrinden korur... (3/298) ³⁵³

Dil Kalble Desteklenmelidir

"el-Bahr" kitabında buyuruldu:

Bu âyet-i kerime bu iki sıfat ile son buldu. Çünkü dil ile olan istiâze (Allah'a sığınmak); ancak manâsını hazır etmek (kalbe o manayı düşünmekle) bulunur ve hasıl olur.

Bu kavli-i şerifin manâsı:

"semî'dir," yani bütün sözleri işitir.

"alîm'dir." Kalblerde gizli olanı Allah bilir, demektir. ³⁵⁴

Şeytandan Murad?

Âlimler, (burada zikredilen) "Şeytan" kavli-i şerifinden murad edilen şeytanda ihtilâf ettiler.

Burada murad edilen şeytan İblîs olan şeytan mı? Yoksa sadece (herkesle beraber olan) "karin" (kişiye yakın olan) şeytan mı? ³⁵⁵

Şeytan-ı Karin

Zahir olan, bizim hakkımızda "karin" (kişiye yakın olan) şeytan olmasıdır. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi;

-"Ve her kim Rahmanın zikrinden teâmî/körlük ederse, biz ona bir şeytan sardırırız; artık o ona arkadaşır..." ³⁵⁶

Efendimiz (s.a.v.)'in Şeytanı Müslüman Oldu

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri hakkında ise "Şeytan" kelimesinden murad, İblîs'tir...

Ama biz ise; muhakkak ki insana ancak en yakın olan şeytan eziyet verir. Ondan sonra ise hiçbir şey ona zarar vermez. Akıllı kişi, kendisine eziyet vermeyen şeyden Allah'a sığınmaz.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin karîni olan şeytanı Müslüman oldu. ³⁵⁷... Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ondan Allah'a sığınmaz. Bu durumda Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, onun gayri şeytandan Allah'a sığınır. Veya İblîs'in ordularının en büyükleridir. ³⁵⁸

³⁵³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/594-595.

³⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/595.

³⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/595-596.

³⁵⁶ ez-Zühurf: 43/36,

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/596.

³⁵⁷ Çünkü Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin karîni olan şeytan ona teslim olmuştu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şöyle buyurdular:

-"Ben iki hasletle Adem Aleyhisselâm'dan faziletli kıldım.

1- Benim şeytanım kâfir idi. Allâhü Teâlâ hazretleri, şeytanıma karşı bana yardım etti; ta ki şeytanım Müslüman oldu.

2- Benim eşlerim bana yardımcı oldular... Halbuki;

1- Adem Aleyhi sselâm'ın şeytanı kâfir idi.

2- Adem Aleyhisselâm'ın hanımı zelle (hata) işlemesi konusunda ona yardım etti... Camiu's-sağır: 5885,

³⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/596-597.

Şeytanın Tahtı

Zira muhakkak ki hadis-i şerifte şöyle varid oldu:

- "Muhakkak ki şeytanın tahtı, yeşil denizin üzerindedir. Şeytanın ordusu (ve aveneleri) onun çevresindedirler. İblis'e en yakın olan şeytan, onların en şiddetli ve en güçlüleridir. İbîs askerlerinden her bir şeytana amelini ve iğvâsını (insanlara vesvese ve insanları aldatmasını teker teker) sorar. İblis'in kendisi (aldatmaya) gitmez; ancak büyük işler için gider..."³⁵⁹

Zahire göre, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin emri (işi) onun (şeytanın) yanında işlerin en büyüğüdür. Şeytandan başkası onun zürriyetinden hiçbirisi, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine tesir edemez.... (Şeytan da Efendimiz s. a. v. hazretlerine asla tesir edemez ya...) ³⁶⁰

Efendimiz (s.a.v.) ve Şeytan

(Sahih-i Müslimde) varid oldu:

- "Muhakkak ki Allah'ın düşmanı İblis (aleyhilla'ne,) ateşten bir kıvılcım ile geldi. (Onu) yüzüme koymak için (çalıştı). . Ve ben üç kere;

- "Senin şerrinden Allah'a sığınırım!" dedim. Sonra da üç kere;

- "Allah'ın tam lanetiyle sana lanet ediyorum!" dedim. Şeytan yine de geri çekilmedi.

Sonra onu yakalamak istedim. Vallahi eğer kardeşimiz Süleyman Aleyhisselâmın duası olmamış olsaydı, elbette onu hemen yakalar ve bağlardım. Medine ehlinin çocukları şeytanla oynarlardı..."³⁶¹

Süleyman Aleyhisselâm'ın Duası

(Bu hadis-i şerifte zikredilen) Süleyman Aleyhisselâm'ın duası (şu duadır):

- "Yâ Rab! Bana mağfîret buyur ve bana öyle bir mülk bağışla ki, ardından kimseye yaraşmasın! Şüphesiz sensin bütün dilekleri veren vehhab, sen!" dedi.³⁶²

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri (gücü yettiği halde, Süleyman Aleyhisselâm'ın bu duasından dolayı) şeytanı yakalamadı ve tutup bağlamadı. Çünkü tam teshîr (emre almak) Süleyman Aleyhisselâm'a mahsustu...³⁶³

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri Şeytana Mânidir

Sual: Şeytan neden Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden men olunmadı? Efendimiz (s.a.v.) hazretleri sebebiyle semâ (gök) şeytanlardan men olunduğu gibi?

Cevap: Allâhü Teâlâ hazretleri, eşyanın çoğunu bu şekilde kılmıştır. Onlar sebebiyle men olunur; ama onlardan men olunmaz.

Görmüyor musun ki, gece, gündüze mânidir; gündüz de geceye... Ama her ikisinden de nur (ışık) ve zulmet (karanlık) men olunmadı.

İsa Aleyhisselâm'ın ölüleri diriltmesi de böyledir. (İsa Aleyhisselâm'ın ölüleri diriltmesi, onun kıyamete yakın bir zamanda yer yüzüne indikten sonra) onun ölümüne mani olmadı.³⁶⁴

Şeytanın Efendimiz (s.a.v.)e Musallat Kılınması

(Efendimiz s.a.v. hazretleri sebebiyle) şeytanlar gökten men olununca; kendilerinin Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerine musallat olmaya kadir olamayacaklarını zannettiler.

Allâhü Teâlâ hazretleri, onları (şeytanları) ona musallat kıldı. Sonra da Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini şeytanlardan korudu ki; şeytanlar (Efendimiz s.a.v. hazretlerine vesvese vermek konusunda) ellerinden hiçbir

³⁵⁹ Sahih-i Müslim Şerhi Nevevî, c. 17, s. 156,

³⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/597.

³⁶¹ Sahih-i Müslim: 843,

İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/597-598.

³⁶² Sâd: 38/35,

³⁶³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/598.

³⁶⁴ İsa Aleyhisselâm ölmüş veya Yahudiler tarafından çarınha gerilmiş değildir. Allâhü Teâlâ hazretleri İsa Aleyhisselâmı canlı olarak semâ'ya kaldırdı. Kıyamete yakın bir zamanda, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine ümmet olmak için yeryüzüne inecektir. Yeryüzüne inmesi bir peygamber olarak deguar. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine ümmet olarak incek ve hatta Hanefî mezhebiyle amel edecektir, unan sonra İsa Aleyhisselâm vefat edecektir. Musannif hazretlerinin sözü ettiği ölüm işte bu olumdur. Yoksa İsa Aleyhisselâm'ın Yahudiler tarafından öldürüldüğü veya idam edildiğini beyan etmiyor. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/598.

şeyin gelmediğini iyice anlaşılar...³⁶⁵

Allâhü Teâlâ Kahhârdır

Nisâbü'rî (r.h.) buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri, mahlukatına, kendisinden gayri (her şeyin) kahr olunmuş ve ma'sûm olmadığını ve kahredenin ise ancak Allâhü Teâlâ hazretleri olduğunu izhâr etmeyi murad etti...³⁶⁶

tstiâze Ümmet İçindir

Bazı âlimlerden rivayet olundu; buyurdular:

-"Her ne zaman da, Şeytan'dan bir gıdık seni gıdıklayacak olursa, hemen Allah'a istiâze eyle?Allah'a sığın..."

Kavl-i şerifindeki hitâb, her ne kadar Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine ise de, ancak burada murad edilen onun ümmetidir. İstiâzenin meşru olması ümmet İçindir...³⁶⁷

Şeytana Aldırış Etmeyenler

Kadîr (her şeye gücü yeten) Allâhü Teâlâ hazretleri kendisini muhafaza etsin; bu fakir (Allâme İmam Şeyh ismail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) der ki:

-"Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ümmetinden bazı evliyaların söylemiş oldukları şu sözler, bunu takviye edip destekler. O da Süleyman Dârânî(k.s.) hazretlerinin şu sözüdür:

-"Allâhü Teâlâ hazretlerinin mahlûkatından bana, İblisten daha ehven (basit) biri yoktur. Eğer Allâhü Teâlâ hazretleri (kitabında) şeytandan kendisine sığınmayı bana emretmemiş olsaydı; ebediyen şeytandan Allah'a sığınmazdım..."³⁶⁸

Velinin Şeytana Bakışı

Diğer bazılarının;

-"Senin şeytan ile mücâhede ve mücâdelen nasıldır?" diye sordukları zamanda;

-"Şeytan nedir? Biz bütün himmet ve düşüncesini Allâhü Teâlâ hazretlerine yönelten bir topluluğuz! Allah'ın dışında olan her şey hakkında Allah bize kâfidir!"

Bir velinin (manevî) hâli böyle olursa; peki sen peygamberin hâlinin nasıl olacağı hakkında senin zannın nedir?

Cezm sayılana delâlet eden di (şartıyye de) bunun üzerine delâlet eder...³⁶⁹

Gadap (öfke) Şeytandandır

Ve bil ki:

Allah'tan gayri için gadaplanmak, gerçekten şeytanın dürtüleri ve gıdıklamaıandandır. Muhakkak ki gadap ancak istiâze {eüzü okumak ve şeytanın şerrinden Allah'a sığınmakla) teskin olur.³⁷⁰

Öfkeyi Gideren Dua

Rivayet olundu:

Adamın biri, kardeşiyle muhâseme edip atıştı. Öyle ki gadaptan yüzü kıpkırmızı oldu ve avurtları şişti. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Ben bir kelime biliyorum; eğer bu adam o kelimeyi söylemiş olsaydı; onun gördüğü (öfke) elbette kendisinden giderdi... 0 kişi;

-"Ben Allah'a sığınırım; racîm (kovulmuş olan) şeytandan..." deseydi; elbette onun gördüğü öfke kendisinden giderdi.³⁷¹

³⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/599.

³⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/599.

³⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/599.

³⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/599-600.

³⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/600.

³⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/600.

³⁷¹ Riyazu's-Sâlihîn: 46,

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/600-601.

Gadabı Söndüren?

Hadis-i şerifte buyuruldu:

- "Muhakkak ki gadap, şeytandır. Ve şeytan ise ateşten yaratıldı. Ateş ancak su ile söndürülür. Bundan dolayı sizden biriniz öfkelenildiği (ve gadaplandığı) zaman; (hemen) abdest alsın..."³⁷² (3/299)

Öfke ve Gazap Cehennem Ateşidir

Mesnevî'de buyuruldu:

- "Hışmınla gönülleri ateşledin mi; 0 öfke ateşi, cehennem ateşi olur.

Kızgınlığın ateşi burada gönülleri yakıp (kalbleri kırınca).

Öfkenden hâsıl olan ateş insanları yakan ateş olur.

İnsanlara kast eden öfke ateşin,

Senin için insan yakan (ve kalb kıran) bir ateş olur.

Eğer senin sözlerin yılan ve akrebe benzerse;

Senin derdin de yılan ve akrebe benzer...

Senin hışmın ve Öfken cehennem ateşidir.

Bu, yanan cehennemi söndürür....³⁷³

³⁷² Camiu's-Sagîr: 2080,

İsmail Hakkı Bursevî (k.s.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi : 9/601.

³⁷³ Mesnevî-yi manevî-yi Şerif: Defter: 3, s. 133,

İsmail Hakkı Bursevî (K.S.) Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 9/601-602.